بسم الله الرحمن الرحيم

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI - 1722
Gençlik Kitapları - 16

Genel Koordinatör
Prof. Dr. Huriye Martı

Yayın Yönetmeni
Dr. Fatih Kurt

Koordinasyon
Bünyamin Kahraman

Editör
Dr. Fatih Kurt

Hazırlayanlar
Ayşe Nur Özkan
Dr. Ravza Cihan
Dr. Nurhayat Haral Yalçı
Dr. Tuba Duru
Esra Baş
İmran Elagöz Taşkın

Eser İnceleme
Elif Erdem
Hale Şahin

Eser İnceleme Komisyon Kararı : 15.11.2019/49
2019-34-Y-0003-1722
ISBN 978-605-7730-61-9
Sertifika No: 12930

Tasarım
Emre Yıldız

Tashih ve Baskı Takip
Zeynep Onar

Baskı
Burhan Yay. Mat. ve Oyun. Paz. San. Tic. Ltd. Şti.
Tel: 0212. 438 67 65

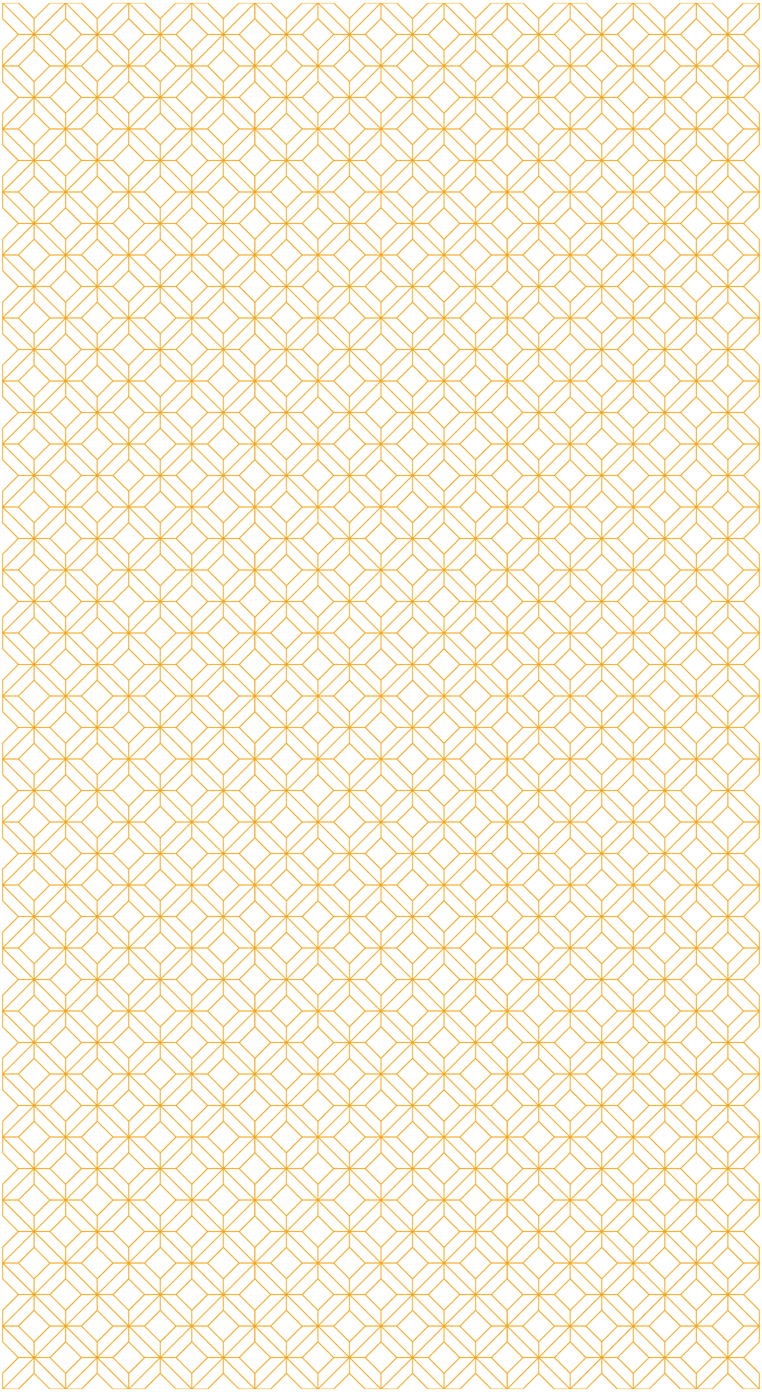
1. Baskı İstanbul, 2019

DİNİ YAYINLAR GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
BASILI YAYINLAR DAİRE BAŞKANLIĞI
Üniversiteler Mh. Dumlupınar Bulvarı No: 147/A
06800 Çankaya/ANKARA
Tel: +90 (312) 295 72 93 - 94
Faks: +90 (312) 284 72 88
e-posta: diniyayinlar@diyanet.gov.tr

DİYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI YAYINLARI

Soru ve cevaplarla

Niçin inanıyorum?

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ

Bilme arzusu, beraberinde araştırmayı ve soru sormayı getirmektedir. Bilgisizliğini gidermek amacıyla merak ettiği konu ile ilgili soru soran kişi, öğrenmenin en önemli yollarından birini bulmuştur. Soru sorarken dikkat edilmesi gereken en önemli husus ise soruyu doğru kişilere yöneltmektir. Konuyla ilgili yanlış ve eksik bilginin olmaması için alanında uzman kişilere danışmak hakikati öğrenmede en doğru yol olacaktır. Nitekim bu konuda Allah Teâlâ, *"...Bilmiyorsanız ilim sahiplerine sorun."*[1] buyurarak bir konuda fikir beyan etmeden önce, soruyu ehil kişilere sormanın önemine işaret etmektedir.

Bilgi ve iletişim çağı olan günümüzde bilgiye ulaşmak kolaylaşmış fakat doğru bilgiye ulaşmak zorlaşmıştır. Özellikle iman ve inanç konularında yanlış bilgilerle zihinleri bulanan gençler, sahih bilgiyle yanlış bilgiyi ayırt etmekte zorlanmaktadır. Bu durum da onların yanlış yollara kolaylıkla sapmalarına neden olmaktadır. Gençlerin İslamiyet'in temelini oluşturan iman ve inanç konularında sahih bilgiye ulaşması toplumun değerlerinin yükselmesini sağlayacaktır.

İslami değerlerin yaşanmasında ve yaşatılmasında gençlere büyük vazifeler veren Sevgili Peygamberimize de inanç konularından gayb âlemine; ibadetten, günlük yaşama kadar her konuda sorular sorulmuştur. Özellikle genç nesil Peygamber Efendimizin verdiği cevaplar neticesinde hayatlarına yön vermiştir.

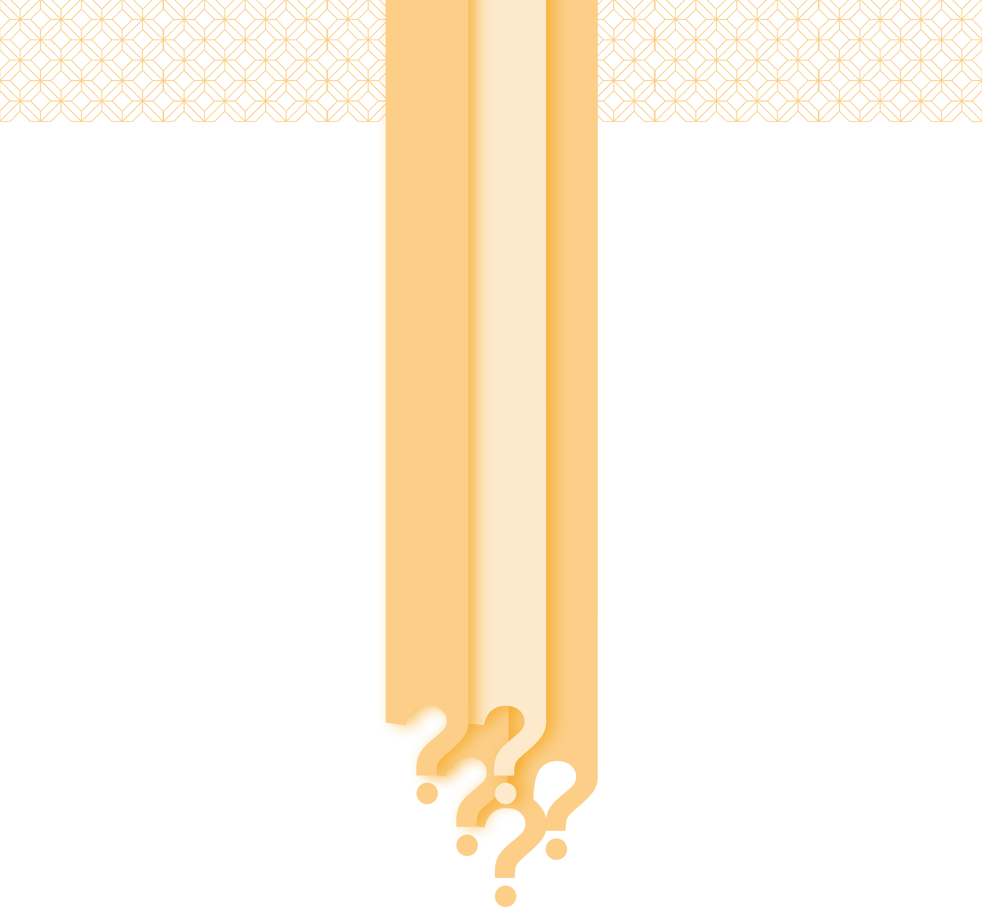
1 Nahl, 16/43.

Elinizdeki eser, genç kardeşlerimizin Din İşleri Yüksek Kurulu'na yönelttiği sorular ve Kredi Yurtlar Kurumu'nda kalan öğrencilerin zihinlerini meşgul eden sorulardan hareketle meydana getirilmiştir. "İnanmak zorunda mıyım?, Deizm nedir?, Kader değişir mi?" gibi gençlerin zihnini kurcalayan sorulara sahih bilgiler ışığında cevaplar verilmiştir.

Editörlüğü, Dini Yayınlar Genel Müdürü Dr. Fatih Kurt tarafından yapılan eserin metinleri Ayşenur Özkan, Dr. Ravza Cihan, Dr. Nurhayat Haral Yalçı, Dr. Tuğba Duru, Esra Baş ve İmran Elagöz Taşkın tarafından hazırlanmıştır. Eserin meydana gelmesinde Başkanlığımızın farklı kademelerinde çalışan mesai arkadaşlarımızdan destek alınmış ve incelemesi Diyanet İşleri Uzmanları Elif Erdem ve Hale Şahin tarafından yapılmıştır.

Bu eserin başta genç kardeşlerimiz olmak üzere bütün okuyucularımızın zihinlerindeki sorulara cevaplar bulmasını temenni eder, emeği geçen herkese teşekkür ederiz.

ALLAH'A
İMAN

İnanmak zorunda mıyım?

Bütün insanlar temiz, günahsız, gelişme ve olgunlaşmaya açık olarak yaratılmıştır. İnsanın fıtratında/özünde Allah'ın varlığını ve birliğini tanıma eğilimi vardır. Bu eğilim içtenlikle ortaya konacak bir arayışla meydana çıkar. Uygun bir çevrede yaşıyor olmak bunu kolaylaştırır. İman eden kişi, başta Allah olmak üzere, kendi yaratılışı, hayat ve ölüm hakkındaki temel sorularına cevaplar bulur. Ayrıca insanın psikolojik olarak inanmaya ihtiyacı vardır.

Din, insanları kendi istek ve arzularıyla iyiye, doğruya ve güzele ulaştıran ilahî kanun olarak tanımlanır. Bu tarifte yer alan en önemli husus, insanların baskı altında kalmadan, özgür iradeleriyle seçtikleri dini kabul etmeleridir. Rabbimiz, *"Dinde zorlama yoktur."*[1] ayetiyle İslam dinine yapılan çağrıya, uymak ya da uymamak konusunda herkesin hür iradeye sahip olduğunu bildirmiştir.

Tarihsel sürece baktığımızda din ve vicdan hürriyeti, insan hakları arasında kendine çok sonraları yer bulabilmiştir. İnanç hususunda kimseye baskı yapılamayacağı gibi, inananlara da inancını serbestçe yaşama fırsatı tanınmıştır. Aşırılığa kaçıp din konusunda insanlara baskı yapmak, Allah'ın uygun görmediği bir davranıştır. Kur'an-ı Kerim'de *"Eğer Rabbin dileseydi, yeryüzünde bulunanların hepsi topluca iman ederdi. Hâl böyleyken,*

1 Bakara, 2/256.

mümin olsunlar diye sen tutup insanları zorlayacak mısın!"[2] buyrulmaktadır. Kaldı ki zorlama ile olan inanç kişiyi mümin değil münafık yapar.

Güçlü bir varlığa inanan, ona bağlanıp güvenen insan, kendisini yalnız hissetmez, karşılaştığı problemleri çözerken Rabbinin yardım ve desteğini yanında bulur. Bundan dolayı iman etmenin insan için önemli bir ihtiyaç olduğunu söylemek gerekir.[3]

İnanmak ve bilmek aynı mıdır?

İman, bir şeyi gönül huzuru ile benimseme, ona içten ve yürekten inanmadır. İslam'a göre iman, Hz. Peygamber'in Allah'tan getirdiklerinin doğruluğunu kabul edip onlara gönülden inanmayı ifade eder. Bu inanca sahip olan kimseye "mümin", inancının gereğini tam bir teslimiyetle yerine getiren kişiye de "Müslüman" denir. İnsanın neye, nasıl ve niçin inandığını bilmesi önemlidir. İslam âlimleri imanı; kalp ile tasdik, dil ile ikrar olarak tarif etmiştir. İman esasında bir kalp işidir, kalbin tasdikidir. Fakat insanın sosyal yaşantısında Müslüman muamelesi görebilmesi için inandığını diliyle de söylemesi gerekir.

Dinî esasları çok iyi bilmek, kalbin tasdiki olmadıkça kişiyi imanlı yapmaz. Buna en iyi örnek İslam üzerine çalışmalar yapan Batılı akademisyenler yani müsteşrikler/oryantalistlerdir. Din, dil, bilim, düşünce, sanat, tarih gibi alanlarda İslam dünyasını inceleyen ve bu sahada değer yargıları üreten bu kişilerin engin bilgileri onların iman etmelerini sağlamamıştır. Bilinen şeyin imana dönüşebilmesi için

2 Yûnus, 10/99.
3 Bekir Topaloğlu, "Din", *DİA*, c. 9, s. 322-325.

onun his ve kalp yoluyla benimsenmesi yani tasdik edilmesi gerekir.[4]

Allah'ın varlığı akıl ile ispat edilebilir mi?

Varlıklar hakkındaki bilgilere büyük ölçüde duyu organlarımız ve akıl yoluyla ulaşırız. Akıl, Allah'ın insana verdiği en önemli nimetlerdendir. Ancak her türlü bilgiye akılla ulaşmak mümkün değildir. Müslüman'ın bilgi kaynaklarından biri de vahiydir. Rabbimiz göndermiş olduğu peygamberler ve kutsal kitaplarla kullarını bilgilendirmiştir.

Birisi duyularla algılanabilen ve diğeri ise duyular ötesi olmak üzere iki temel varlık alanı vardır. Duyularla algılanabilen varlıkları aklımız ve duyularımızla biliriz. Hakkında bilgi edinmek istediğimiz şeyleri gerekirse laboratuvarda deneye tabi tutarak doğru sonuçlara ulaşabiliriz. Ancak duyular ötesi varlık alanında bunu yapmak mümkün değildir. Rabbimiz duyular ötesi bir varlık olduğu için O'nun zatı duyularla kavranamaz. Bu sebepten Allah'ın varlığı gözle görülür, elle tutulur şekilde ispat edilemez. Bu konuda ortaya konulan deliller sadece insanı uyarmak ve düşünmesini sağlamak içindir.

İslam bilginleri, göze görme kabiliyeti verildiği gibi fıtrata da Allah'ı tanıma ve O'na kul olma yatkınlığı verildiğini söylerler. Ancak bir hastalık veya bir engel sebebiyle gözün görme yetisinden kısmen veya tamamen mahrum kalabildiği gibi insanın da özünde/fıtratında bozulmalar olduğunda bu özelliği zarar görebilir.

4 Mustafa Sinanoğlu, "İman", *DİA*, c. 22, s. 212-214.

Rabbimiz, *"Kuşkusuz, göklerin ve yerin yaratılışında, gece ve gündüzün değişmesinde, insanlara fayda veren yüklerle denizde seyreden gemilerde, Allah'ın gökten indirerek onunla ölü hâldeki toprağa can verdiği ve orada her çeşit canlının yetişmesini sağladığı yağmurda, rüzgârları ve gökle yer arasında emre hazır bekleyen bulutları evirip çevirip yönlendirmesinde aklını işleten bir topluluk için elbette nice deliller vardır.*[5] buyuruyor. İşte evrendeki bu şaşmaz ahenk ve düzen, Allah'ın varlığını gösteren en önemli delillerdendir.

Rabbimizin yarattıklarını, eserlerini düşünmek ve oradan Allah'ın varlığına ulaşmak doğru bir yaklaşım olur. Fıtratı/özü bozulmayan, aklı yanlış bilgilerle kirlenmeyen ve ön yargıları bulunmayan her insan, kâinata, Allah'ın eserlerine bakarak O'nun varlığını anlayabilecek özellikte yaratılmıştır.[6]

Allah'ın varlığını hayatımda nasıl hissederim?

Allah insanı fizik ve metafizik boyutuyla bir bütün olarak yaratmıştır. İnsan varoluş itibariyle Rabbini bilme kapasitesine sahiptir. İslam âlimleri insanın doğuştan Allah'ın varlığını hissedecek şekilde yaratılmasını "fıtrat" kavramı ile açıklar. Peygamberimiz "*Her çocuk fıtrat üzere doğar.*"[7] sözüyle bu gerçeği dile getirmiştir.

İnsan vücudunu yakından incelediğimizde DNA yapısından sinir ağlarına, hücrelerinden kanındaki elementlere kadar mükemmel bir donanım ile yaratıldığını görürüz. Bu mükemmel varlığın kendi kendine meydana gelme özelliğine sahip olmadığını da biliyoruz. Allah'ın varlığını kabul

5 Bakara, 2/164.
6 Bekir Topaloğlu, "Allah", *DİA*, c. 2, s. 473-477.
7 Buhârî, Tefsîr, (Rûm) 2.

etmeyen bilimsel yaklaşımların hiçbiri şimdiye kadar değil bir insanı, onun tek bir organını bile O'nun yarattığı mükemmellikte oluşturmayı başaramamıştır. Bunun asla mümkün olamayacağı Kur'an'da şöyle ifade edilmiştir: "*Ey insanlar size bir örnek verildi. Şimdi ona iyi kulak verin. Sizin Allah'tan başka taptıklarınız, hepsi bunun için toplansa bile bir sinek dahi yaratamazlar. Eğer sinek onlardan bir şey kapsa, bunu ondan kurtaramazlar. İsteyen de aciz, istenen de.*"[8]

Rabbimiz Kur'an'da, *"Göklerde ve yerde bulunanlar her şeyi O'ndan isterler. O her an yaratma hâlindedir."*[9] sözleriyle farkında olsun olmasın tüm varlıkların Allah ile sürekli bir ilişki içinde olduğunu ifade eder. Nefes alıp vermek için bile her an O'nun yaratmasına muhtaç olan insanın, Allah'ın varlığını hissetmemesi mümkün değildir. Kâinatın[10] ve insanın yaratılışına[11] bakarak O'nu her an hissedebileceğimiz Kur'an'da pek çok ayette dile getirilmiştir. Muhteşem sarayları, kaleleri, bağları ve bahçeleriyle ünlü İrem şehrinde müreffeh bir hayat yaşamasına rağmen inkârcılıkta ısrar eden Âd kavmini Hûd Peygamber'in, *"Bildiğiniz şeyleri size veren, size sürüler, oğullar, bağlar, pınarlar ihsan eden Allah'a karşı gelmekten sakının."* sözleriyle uyarması gibi.[12]

Sadece bir insanın meydana gelmesi, doğup büyümesi ve yetişkin olduktan sonra ölmesini gözlemleyerek bile Allah'ın mevcudiyetini kolayca hissedebiliriz. Kalbimizdeki sevgi, Allah'ın bize olan rahmetinin göstergesidir. Allah kullarına hastalandığında şifa veren, onları aç iken doyuran ve güven ihtiyacı içindeyken emniyete kavuşturandır. Kur'an'da bu gerçek en güzel şekilde Hz. İbrahim'in dilinden

8 Hac, 22/73.
9 Rahmân, 55/29.
10 Nahl, 16/11, 12; Rûm, 30/22; Fâtır, 35/41; Yâsîn, 36/38-40; Kāf, 50/6.
11 Mü'minûn, 23/14; Yâsîn, 36/77; Câsiye, 45/4.
12 Şuarâ, 26/132-134.

şöyle anlatılır: "*İyi bilin ki âlemlerin Rabbi dışında taptıklarınız benim düşmanımdır. O, beni yaratan ve bana doğru yolu gösterendir. Beni yediren ve içirendir. Hastalandığım zaman bana şifa verendir.*"[13]

Allah'a iman beni güçlendirir mi?

İnsanın dengeli ve huzurlu bir yaşam sürmesi ve hayati ihtiyaçlarını karşılamak için belli bir motivasyona sahip olması psikolojik gücü ile yakından alakalıdır. Ruhsal açıdan dayanıklı insanlar karşılaştıkları zorluklarla mücadele konusunda çok daha başarılıdır. Günümüzde modern hayatın bireylere yüklediği stres, doktorlar tarafından pek çok hastalığın sebebi veya tetikleyicisi olarak kabul edilmektedir.

Allah inancı Müslümanlar için bir kalkan görevi görür. İnsan başına gelen zor durumlarda, elinden gelen gayreti gösterdikten sonra O'ndan yardım dileyerek durumu Allah'a havale ettiğinde (tevekkül), kendisini duyan ve her şeye gücü yeten bir yaratıcının varlığı ona güven ve emniyet duygusu verir. Rabbimiz kendisine dua edenlerin dualarına cevap vereceğini, kulları kendisine yaklaştığında O'nun kullarına daha fazla yaklaşacağını müjdeler: *"Kullarım beni senden sorarlarsa (bilsinler ki) gerçekten ben (onlara çok) yakınım. Bana dua edince dua edenin duasına cevap veririm. O hâlde doğru yolu bulmaları için benim davetime uysunlar, bana iman etsinler."*[14]

Allah'a iman insanlık yararına hak ve adalet mücadelesi verenler için bir güç kaynağıdır. Tarihte yaşanan zor dönemleri aşmada Allah'a inanmanın insanlara manevi bir güç verdiği ve sıkıntıların iman ile aşıldığına dair pek çok örnek vardır.

13 Şuarâ, 26/77-80. Ayrıca bkz. Kureyş suresi.
14 Bakara, 2/186.

Özellikle zor ve sıkıntılı zamanlarda Allah'a iman, toplumların en önemli dayanaklarından biri olmuştur. Bedir Savaşı'nda sayıca az olmalarına rağmen müminler Allah'ın yardımı sayesinde kendilerinden sayıca fazla ve silahça üstün olan müşriklere galip gelmişlerdir. Hatta sabredip Allah'a itaatsizlikten sakınmaları hâlinde daha fazlasıyla desteklenecekleri de müjdelenmiştir.[15] Atalarımızın Rabbimizin yardımının kendileri ile beraber olduğuna ve yardımcı kuvvetlerle onları desteklediğine inanarak zorlukların üstesinden geldiği tarihî bir gerçekliktir.

Allah nerede, onu görüp duyabilir miyim?

Bir yerde, bir mekânda bulunmak yaratılmışlara ait bir özelliktir. Rabbimiz ise yaratılmış bir varlık değildir. Yarattığı âlemde Allah'a bir yer, bir konum atfetmek doğru bir yaklaşım olmaz. Allah herkesin ve her şeyin yaratıcısıdır ve Rabbimizin zâtı, bütün düşündüklerimizin ötesindedir.

Dünyada göremediğimiz pek çok şey var. Bu, onların yok oluşundan değil, gözlerimizin onları görme yeteneğine sahip olamayışındandır. Yüce Allah'ı doğrudan doğruya duyularımızla idrak etmemiz mümkün değildir. Rabbimiz bunu Kur'an-ı Kerim'de *"Gözler O'nu idrak edemez, hâlbuki O gözleri idrak eder. O en ince şeyleri bilir ve her şeyden haberdardır.*[16] ayetiyle açıklamıştır. Biz O'nu göremesek de Rabbimiz, -güneşin ısısı ve ışığıyla her yere nüfuz etmesi gibi- isim ve sıfatlarının tecellisiyle her yerdedir.[17]

15 Âl-i İmrân, 3/123-125.
16 En'âm, 6/103.
17 https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/7/allah-nerededir? Geniş bilgi için bkz. Bekir Topaloğlu, "Allah", *DİA*, c. 2, s. 471-498.

Cennette Allah'ı görecek miyim?

İslam âlimlerinin çoğuna göre müminler cennette Allah'ı görebileceklerdir. Cennetteki en büyük nimet bu olacaktır. Rabbimiz, *"Oysa o gün bir kısım yüzler Rablerine bakarak mutlulukla parıldayacaktır."*[18] ayetiyle bizlere bunun müjdesini vermiştir. Peygamber Efendimizin hadislerinden anladığımıza göre müminler, bulutsuz bir günün öğle vaktinde güneşi ve bulutsuz bir gecede dolunayı gördükleri gibi ahirette Allah'ı görecektir.[19] Fakat bu görmenin nasıl olacağını bilmiyoruz. Bu dünyada göremiyorsak O'nu cennette nasıl göreceğiz sorusunun cevabını şöyle verebiliriz: Bu dünyada varlıkların görülebilmesi için gerekli olan şartlar cennet için geçerli değildir. Cennetin kendine göre başka yaratılış şartları vardır. Ayrıca insan bedeni de cennet için yeniden yaratılacak, yetenek ve özellikleri dünyaya göre farklı olacaktır. Sonsuz kuvvet ve kudret sahibi Rabbimize, gözlerimizi kendisini görebilecek bir yetkinlikte yaratması güç değildir.[20]

Allah bilinmek istediyse neden kendini bu kadar gizemli tutuyor?

Allah'ın bu dünyada varlığını zatı ile görememememiz iman ile alakalı bir husustur. Yarattığı eserleri ile varlığı apaçık olan bir yaratıcıya inanmama gibi bir durumun söz konusu olamayacağı herkes tarafından bilinir ve kabul edilir. Bu yüzden Allah "zatını", görebileceğimiz bir algılamanın dışında tutmuştur. Sadece Allah'ın zatı değil, iman esaslarında yer alan melekler, ahiret, cennet ve cehennem gibi konular da inananlar için gaybdır, gizlidir. Gayb, varlığı duyu organları

18 Kıyâmet, 75/22-23.
19 Buhârî, Tevḥîd, 24; Müslim, Îmân, 299, Zühd, 16.
20 Temel Yeşilyurt, "Rü'yetullah", *DİA*, c. 35, s. 312-314.

ile idrak edilemeyen, gözlerden gizli kalan her şey anlamına gelir.[21] Gayba iman, Kur'an-ı Kerim'de Fâtiha'dan sonra Bakara suresinde müminlerin özelliklerinin anlatıldığı ilk ayetlerde yer alır. Allah öncelikle, görmediği hâlde gaybi meselelere inananları, namaz kılan ve infak eden müminleri takva sahibi olarak zikreder ve onların kurtuluşa ereceğini müjdeler.[22]

Bu genel çerçeve içinde baktığımızda Allah'ın dünyada kendisini gizlemesi imtihan gereğidir. Zatı ile birlikte varlığı görülebilen bir yaratıcıya inanmak, iman meselesi olmaktan çıkar ve doğal olarak bu durumda insanların inanmama gibi bir seçenekleri kalmaz. Allah Kur'an'da kendisini bulmak isteyenlere apaçık olduğunu ama aynı zamanda gizli olduğunu ifade etmiştir: "*O ilktir, sondur. Zahirdir (apaçık), Batındır (gizlidir). O her şeyi hakkıyla bilendir.*[23] Varlığını görmek isteyenlere ise, kendisini hem dış dünyada hem de bireysel yaşantılarında en derin şekilde hissettirir.[24]

Allah'ın her yerde olması ne anlama gelir?

Allah'ın varlığını akılla anlayabilmemize rağmen nasıl bir varlık olduğunu kavrayamıyoruz. Rabbimiz bizlere kendisini birtakım sıfatlar ve benzetmelerle tanıtmaktadır. Bu sıfatlardan biri Allah'ın zaman ve mekân üstü olmasıdır; diğer bir ifadeyle her zaman ve her mekânda olmasının yanı sıra zaman ve mekân yokken, yaratılmamışken de var olmasıdır. Çünkü mekân Allah tarafından yaratılmıştır. Yaratmış olduğu bir varlığın, Allah'ı sınırlandırması mümkün değildir.

21 İlyas Çelebi, "Gayb", *DİA*, c. 13, s. 404.
22 Bakara, 2/3-5.
23 Hadîd, 57/3.
24 Fussilet, 41/53.

Bir mekânda olmak, temelde sınırlı olmak demektir. Allah içinse böyle bir sınırdan söz edilemez.

Allah için bir mekân söz konusu değilse camilerin Allah'ın evi olması ne anlama gelir?

Allah için bir mekânın olmaması ile camilerin ve Kâbe'nin Allah'ın evi olması birbiriyle çelişmez. Mekân Allah tarafından yaratılmıştır ve yaratılmışın Yaratıcısını kuşatması, ona hâkim olması, onu sınırlandırması mümkün değildir. Allah tüm mekânlara hâkimdir, bu nedenle her yerdedir. Fakat camiler ve Kâbe yalnızca Rabbimizi anacağımız, hatırlayacağımız, O'na ibadet edeceğimiz özel makamlardır. Bu makamlar Allah'ın o "mekânlarda" olduğu anlamına gelmez.

Allah yaratılmadıysa nasıl var?

Allah her şeyi yaratandır. Yaratıcının var olmak için başka bir yaratıcıya ihtiyaç duyması düşünülemez. Kur'an-ı Kerim'de *"De ki: O, Allah'tır, tektir. Allah sameddir. Doğurmamış ve doğmamıştır. O'nun hiçbir dengi yoktur."*[25] buyurulmuştur. Surede geçen samed kelimesi, var oluş bakımından kimseye muhtaç olmayan, her şeyin varlık ve devamının kendisine bağlı olduğu varlık manasına gelir. O'nun varlığının başlangıcı ve sonu yoktur. Rabbimizin varlığı kendindendir. Maddi bir varlık olmadığı için Rabbimizin zâtı, duyularla idrak edilemez. Bunun için O'nun varlığını pozitif bilimlerin yöntemleriyle açıklamaya çalışmak bizi doğru sonuca götürmez.

Duyularımız, Rabbimizi tanımak için aklımıza ve kalbimize

25 İhlâs, 112/1-4.

bilgi/malzeme temin eder. Bu malzeme yaratılmış olan her şeydir. Tüm yaratılmışların evrendeki müthiş ahenk ve düzeni, değişimi ve dönüşümü de bir yaratıcının var olduğunun delilidir. Yani gözlerimizle Allah'ı göremesek de aklımızla varlığını idrak eder, O'nu kalbimizde hissederiz.

Tevhid ilkesinin açıklaması nedir?

İslam dininin temeli tevhid ilkesine yani Allah'ın birliği inancına dayanır. Bu ilke, Kelime-i Tevhid ve Kelime-i Şehadet cümlelerinde özet bir şekilde ifade edilir. *"Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah"* olan Kelime-i Tevhid, *"Allah'tan başka ilâh yoktur, Muhammed O'nun elçisidir"* anlamına gelir. Kelime-i Şehadet ise, *"Eşhedü en lâ ilâhe illâllah ve eşhedü enne Muhammeden abduhû ve resûluh"* cümlesidir ve *"Allah'tan başka ilâh olmadığına ve Muhammed'in O'nun kulu ve elçisi olduğuna şahitlik ederim."* anlamındadır.

Tevhid ilkesi, Allah'ın zâtında, sıfatlarında ve fiillerinde tek ve eşsiz olmasıdır. Allah'ın zâtında bir olması, O'nun tek olması, eşi ve benzerinin ya da zıddının bulunmaması demektir. Allah'ın sıfatlarında bir olması, O'nun sahip olduğu özelliklerin başka hiç kimsede bulunmaması anlamına gelir. Örneğin; Allah'ın hayat sıfatına sahip olması ile canlı varlıkların hayata sahip olması birbiriyle aynı değildir. Allah'ın hayatı, başka biri tarafından verilmeyen, başlangıcı ve sonu olmayan, nefes alma vb. şartlara ihtiyaç duymayan bir sıfattır. Bazı sıfatlar da vardır ki sadece Allah'a aittir. Yoktan var etmek, başlangıcı ve sonu olmamak, başka hiçbir şeye ihtiyacı olmamak, herkesin O'na muhtaç olması gibi... Allah'ın fiillerinde bir olması ise, kâinatı yoktan var edenin ve idare edenin sadece Allah oluşudur.[26]

26 Kur'an-ı Kerim'deki tevhid ilkesi ile ilgili olarak bkz. Şaban Ali Düzgün,

Allah'tan başka tanrılar kabul etmek, Allah'tan başkasına dua ve ibadet etmek, Allah'tan başkasının gelecekle ilgili haberleri bildiğine inanmak, sadece O'na gösterilebilecek saygı ve hürmeti başka varlıklara da göstermek tevhid ilkesine aykırıdır.

Kelime-i Tevhidin hayatımızdaki önemi nedir?

Kelime-i Tevhid yani *"Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullah"* sözü İslam dininin temel prensibi olan tevhid ilkesini özetleyen bir sözdür. Allah, bütün peygamberleri Kelime-i Tevhidin ifade ettiği anlamı insanlara ulaştırsınlar diye göndermiştir. Bu husus Kur'an'da şu ayetle ifade edilmektedir. *"Senden önce gönderdiğimiz bütün peygamberlere 'Şüphesiz benden başka İlah yoktur. Öyleyse bana ibadet edin.' diye vahyetmişizdir."*[27]

Kelime-i Tevhidi inanarak ve manasını kabul ederek söyleyen kişi Müslüman olur. Zira bu söz temel iman esaslarını öz olarak içinde barındırır. Allah'a iman ve peygamberlere iman Kelime-i Tevhidin içinde söz olarak bulunurken, meleklere, kitaplara, ahirete ve kadere iman bahisleri de mana olarak bu sözün içerisine girmektedir. Zira Allah'ın varlığını ve birliğini, peygamberler gönderdiğini kabul eden kişi peygamberler aracılığı ile kendisine ulaşan diğer iman esaslarını da kabul eder.[28]

Bu durumda kelime-i tevhid Rabbimizin insanlar tarafından bilinmesini istediği en önemli bilgiyi içermektedir. Kâinatın yaratılmasındaki sebep "Lâ ilâhe illallah" sözünü ilan ve

"Kur'ân'ın Tevhid Felsefesi", *Kelam Araştırmaları*, 3:1 (2005), s. 3-21.
27 Enbiyâ, 21/25.
28 Komisyon, *İlmihal*, TDV Yay., Ankara, 2006, c. 1, s. 70.

insanların bu söze icabet etmelerini sağlamaktır. Ancak kâmil manada iman sadece yaratan ve yöneten bir ilahın varlığını tasdik etmekle oluşmaz. Peygamberimiz Hz. Muhammed'in (s.a.s.) peygamberliğini tasdik etmekle iman tamamlanır.[29]

Kelime-i tevhidi yürekten inanarak söyleyen kişi bütün ilgi ve dikkatini Allah'a yöneltmiş olur, O'na teslim olur, O'nun gösterdiği yolda yürümeye gayret edeceğini ifade eder ve kulluğunu Rabbine en iyi şekilde sunmanın gayretinde olur.

Birden fazla ilah olabilir mi?

Rabbimiz Kur'an'da şöyle buyurmaktadır. "*Eğer yerde ve gökte Allah'tan başka tanrılar bulunsaydı kesinlikle yerin göğün düzeni bozulurdu.*"[30] Bu ayetin açıklamasına baktığımız zaman açık ve net bir şekilde âlemde birden fazla yaratan ve yöneten varlığın bulunmasının imkânsız olduğunu anlarız. Eğer âlemde Allah'tan başka bir ilah veya ilahlar olsaydı kâinatta gördüğümüz bu düzen var olamazdı. Zira her bir ilah yaratma, yönetme ve üstünlük konularında birbirleri ile muhakkak çelişirdi. Bu durumda da değil âlemdeki düzenin devam etmesi, âlemin varlık bulması dahi imkânsız olurdu. Bu âlem varsa ve var olan bu âlem düzen içinde varlığını devam ettiriyorsa bu tek bir ilahın varlığı sayesindedir.[31]

Yine de kâinatta iki veya daha fazla ilahın bulunduğunu farz edelim. Bu durumda ilahların her biri tam ve mükemmel olma vasfını kaybeder. Noksan olan bir varlık da ilah olamaz. Yani âlemde birden fazla ilahın varlığından bahsetmek,

29 Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâ*, Cümle Yay., İstanbul, 1989, c. 1, s. 229.
30 Enbiyâ, 21/22.
31 Komisyon, *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, Diyanet İşleri Başkanlığı Yay., Ankara, 2017, c. 3, s. 672.

dört kenarlı üçgenden bahsetmek gibi kendisiyle çelişkili bir ifadedir. İlah tektir. Tek değilse ilah değildir. Eğer bu âlemi yaratan varlık mükemmel ve her şeye gücü yeten bir varlık ise tek olmak zorundadır. Aksi takdirde yani başka ilahın varlığı durumunda, zaafı sebebiyle başka bir ilahın varlığına ihtiyaç duyması gibi ilahta bulunması imkânsız bir durum ortaya çıkacaktır.[32]

Kısacası ister birbirinden bağımsız olsun ister birbiriyle ortak olacak şekilde olsun Allah'tan başka bir ilahın bulunması aklen mümkün değildir. Kitabımız Kur'an da zaten Allah'tan başka bir ilahın varlığını reddetmektedir.[33]

İslam dinindeki Allah inancı ile diğer dinlerdeki Allah inancı arasında ne gibi farklılıklar vardır?

Allah inancı, insanın fıtratında bulunan bir inanç olduğundan ilk insandan itibaren bir Yüce Varlığa inanma ve sığınma ihtiyacı farklı şekillerde kendini göstermiştir. Allah Teâlâ bu konuda yardımını esirgememiş, insanoğluna vahiy ve peygamberler yoluyla nasıl iman etmesi gerektiğini öğretmiştir. İnsanlık tarihi boyunca hem doğru yolu göstermek hem de zaman içerisinde ortaya çıkan inanç hatalarını ve bunun toplum hayatına yansımalarını düzeltmek için peygamberler göndermiştir.

İslam dini, Allah Teâlâ'nın ilk peygamber Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e (s.a.s.) kadar göndermiş olduğu tek dindir. İslam dininde Allah, tek ve bir olan, eşi ve benzeri bulunmayan; çocuk sahibi olmak, yanılmak, unutmak

32 Recep Ardoğan, *Sistematik Kelam ve Güncel İnanç Sorunları*, Klm Yay., İstanbul, 2018, s. 53.
33 Âl-i İmrân, 3/2; Enbiyâ, 21/22.

gibi eksik hiçbir özelliğin kendisine yakışmayacağı; her şeyi bilmek, işitmek ve her şeye gücü yetmek gibi en üstün sıfatların kendisine ait olduğu tek Yaratıcıdır. Dolayısıyla her şeyi yaratan ve şekil veren Allah olduğuna göre, ibadete lâyık olan da sadece Allah'tır.

Yahudilik ve Hristiyanlık dinleri, temelde ilâhî vahye dayandıkları hâlde zaman içerisinde her iki dinde de bozulma ve sapmalar meydana gelmiştir. Allah Teâlâ Yahudi ve Hristiyanlardaki Allah inancının bozulmasıyla ilgili şöyle buyurmaktadır: *"Yahudiler "Üzeyir Allah'ın oğludur" dediler, hıristiyanlar da "Mesîh (Îsâ) Allah'ın oğludur" dediler. Bunlar, daha önceki inkârcıların söylediklerine benzer biçimde ağızlarından çıkan sözlerdir. Allah onları kahretsin! (Gerçeklerden) nasıl da yüz çeviriyorlar! Allah'ı bırakıp da din âlimlerini, rahiplerini, özellikle Meryem oğlu Mesîh'i rab edindiler. Oysa tek bir Tanrı'ya kulluk etmekle emrolunmuşlardı. O'ndan başka tanrı yoktur; O yüceler yücesidir, onların yakıştırdıkları eş ve ortaklardan bütünüyle uzaktır."*[34] Bu ayetlerde Rabbimiz, Yahudi ve Hristiyanların kendisi hakkında uydurdukları iftiralara cevap vererek, bulanan zihinleri berrak hâle getirir. Diğer taraftan Allah'ın kulları olan Hz. İsa ve hahamlara gösterilen aşırı saygının, Allah'a ait olması gereken bir alana taşırıldığını ifade eder. Bu nedenle Rabbimiz, kendisinden başka ilah olmadığını vurgulayarak, kendisi ile ilgili yanlış inanışları düzeltir.

İslam'daki tek ve bir olan Allah inancı ile Hristiyanlıkta "teslis" olarak ifade edilen "üç kişilikte tek bir Tanrı"nın varlığı inancı, Allah tasavvurundaki en temel farklılıklardan birini oluşturur. Teslisin birinci unsuru olan Baba, kâinatı yaratandır. Oğul, insanlığın aslî günahtan kurtulması için

34 Tevbe, 9/30-31.

bedenleşmiş ve kendini çarmıhta feda etmiştir. Kutsal Ruh ise, insanın kalbine ilahî sevgiyi aşılayandır.[35]

Hristiyanlıktaki teslis inancının yanlışlığı konusunda Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurmaktadır: "*Andolsun, "Allah, üçün üçüncüsüdür" diyenler kâfir oldu. Hâlbuki bir tek ilâhtan başka hiçbir ilâh yoktur. Eğer dediklerinden vazgeçmezlerse, andolsun onlardan inkâr edenlere elbette, elem dolu bir azap dokunacaktır."*[36] Âyetten anlaşıldığı üzere, teslis inancı Hz. İsa'nın öğrettiği bir şey değil, sonradan Hristiyanlarca uydurulmuş bir inançtır. İslam dinindeki Allah inancında, O çocuk edinmediği gibi, Hristiyanlıkta Kutsal Ruh olarak isimlendirilen Cebrail ise, melektir. Hz. İsa, kendisinde hiçbir ilahî özellik bulunmayan Allah'ın kulu ve peygamberidir. Gerek Hz. İsa ve gerekse Kutsal Ruh'un Allah Teâlâ ile hiçbir açıdan ortak bir tarafları bulunmaz.

Çok tanrılı dinler ile İslam dinindeki Allah inancı arasındaki temel fark ise, Allah'ın birliğine yapılan vurguda saklıdır. Kur'an-ı Kerim'de Allah Teâlâ kendisini tanıtırken sıfatlarına, özellikle de kendisinden başka ilah bulunmadığına vurgu yapmakta ve insanları düşünmeye davet etmektedir. Kur'an-ı Kerim'de bu konudaki ayetlerden biri şöyledir: *"Allah asla çocuk edinmemiştir. O'nunla beraber başka bir tanrı da yoktur; aksi takdirde her tanrı kendi yarattıklarını alıp bir tarafa çekilir ve mutlaka o tanrılardan biri diğerine baskın gelmeye çalışırdı. Doğrusu Allah o müşriklerin yakıştırdıkları şeylerden münezzehtir. Allah görünmez âlemi de duyularla algılanan âlemi de bilmektedir. O, putperestlerin kendisine ortak saydığı şeylerden çok uzaktır.*[37] Allah'ın birliğini reddeden ve

35 *Yaşayan Dünya Dinleri,* ed: Şinasi Gündüz, DİB Yay., Ankara, 2016, s. 95.
36 Mâide, 5/73. Ayrıca Bkz. Nisâ, 4/171.
37 Mü'minûn, 23/91-92.

O'na farklı görünümler altında ortaklar koşan tüm inanışları reddetmektedir.

Netice itibariyle İslam dini ile diğer dinlerdeki Allah inancı arasındaki temel fark, Allah'ın birliğidir.

Farklı din ve kültürde yetişmiş insanlar Allah'ın varlığına kanaat getirebilir mi?

Allah inancı insanda yaratılıştan vardır, fıtrîdir. Fıtrat hakkında farklı tanımlar yapılmıştır.[38] Fakat Peygamberimizin "*Her doğan fıtrat üzere doğar. Sonra anne babası onu Yahudi yahut Hıristiyan veya Mecûsî yapar...*"[39] ifadesi doğrultusunda fıtratın "ilk yaratılış sırasında Allah'ın insan tabiatına bahşettiği yaratanını tanıma eğilimi, ruh temizliği vb. olumlu yetenek ve yatkınlıkları"[40] olduğunu belirtebiliriz. Kısaca fıtrat insanın "hakikati kabule meyilli yaratılması" demektir.

Allah inancının fıtrî olmasından hareketle kişi hangi din ve inanışın içerisinde bulunursa bulunsun "akl-ı selîm"le yani kendi özünü koruyan akılla, Allah'ın varlığına ulaşabilir. Bu konuda gerek kelâm/akâid gerekse İslam felsefesinde birtakım deliller gündeme getirilmiş ve Allah'ın varlığının aklî temellendirilmesi olarak kaynaklarda işlenmiştir. Örneğin nizâm delili olarak isimlendirilen mantık örgüsünde, muazzam bir yağlı boya tablosu gören her akıl sahibi kişi tabloyu meydana getiren usta bir ressamın olduğunu düşünür, onun varlığını kabul eder. İşte bunun gibi kainattaki (*makro-alem*) ve insandaki (*mikro-alem*) mükemmel düzen, kişiyi bu düzeni kuran ve koruyan bir yaratıcıya, Allah'a ulaştırır.

38 Hayati Hökelekli, "Fıtrat", *DİA*, c. 13, s. 47-48.
39 Buhârî, Tefsîr, (Rûm) 2; Müslim, Kader, 22.
40 Hayati Hökelekli, "Fıtrat", *DİA*, c. 13, s. 47.

Yahudi ve Hıristiyan bir çevrede yani semavi kaynaklı dinlerden birine mensup olarak hayatını sürdürenler ise (ister geçmişte ister günümüzde yaşasın) Allah'ın varlığına ulaşabilir. Bu dinlerin hepsinde -aynı olmamakla birlikte- Allah inancı söz konusudur. Diğer inanç sistemleri ise Allah/yaratıcı düşüncesi konusunda farklı kabullere sahiptir. Dolayısıyla bu inanç sistemlerini benimseyen kimselerin Allah'ın varlığına ulaşma konusunda bireysel çaba sarf etmeleri gerekir.

İnkârcı akımların Allah'a imana yönelik eleştirileri nelerdir?

Eski çağlardan günümüze kadar insanlar arasında putperest inançlar yaygınlık kazandığı gibi, buna nispeten daha az olmakla beraber Allah inancını tamamen reddeden düşünce akımları da ortaya çıkmıştır. Yaşadığımız çağdaki yaygın inkârcı akımlar içerisinde ateizm, deizm, agnostizm, pozitivizm, materyalizm, nihilizm, evrimcilik, Freudcu psikanaliz zikredilebilir.[41]

Ateizm, yaratan bir Tanrı'nın varlığı inancını tamamen reddederken; deizm, Tanrı inancını kabul etmekle birlikte, O'nun insan hayatına peygamberleri ve kitapları yoluyla müdahale etmesini kabul etmemektedir. Agnostizmde ise, Tanrı'nın varlığının veya yokluğunun bilinemeyeceği iddia edilir. Pozitivizmde bilginin kaynağı olarak sadece deney ve tecrübe kabul edildiği için, Tanrı'nın varlığı da kabul edilmez. Çünkü Tanrı, deney ve gözlem alanına giren bir varlık değildir. Materyalizmi savunanlar maddeyi ezelî kabul edip onun dışında bir gerçeklik kabul etmediklerinden, düşüncenin merkezine de maddeyi yerleştirmişlerdir. Dolayısıyla

41 Bu konuda daha fazla bilgi almak için bkz. Temel Yeşilyurt, *Çağdaş İnanç Problemleri,* DİB Yay., Ankara, 2018.

materyalist düşüncede Tanrı fikrine yer verilmemektedir. Nihilizm yani hiççilik, mevcut düşünce ve değerlere, inançlara kuşkuyla ve eleştiriyle yaklaştığı için, Tanrı fikrine ve Tanrı'nın kurallarına karşı da tavır alır. Evrim düşüncesinde, her şeyin alt biçimlerden üst biçimlere doğru evrimle geliştiği ve bunun tesadüfen gerçekleştiği savunulmaktadır ki, semavi dinlerdeki yaratılış düşüncesi reddedildiği gibi; her şeyin tesadüfen meydana gelmesi Tanrı inancını da devre dışı bırakmaktadır. Sigmund Freud'un geliştirdiği psikanaliz yöntemine göre, insanın davranışlarına yön veren onun bilinçaltındaki cinsellik ve korku duygusudur. Bu iki duygunun baskısıyla ortaya çıkan Tanrı inancı, insanın bu iç çatışmalarıyla ortaya çıkan ve hakikatte var olmayan hastalıklı bir durumdur.

Zikrettiğimiz bu inkârcı akımların hepsine baktığımızda Allah'ın otoritesini tanımama konusunda ortak bir tavır sergilediklerini görürüz. Allah'a ihtiyaç duyma ve O'na karşı sorumlu olma düşüncesi, bu akımların hiçbirinde bulunmamaktadır. Dolayısıyla sadece bu dünyayı merkeze alarak insanın ufkunu sınırlandırdıkları gibi, hayatın anlamlandırılmasında hiçbir fonksiyon üstlenmemektedirler. Halbuki Allah, peygamberleri ve kitapları vasıtasıyla insanoğluna gönderdiği hakikatlerle hem ona zihinsel olarak kendini güvende hissedeceği, sorularına ikna edici cevaplar bulabileceği bir ortam sağlar hem de ahiretin varlığıyla hayatını anlamlandırarak insanın ufkunu genişletir ve önüne daha büyük hedefler koyar. Söz konusu akımlar kendi bilgi kaynaklarıyla, Allah'ın yokluğunu ispat edemeyecekleri gibi, O'nun insana sunduğu anlam dünyasını ve değerler sistemini asla sunamazlar.

Deizm nedir?

Deizm, *"her türlü vahyi, ilhamı ve dolayısıyla vahyin bildirdiği Allah'ı, dini, takdiri inkâr ederek sadece akıl ile idrak edilen bir Allah'ın varlığını kabul eden ve teşbihi (insana benzetmeyi), teslisi (üçlü Tanrı anlayışını) reddeden felsefî okul"* olarak tarif edilmektedir.[42]

Deizm, Avrupa'da Hristiyanlığın hâkim olduğu bir çevrede kiliseye karşı tepki olarak ortaya çıkmış felsefî bir düşüncedir. Bu nedenle peygamberlere ve kutsal kitaplara yönelttikleri eleştiriler de kilisenin tavrından bağımsız değildir. Buna ilave olarak tek tip bir deizmden bahsedebilmek de mümkün görünmemektedir. Kâinatı mükemmel şekilde yaratan ancak kâinatla bağlantısı olmayan bir Tanrı'yı kabul eden deistler olduğu gibi; Tanrı'nın evrenle ilgilendiğine inanmakla birlikte ahlâkî alanla Tanrı'nın ilgilenmediğine inananlar da bulunmaktadır. Tanrı'nın ahlâkî sıfatlarını da kabul eden ancak bunların Tanrı ile insan arasında bir işlevselliğinin bulunmadığına inanan deistler vardır. Bazı deistler ise dinî hakikatleri kabul etmekle birlikte, bunların "aklın süzgecinden geçirilmesi" gerektiği kanaatindedirler.[43]

Deizmde "tabiî din anlayışı" fikri savunulur.[44] Deizm, kurumsal dinleri insanları iman tartışmaları üzerinden parçaladıkları ve akıl gibi insanı insan yapan yetilerini âtıl hâle getirdikleri iddiasıyla eleştirmektedir. Deizmde akla daha çok vurgu yapılmakta, ödül ve ceza anlayışı eleştirilmektedir.[45]

....

42 Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü,* Ankara, 2004, s. 204.
43 Şaban Ali Düzgün, "Deizm: Öncü İsimler ve Temel Doktrin", *Din Karşıtı Çağdaş Akımlar ve Deizm,* Van, 2017, s. 3-13.
44 Süleyman Hayri Bolay, *Felsefe Doktrinleri ve Terimleri Sözlüğü,* s. 204.
45 Şaban Ali Düzgün, "Deizm: Öncü İsimler ve Temel Doktrin", s. 3-13.

Akıl ve vicdanın insan hayatındaki rolü elbette çok önemlidir. Ancak, Deizmde her ikisine de hak ettiğinden daha fazla değer verildiğini görmekteyiz. İnsanın bir de kişisel arzu ve isteklerinden oluşan yönü vardır. Dolayısıyla arzuların tatmin edilmesi için vicdanın bastırıldığını, aklın da bu durumu meşrulaştırıcı bir fonksiyon üstlenebildiğini sosyal hayatta çokça görmekteyiz.

Yaratan ama yarattıklarına müdahale etmeyen bir Tanrı düşüncesi, onun hikmet, adalet, merhamet gibi sıfatlarının da yok sayılması anlamına gelmektedir. Tanrı'nın peygamberler ve kitaplar yoluyla yaptığı rehberliğin reddedilmesi, insanları büyük bir nimetten mahrum etmektedir. İnsan aklı mükemmel değildir, hata yapabilir ve yanılabilir. Ancak her şeyi bilen ve gören Allah'ın hata yapması mümkün değildir. Bu nedenle, insanın aklından ziyade Allah'a teslim olması, kendisini güvende hissetmesini sağlar. Diğer taraftan Deizm, "İnsan hayatının anlamı ve amacı nedir?" sorusuna cevap vermekten ve insan için büyük idealler ortaya koymaktan acizdir. Deizm, ahiret inancını reddederek insan hayatını sadece dünya ile sınırlandırdığı için insanın ufkunu da daraltır.

Biz Müslümanlar, âlemleri mükemmel şekilde yaratan ve her an yaratmaya devam eden tek ve bir olan Allah'a iman ederiz. Hikmet sahibi olan Rabbimiz bizi dünyaya bir amaç için göndermiş ve bu amacı da peygamberleri ve kutsal kitapları yoluyla bize bildirmiştir. Peygamberlerini en güvenilir insanlar arasından seçmiş ve onlar vasıtasıyla bu dünyada nasıl yaşarsak hayatımızın amacını gerçekleştireceğimizi bizlere öğretmiştir. Peygamberlerin hayatları incelendiğinde onların Allah'ın birliğine inanmaya ve bu inancın gerektirdiği şekilde erdemli yaşamaya çağırdıklarını görürüz. Aynı zamanda peygamberlerin hepsi tebliğ ettikleri hakikatlerin

de ilk uygulayıcısıdırlar. Bu nedenle biz Müslümanların peygamberlere güvenmek için pek çok gerekçemiz vardır. Deizm felsefesinin kabul ettiği bilgi kaynakları ise, peygamberlerin ve kutsal kitapların güvenilir olmadığını ispat etmek için yetersiz kalmaktadır.

Allah kâinatı ve insanları niçin yarattı?

Bu sorunun biri Allah'a, diğeri insanlara dönük iki yönlü cevabı vardır. Rabbimiz açısından düşündüğümüzde şunları söyleyebiliriz. Allah hiçbir sıfatını sonradan kazanmış değildir. O'nun bütün sıfat ve özellikleri kendisiyle birlikte hep vardı ve var olmaya devam edecektir. Rabbimizin sıfatlarından biri "hâlık" yani "yaratıcı" olmasıdır. Allah yaratandır ve yaratıcı olduğu için kâinatı ve insanı yaratmıştır. Yoktan var eden bir varlığa "neden yarattın" denilemez. Bu güneşe neden ışığın var demek gibi bir şeydir. Güneş ışık saçan bir varlıktır, o nedenle ışığı vardır. Bir sanatçı, sanatçılık özelliği sebebiyle sanat eserleri meydana getirir ve sanatının görülüp bilinmesiyle sanatçı olarak anılır. Ona "sen neden sanatçısın, neden sanat eseri yapıyorsun" denilemez. İnsan akıl sahibi, düşünebilen bir varlık olarak herhangi bir gezegen hakkında düşünebilir. Düşündüğü zaman "gezegenler hakkında neden düşünüyorsun" denilemez. Düşünmek isterse düşünür. Düşünmediği zaman bu onun düşünen bir varlık olması özelliğini yok etmez. Allah da yaratıcı olmasının ayrılmaz parçası, yaratıcılık sıfatının bir sonucu olarak kâinatı ve insanları yaratmıştır. Yaratmayı dilemeseydi bile, bu O'nun yaratıcılık özelliğinden hiçbir şey kaybettirmezdi.

Rabbimizin bir diğer sıfatı "rahman" yani "yaratılmışlar hakkında hayır ve merhameti tercih eden" olmasıdır. Allah

sonsuz merhamet sahibi olmasının sonucu olarak insanı var etmiştir. Var olmak bir nimettir. Dünyadaki insanlara sorulsa neredeyse tamamı yok olmak yerine var olmayı seçer. Rabbimiz insanı var olmakla şereflendirmiş ve ona değer vermiştir. Bu O'nun rahmetinin sonucudur.

İnsan açısından düşündüğümüzde, Kur'an'ın ifadesine göre o yeryüzünün halifesi olarak yaratılmıştır.[46] İnsanın yeryüzünde halife olmasını, Allah'ın mülkünde O'nun iradesi ve talimatına uygun bir şekilde yaşamak olarak anlayabiliriz. Rabbimiz hiç kimseye gücünün yetmediği bir sorumluluk yüklemeyeceğini ifade eder.[47] İnsan "*emanet*" yani akıl ve iradesi ile yeryüzünde Allah'ın düzenini korumak için sorumlu tutulmuştur.[48] Yeryüzünde Allah'ın iradesini gerçekleştirmek için görevlendirilmiş ve varlık kategorisinde diğer yaratılmışlara üstün kılınmıştır: *"Andolsun ki biz insanoğlunu şerefli kıldık. Onları karada ve denizde taşıdık. Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık."*[49]

Rabbimiz irade sahibi olan insanı diğer varlıklardan ayrı tutmuştur. İnsan ve cinler dışındaki varlıklar, yaratılışı gereği sürekli olarak Allah'ı yüceltirken insan seçim yapma konusunda özgür bırakılmış ve ondan kendi hür iradesiyle Allah'ı bilmesi ve O'na kulluğu tercih etmesi istenmiştir. Bununla birlikte insan, Allah'ı bilmek, tanımak ve O'na kulluk etmek için yaratılmıştır. Allah Kur'an'da, insanları ve cinleri sadece kendisine kulluk etmeleri için yarattığını açıkça ifade eder.[50] Kulluk, bilmek ve tanımak için gösterilen çabayı da içine alır. Dolayısıyla insan bu çabayı gerçekleştirmediği,

46 Bakara, 2/30.
47 Bakara, 2/286.
48 Ahzâb, 33/72.
49 İsrâ, 17/70.
50 Zâriyât, 51/56.

buna aykırı bir yaşam sürdüğünde yaratılışına ters davranmış olur. Bu yüzden de huzursuzluk duyar, diğer seçenekler onun tatmin olmasını sağlayamaz. Bir diğer ayette Rabbimiz insanlardan hangisinin daha güzel davranacağını sınamak için ölümü ve hayatı yarattığını söyler.[51] Yani insanlar imtihan edilmek için yaratılmıştır.

Sonuç olarak Kur'an'da yaratılış bir amaç ve anlamla ilişkilendirilmiş, Rabbimiz kâinatı ve insanı boşu boşuna ve anlamsız bir şekilde,[52] başıboş bırakılmak için değil, bir amaç uğruna ve bir anlam çerçevesinde yarattığını ifade etmiştir.[53]

Allah yaratırken bana sormadığı hâlde neden beni sorumlu tutuyor?

Var olmak bir nimettir. Allah insana varlık vererek onu şereflendirmiştir. Ayrıca insana akıl ve irade vermiş, bunun sonucunda da tercih yapabildiği için onu sorumlu tutmuştur. Niçin sorumlu olduğunu soran kimsenin öncelikli olarak kâinat içindeki konumu, gerek fiziksel gerekse ruhsal açıdan diğer varlıklardan farklılaşan yapısı ve amacı üzerinde düşünmesi gerekir. İnsan iradesi olan/tercihte bulunan ve doğal olarak tercihlerinin sorumluluğunu alan bir varlık olması sebebiyle diğer varlıklardan farklıdır. Melekler Allah'ın emirlerini hiçbir karşılık göstermeden tereddütsüz yapma özelliğinde iken, şeytan Allah'ın emirlerine karşı gelip isyan etmiş, insan ise irade ve tercihi doğrultusunda Allah'ın emir ve yasaklarına uyma konusunda özgür bırakılmıştır. Kendi iradesiyle bir şeyi yapıp yapmamaya karar verip tercihte bulunan insan, bu tercihlerinin sonucuna da katlanmak durumundadır.

51 Mülk, 67/2.
52 Duhân, 44/38-39; Benzer ifadeler için bkz. Enbiyâ, 21/16.
53 Yûnus, 10/5; Mü'minûn, 23/115; Kıyâmet, 75/36.

İnsanın hayatında tercih yapamadığı şeyler de vardır. Mesela nerede ve ne zaman doğacağı ve öleceği, hangi millete, hangi aileye mensup olacağı, cinsiyeti, saç ve göz rengi gibi birtakım fiziksel özelliklerini buna örnek olarak gösterebiliriz. Hiçbir insan bu konuda ayrıcalık sahibi değildir. Bu Allah'ın dilemesi ile gerçekleşmiştir. Rabbimiz dilediğini yaratır ve seçer. İnsanların ise bu konuda seçim şansı yoktur.[54]

Bu sınırlılık hâlinin Allah karşısındaki konumumuza göre olduğunu unutmamalıyız. Diğer canlılar açısından insanın konumu çok daha farklıdır. İnsan kendisine verilen akıl ve irade yeteneği ile yeri geliyor kuşlardan daha yükseğe çıkabiliyor, balıklardan daha derine dalabiliyor. Bilim, sanat ve fende çok üstün çalışmalar yapabiliyor. Gözle görülmemesine rağmen özel aletler icat ederek ışık hızı ve enerji dalgalarını kullanarak ileri düzey çalışmalar yapabiliyor. İnsan değiştirmesi mümkün olmayan şeylere takılıp kalmadığında ve diğer varlıklardan daha üstün yetenek ve kabiliyetlerle donatıldığını fark ettiğinde, hayatın anlamını da fark ediyor. Bütün bu nimetleri bize lütfeden Rabbimiz ayrıca biz kullarını başıboş bırakmamış, peygamberleri ve kitapları ile bizlere rehberlik ederek doğru tercihler yapmamıza yardımcı olmuştur. Bu nedenle irade ve akıl ile donatılan insan sorumlu tutulmuştur.

Dünyada zulüm, haksızlık ve kötülükler niçin var? Allah'ın merhameti ile bu olayları nasıl açıklayabiliriz?

Dünya hayatı, insanların davranışlarının sınanacağı, iyi ve kötü her amelinin ahirette değerlendirilmeye tabi tutulacağı

54 Kasas, 28/68.

bir imtihan yeridir.[55] Allah kainatı yaratmış ve imtihanımızı kolaylaştıracak her türlü nimeti emrimize sunmuştur.[56] Buna karşılık bizden kulluk vazifesini en güzel şekilde yerine getirmemizi, yeryüzünü imar etmemizi, her türlü zulüm, bozgunculuk ve kötü davranıştan da uzak durmamızı istemiştir.[57]

Bu dünyaya imtihan için geldiğini bilen her kişi, imtihana tabi olmanın birtakım kuralları olduğunu bilir. Akli melekelere ve özgür iradeye sahip olmak imtihana tabi tutulacak kişilerin en temel hakkıdır. Eğer Allah bize irademizi kullanma yeteneği vermeseydi o zaman iyi ya da kötü her davranışımızın tek sorumlusunun yaratıcı olduğunu çok rahat söylerdik. Fakat elinden seçme yeteneği alınmamış her kişi çok iyi bilir ki dünyada var olan zulüm, haksızlık ve kötülükler insanların bizzat kendi elleri ile yapıp ettiklerinden kaynaklanmaktadır.[58] Sınav anında hiçbir öğretmen öğrencisinin cevaplarına müdahale etmez. Eğer Allah, kötülerin yaptıkları zulüm ve haksızlıkları engelleseydi insanların iradesi ortadan kalkar ve dünya imtihan yeri olma özelliğini kaybederdi. Bu durumda herkes iman eder, cennet ve cehennemin anlamı da kalmazdı.

Soruyu tersten düşünüp Allah'ın her türlü zulmü, haksızlık ve kötülüğü engellediğini varsaydığımızda, herkes zorunlu olarak iyi olur. Bu durumda iyiliğe programlanmış bir insanın akıl ve iradesi olmayacağı gibi iyilik ve kötülük gibi seçeneklerin yaratılmasına da gerek kalmaz. Oysaki Allah her şeyi zıddı ile yaratmıştır. Zıt olan her durum iyiliğin kıymetini bilmemizi ve ona yönelmemizi sağlar. Kötünün olduğu yerde iyinin, çirkinin olduğu yerde güzelin, cehennemin

55 Mülk, 67/2.
56 Bakara, 2/29; Câsiye, 45/13.
57 Nahl, 16/90.
58 Şûrâ, 42/30.

olduğu yerde cennetin değeri anlaşılır. Ayrıca dünyadaki zulüm, haksızlık ve kötülükleri ahiretten bağımsız düşünmek zihinsel açıdan bizi tatmin edemez. Her şeyi gören Allah'ın, zalimin zulmünden ve mazlumun acısından elbette ki haberi vardır. "*Sakın Allah'ı zalimlerin yaptıklarından habersiz sanma! Allah onları ancak gözlerin dehşetle bakakalacağı bir güne erteliyor*."[59] ayeti bu dünyada imtihana tabi tutulan insanların davranışlarının gerçek karşılığını alacakları bir günün mutlaka geleceğini açıkça ifade eder.

Allah'ın merhameti ile kötülüklerin varlığını nasıl açıklayabiliriz kısmına gelince öncelikle şunu bilmeliyiz ki Allah merhamet etmeyi kendine ilke edinmiştir:[60] "*Allah varlığı yaratmaya hükmettiğinde, kendi katında bir ilke koydu ve dedi ki: Şüphe yok ki rahmetim gazabımı geçmiştir.*"[61] Allah'ın rahmetinin gazabını geçmesi yarattığı, her şeyde rahmetin esas olduğunu gösterir. Bu durumda bizim şer gibi gördüğümüz olayların arka planında görebildiğimiz ve göremediğimiz faydalar vardır. Allah'ın merhameti bazen lütfu ile gelebileceği gibi bazen de şer gibi görünen olaylarla gelebilir. Olumsuz gibi görünen olaylarda Allah'ın merhametini anlayabilmek arka plandaki hikmeti görebilmekten geçer.

İman eden fakat ibadetlerini yerine getirmeyen kimsenin durumu nedir?

Ameller imanın bir parçası değildir. İbadetlerin varlığını kabul etmekle birlikte bunları yerine getirmeyen insana kâfir denilemez.[62] Kur'an ve sünnette yer alan dinin temel ilke-

59 İbrâhîm, 14/42.
60 En'âm, 6/12.
61 Buhârî, Bed'ü'l-halk, 1.
62 *İlmihal*, c.1, s. 72.

lerini, emir ve yasaklarını inkâr etmedikçe amel eksikliğinden dolayı kişi dinden çıkmaz. Ancak günahkâr ve Allah'ın emirlerini yerine getirmeyen biri olur. Rabbimiz dilerse onu affeder, dilerse cezalandırır. İbadetler inancın bir parçası olmamakla birlikte inancın meyvesi, insana Allah'ın kulu olduğunu hatırlatan özel ritüellerdir. İnsan iman ettiği yaratıcısına bağlılığını ancak ibadetleri ile gösterebilir ve kişinin imanı, ibadetlere ısrarlı bir şekilde devam etmesi ile kuvvetlenir. İnsan ibadetleriyle Allah'a yakınlaşır ve inanmanın gücünü hisseder.

İman toprağa ekilen bir tohumsa onun suyu, güneşi ve havası ibadetlerdir. Nasıl ki ekilen tohum su verilmeden, toprağı havalandırılmadan, yeterli güneş almadan kurur, varlığı ve yokluğu anlaşılmadan toprağın altında öylece kalır ve belki de zamanla kaybolursa; kalpteki iman da ibadetler olmadan zayıflar ve zamanla insanı iman çizgisinden uzaklaştıracak sınıra getirebilir. İmanın yeşerip meyve vermesi için ibadetler gereklidir.

Kur'an'da pek çok yerde "iman eden ve salih amel işleyen"[63] ifadesi kullanılır. İman etmenin hemen ardından doğru davranış ve fiillerde bulunmanın vurgulanması, sadece kalben inanmanın Allah'a bağlı bir kul olmak için yeterli olmayacağına işaret eder. İnsan imanının gereği olarak ibadetleri ve ahlakı ile Allah'a layık bir kul olmak için çabalarsa, Allah bu çabalarından dolayı onun yaptığı kötülükleri örtecek ve hatta onu yaptıklarının daha güzeliyle ödüllendirecektir.[64]

63 "İman edip salih amel işleyenler" ifadesinin açıkça yer aldığı ayetlerden bazıları için bkz. Bakara, 2/25, 62, 82, 277; Âl-i İmrân, 3/57; Nisâ, 4/57, 122, 173; Mâide, 5/9, 69, 93; A'râf, 7/42; Ankebût, 29/58; Talâk, 65/11 vd.
64 Ankebût, 29/7.

Şirk neden en büyük günahtır? Allah neden şirki affetmiyor?

Sözlükte "ortak olmak" ve "ortaklık"; "ortak koşmak" anlamına gelen isim konumunda bir kelime olan şirk küfür demektir. Şirk koşana müşrik denilir. Terim olarak "Allah'ın zâtında, sıfatlarında, fiillerinde veya O'na ibadet edilmesinde ortağı, dengi yahut benzerinin bulunduğuna inanma" demektir.[65]

Şirk Allah'a yapılan büyük bir haksızlık,[66] O'na atılan en büyük iftiradır. Dolayısıyla en büyük günahtır ve bu günahı Rabbimiz kesinlikle affetmez: "*Allah kendisine ortak koşulmasını asla bağışlamaz; bundan başkasını dilediği kimse hakkında bağışlar. Allah'a ortak koşan kimse büyük bir günah işleyerek iftira etmiş olur.*"[67]

İnsanın âlemde her şeyi yöneten bir güç olduğu fikrine ulaştıktan sonra bu gücü hakkıyla bilememesi, yalnız Allah'a ait ilahlık özelliklerini başka varlıkta/varlıklarda araması ne acıdır. Her şeyi yaratan, yaşatan yöneten bir varlık neden kendisine ortak olacak bir varlık edinir veya kendisine müdahale etmesine izin verir? Böyle bir düşünce ilah kavramına da Kur'an'daki Allah inancına da aykırıdır.[68] Rabbimiz bu hakikati çok açık ayetlerle defalarca tekrar etmiştir: "*Ona benzer hiçbir şey yoktur.*"[69], "*O'ndan başka ilah yoktur. O her şeyin yaratıcısıdır.*"[70], "*Onun hiçbir dengi yoktur.*"[71]

Ayrıca insanın doğrudan aklına hitap ederek ilah olduğu-

---

65 Mustafa Sinanoğlu, "Şirk", *DİA*, c. 39, s. 193.
66 Lokmân, 31/13.
67 Nisâ, 4/48.
68 Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, İlyas Çelebi, *İslam'da İnanç Esasları*, Çamlıca Yay., İstanbul, 2016, s. 83-86.
69 Şûrâ, 42/11.
70 En'âm, 6/102.
71 İhlâs, 112/4.

na inandıkları varlıkların nasıl da aciz olduğunu anlamaya onları davet etmiştir. "*Allah'tan başka kendilerine yalvarıp yakardıklarınız var ya hepsi bunun için bir araya gelseler bile bir sinek yaratamazlar. Hatta sinek onlardan bir şey kapsa, onu dahi ondan kurtaramazlar.*"[72]

Allah insanı akıl sahibi olarak yaratmıştır. Âlemde tek bir yaratıcının olduğunu hem ilan etmiş hem de insanın bu hakikati gereği gibi anlayabilmesi için peygamberler ve kitaplar göndermiş âlemde neden yaratıcı başka bir varlık olamayacağını da bu kitaplarda izah etmiştir. Tüm bunlardan sonra eğer insan yine de şirk içinde kalmayı tercih ederse büyük bir günah olan şirke bulaşmış olur. Şirk bu anlamıyla küfür ile denktir. Zira şirk koşan Allah'ın zatını gereği gibi tanıyamamış ve inkâr içine düşmüş demektir. Bu bakımdan şirk küfür ile eşitlenir ve Allah'ın asla affetmeyeceği bir duruma dönüşür.[73]

Büyük günah işlediğimde Allah beni affeder mi?

Hatasız ve kusursuz tek varlık Allah'tır. İnsan iyiliğe ve kötülüğe eğilimli yaratıldığı için[74] hayatı boyunca yanlışlar yapabilir. Rabbine karşı da hata edebilir, nankör davranabilir. Allah affedicidir, af ve mağfiretinin bol olduğunu, şirk dışında kalan bütün günahları bağışlayacağını Kur'an'da açıkça bildirir.[75]

"*Ey kendileri aleyhine (günah işleyerek) aşırı giden kullarım! Allah'ın rahmetinden ümidinizi kesmeyin, çünkü Allah bütün*

72 Hac, 22/73.
73 Mustafa Sinanoğlu, "Şirk", *DİA,* c. 39, s. 193-198.
74 Şems, 91/8.
75 Nisâ, 4/116; Şûrâ, 42/25, 30; Hicr, 15/49-50.

günahları bağışlar, doğrusu O çok bağışlayıcı, çok merhametlidir."[76] ayetinde Allah'ın, günah işleyerek aşırılığa gidenlere "kullarım" demesi ve rahmetinden ümit kesmemelerini tavsiye etmesi çok büyük bir müjdedir.

Büyük günah işlediğini düşünen kişi öncelikle şunu bilmelidir ki Rabbimizin affetmeyeceği bir günah yoktur. Günahı ne kadar büyük olursa olsun kimsenin yüzüne tövbe kapısı kapanmayacaktır. İnsan onurunu yok edici suçlar olarak bilinen zina, içki, hırsızlık gibi büyük günahları işleyenler için de tövbe kapısı açıktır. Önemli olan hata ve günahlardan pişman olmak, samimi bir tövbe ve istiğfar ile Allah'tan bağışlanma dileyebilmektir.[77]

İşlenen hatalar karşısında ümitsizliğe düşen insanı rahatlatan "samimi bir tövbe", geçmiş yaşantıların izlerini sildiği gibi ibadet yerine de geçer. Bu yüzden İslam âlimleri günahların affına vesile olacak tövbenin kabulü için birtakım hususları ön plana çıkarmışlardır. Allah katında tövbenin kabul edilebilmesi için ilk şart, hatalı davranışları fark ederek bunlardan pişmanlık duymaktır. İşlenen günahı terk etmek ve bir daha işlememe konusunda kararlı olmak kişinin tövbe konusundaki samimiyetini gösterir. Ayrıca geçmişteki hataları telafi edebilmek adına iyi amellerde bulunulması tavsiye edilir.

Günahların affedilmesinde işlenen günahın niteliğine göre yapılması gerekenler vardır. Günah, farz ibadetlerin terki gibi, Allah'a karşı görevlerin ihlal edildiği bir durum ise affedilmesi için, terk edilen ibadetlerin kaza edilmesine gayret edilmelidir. Affedilmesi istenen günahlar, insanlara veya topluma yönelik ise mutlaka hak ihlalinde bulunulan

76 Zümer, 39/53.
77 Komisyon, *Hadislerle İslam*, Ankara, 2013, c. 2, s. 100.

şahıslardan helallik alınması ve verilen zararın giderilmesi gerekir.[78]

Bazen Allah'ın olmadığı vesvesesi aklıma geliyor. Dinden çıkar mıyım?

İnsan aklına istemsizce gelen, kişiyi son derece rahatsız eden bu tip düşüncelere "vesvese" denir. Bu düşünceler, insan nefsinin veya şeytanın telkinleridir. Kişiyi son derece rahatsız eder, zira dinî inanç ve anlayışlara zıttır. İnsan zihnine istemsizce gelen bu kötü düşünceler yani vesveseler, kişi bunları aklıyla onaylamadıkça, imanına zarar vermez.[79]

Vesvese konusu sahabeyi de huzursuz eden bir konu olmuştu. İçlerinden bazıları Peygamber Efendimize gelerek içlerinden, söylemeye dahi cesaret edemeyecekleri vesveseler geçtiğinden yakınmışlardı. Peygamberimiz de endişe etmemeleri gerektiğini, bu durumun onlardaki halis imana işaret ettiğini bildirmiştir.[80] Başka bir hadisinde ifade ettiği üzere insan, pratiğe yansıtmadıkça içinden geçen kötü düşünce ve vesveselerden sorumlu değildir.[81]

78 Adil Bebek, "Günah", *DİA*, c. 14, s. 283.
79 Mustafa Çağrıcı, "Vesvese", *DİA*, c. 43, s. 70-72.
80 Müslim, Îmân, 209.
81 Buhârî, Talâk, 11.

MELEKLERE İMAN

Melekler var mıdır, nasıl varlıklardır?

İslam'ın iman esaslarından biri de meleklere imandır. Kur'an'da pek çok ayette meleklerden, özelliklerinden, görevlerinden bahsedildiği gibi meleklerin varlığına imandan da bahsedilir. "*Allah'ın elçisi ve müminler, rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına ve peygamberlerine inandılar...*"[1] Meleklere iman etmenin gerektiği de ayrıca ifade edilir. "*Ey iman edenler! Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr eden kimse iyice sapıtmıştır.*"[2]

Peygamberimize (s.a.s.) "İman nedir?" diye sorulduğunda, "*İman, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, iyisi ve kötüsüyle kadere inanmandır.*" şeklinde cevap vermiştir.[3] Biz Kur'an ve hadislerin açık ifadesinden, meleklere imanın gereğini ve meleklerin var olduğunu anlıyoruz. Allah tarafından gönderilen kitabımızın her söylediği haktır ve gerçektir. Hayatı boyunca yalan söylememiş olan Peygamberimizin (s.a.s.) meleklerin varlığı hakkında bize bildirdikleri vahiy kaynaklı bilgilerdir. O hâlde meleklerin var olduğu kesin ayet ve hadislerle sabittir.

1 Bakara, 2/285.
2 Nisâ, 4/136.
3 Müslim, Îmân, 1.

Biz onları göremiyoruz ama peygamberler meleklerle görüşmüşlerdir. İlahi vahyi bir melek olan Cebrail (as) aracılığıyla almışlardır. Bu durum bütün peygamberler için geçerlidir. Ve bu sebeple de bütün semavi dinlerde melek inancı mevcuttur.

Meleklerin varlığına pozitif bilimlerdeki gibi deliller getirebilmek, meleklerin görülür ve duyularla algılanır olmaktan uzak olması sebebiyle mümkün değildir. Ancak akıl, bu gibi iman konularında, bahsi geçen konunun gerçekliğini kavramakla görevlidir. Her ne kadar akıl, meleklerin varlığına bir delil getiremese de meleklerin var olup olmadığını akledebilir. Bu durumda ilk hareket noktası Allah'ın böyle varlıklar yaratmaya güç yetirebilecek olmasıdır. En nihayetinde kendi fiziksel varlığımızda dahi Rabbimiz göremeyeceğimiz nice varlıklar yaratmıştır. Hayat gibi, akıl gibi... Aynı şekilde âlemde de böylesi varlıklar yaratabilir. Akıl meleklerin var olmasını mümkün görür. İmkânsız görmez. Özetle nasıl ki aklımız, ruhumuz ve bir hayatımız varsa melekler de vardır.[4]

Melekler gözle göremeyeceğimiz varlıklar olunca onlar hakkındaki bilgiyi Kur'an ve hadisler yoluyla elde edebiliriz. Kur'an ve hadislerde ifade edildiğine göre;

1- Melekler nurdan yaratılmışlardır.

2- Erkeklik dişilik, yeme içme, yorulma usanma gibi insani özellikleri yoktur.

3- Allah'ın kendilerine verdiği görevleri yaparlar. Allah'ın emrinin dışına çıkmazlar.

---

4 A. Arslan Aydın, "Melekler ve İslam Akidesindeki Yeri", *Diyanet İlmi Dergi [Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi]*, 1966, cilt: V, sayı: 11, s. 301-304.

4- Son derece güçlü kuvvetli ve süratle hareket edebilen varlıklardır.

5- Normal şartlarda gözle görülmezler.

6- Melekler Allah'ın izniyle çeşitli şekil ve kılıklara bürünebilirler. Bu durumda insanlar tarafından görülebilirler.

7- Melekler gaybı bilmezler. Sadece Allah'ın kendilerine verdiği bilgileri bilebilirler.[5]

Meleklerin görevleri nelerdir?

Allah Teâlâ yarattığı hiçbir şeyi boşuna yaratmamıştır. Dolayısıyla meleklerin yaratılmasının da bir amacı ve bu amaç doğrultusunda kendilerine verilmiş görevleri vardır. Meleklerin görevleri arasında, Allah'ı hamd ile tesbih etmek ve O'na secde etmek,[6] peygamberlere ve müminlere Bedir Savaşı'nda olduğu gibi sıkıntılı zamanlarında destek olmak,[7] ölüm esnasında kâfirleri azarlayıp müminleri cennetle müjdelemek,[8] kendilerine Allah tarafından verilen emirleri yerine getirmek,[9] peygamberlere salât-ü selam getirip müminler için bağışlanma dilemek[10] zikredilebilir.

Meleklerin bazıları da daha özel görevlere sahiptir. Cebrail, Allah ile peygamberleri arasında elçi olarak görevlendirilmiştir. Azrail, ölüm vakti gelen insanların canını almakla; Mikâil, tabiat olaylarını idare etmekle; İsrafil ise, kıyametin

5 Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, İlyas Çelebi, *İslam'da İnanç Esasları*, s. 218.
6 A'râf, 7/206; Enbiyâ, 21/19-20.
7 Âl-i İmrân, 3/123-125.
8 Enfâl, 8/50; Fussilet, 41/30-31.
9 Nahl, 16/50.
10 Ahzâb, 33/56; Mü'min, 40/7-8.

kopacağı zaman Allah'ın emriyle sûra üflemekle görevlendirilmiştir.[11] Kirâmen Kâtibîn olarak nitelendirilen yazıcı melekler, insanların sağında ve solunda yer alarak tüm yaptıklarını kayıt altına almakla görevlidirler.[12] Münker ve Nekir kabir sorgusuyla görevlendirilirken,[13] cennette ve cehennemde müminleri karşılamak[14] ve cehennemliklere hak ettikleri azabı tattırmakla görevli melekler,[15] arşı taşımakla görevli ve arşın çevresinde dönen melekler[16] bulunmaktadır. Sonuç itibariyle melekler, Allah kendilerine hangi görevi verdiyse onu yerine getirirler. Allah dilerse bir meleğe birden fazla görev de verebilir.[17]

Meleklerle ilgili bilgilerimizi Kur'an ve sünnetten edindiğimiz için, yukarıda zikrettiklerimiz bu iki kaynakta bize bildirilenler içerisinden örnek olarak seçilmiştir. İsimlerini ve görevlerini bilmediğimiz ne kadar melek olduğunu ancak Allah bilir.

Melekleri görebilir miyiz?

Melekler fizik ötesi varlıklardır. Nurdan yaratılmışlardır. Onları göremeyiz ve duyu organlarımızla algılayamayız. Yok oldukları için değil, gözümüz onları görebilecek kapasitede yaratılmadığı için göremeyiz. Ancak melekler, peygamberler tarafından gerçek şekilleriyle görülmüşlerdir.

11 Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, İlyas Çelebi, *İslâm'da İman Esasları,* DİB Yay., Ankara, 2015, s. 216-226. Ayrıca bkz. Kâmil Güneş, *Meleklere İman,* DİB Yay., Ankara, 2018, s. 43-63.
12 Zuhruf, 43/80; Kāf, 50/17-18; İnfitâr, 82/10-11.
13 Tirmizî, Cenâiz, 70.
14 Ra'd, 13/23-24; Enbiyâ, 21/103; Zümer, 39/73.
15 Zümer, 39/71-72; Tahrîm, 66/6; Müddessir, 74/30-31.
16 Zümer, 39/75; Mü'min, 40/7; Hâkka, 69/17.
17 Bu konuyla ilgili olarak bkz. Mehmet Sait Özervarlı, "Melek", *DİA,* c. 29, s. 40-42.

Melekler, Rabbimizin izniyle çeşitli şekil ve kılıklara bürünebilirler. Asıl şekillerinden çıkıp bir başka maddi şekle, mesela insan şekline girmeleri durumunda diğer insanlarca da görülmeleri mümkündür. Örneğin Cibril hadisi diye bilinen, iman, İslam ve ihsan kavramlarının tanımlarının yapıldığı hadiste bir melek olan Cebrail, ashap tarafından insan şeklinde görülmüştür.[18] Kur'an'da meleklerin, Hz. İbrahim'e bir oğlu olacağı müjdesini insan kılığına girerek verdikleri geçmektedir.[19] Peygamber olmadığı hâlde Cebrail'in, Hz. Meryem'e bir insan şeklinde göründüğü[20] de Kur'an'da bildirilmektedir.[21]

Melekleri yapay zekâ olarak düşünebilir miyiz? Melekler birer robot ya da radyo dalgası gibi varlıklar mıdır?

Melekler, bizim duyularımızla algılayamayacağımız varlıklardır. Bu nedenle onlar hakkında sadece Kur'an ve sünnetten bilgi ediniriz. Bakara sûresi 30. ayette Allah Teâlâ şöyle buyurur: *"Hani Rabbin meleklere, "Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım." demişti. Onlar, "Biz seni eksiksiz bilirken ve durmadan övgü ile tenzih ederken orada fesat çıkaracak ve kan dökecek birini mi yaratacaksın?" dediler. Allah "Şüphe yok ki, ben sizin bilmediklerinizi bilirim." buyurdu."* Bu ayetten Allah'ın melekleri insandan önce yarattığını ve meleklerin Allah'a ibadet eden şuurlu varlıklar olduğunu açıkça anlıyoruz. Yapay zekâ ve robotlar ise insanlar tarafından tasarlanıp üretildiklerinden melekleri yapay zekâ olarak düşünmek

18 Müslim, Îmân, 1.
19 Hûd, 11/69-70.
20 Meryem, 19/16-17.
21 M. Sait Özervarlı, "Melek", *DİA*, c. 29, s. 40-42.

mümkün değildir. Melekler şuurlu varlıklar olduklarından radyo dalgası olarak da düşünülemezler.

Mahiyetini anlayamadığımız varlıkları, duyu organlarımızla algılanan varlıklara benzetmek, bizi yanlış inanışlara yönlendirir. Melekler hakkındaki tek bilgi kaynağımız vahiy olduğu için, Allah'ın bize haber verdiği kadarıyla, algıladığımız hiçbir varlığa benzetmeden meleklere inanmak durumundayız. Kur'an ve sünnette, melekleri yapay zekâ ya da radyo dalgası olarak kabul etmek için dayanabileceğimiz hiçbir delil yoktur.

Meleklere iman etmek günlük yaşantıma nasıl bir katkı sağlar?

Allah'ın yarattığı varlıklar sadece duyular âlemindekilerle sınırlı değildir. Melekler fizik ötesi âleme ait varlıklardır. İnsanın meleklere iman etmesi, kâinatın sadece madde âlemden ibaret olmadığını ve Allah'ın fizik âlemin dışında bir de metafizik âlem yarattığını anlamasını kolaylaştırır. Kendisinin de beden ve ruh olarak yaratıldığını, hem maddi hem de manevi varlığını fark eden kimse, Allah yaratmazsa ve vermezse kendi başına nefes dahi alamayacak kadar aciz olduğunu görür. Bu bilinçle Allah'a layık kul olmak için çaba sarf ederek ahiret hayatı için hazırlık yapar.

Kendisini görüp gözeten, koruyup kollayan meleklerin varlığının olması insana güven duygusu verir. Allah'ın görünmez yardımcılarla kendisini koruyup desteklediğine inanan kimse, Allah tarafından sevildiğini hisseder ve bu sevgiye layık olmak için elinden geleni yapmaya çalışır. Şeytanın doğru yoldan çıkarma çabalarına karşı, meleklerin iyiliğe yönlendiren destekçiler olarak yanında olduğunu bilmek

insanı rahatlatır ve güçlü hissettirir. Meleklerin Allah'ın kendilerine verdiği emirlerin dışına hiçbir şekilde çıkmadığını, ömürleri boyunca sadece Allah'ı yüceltmekle görevli meleklerin olduğunu düşünmek kişiyi kulluktan uzaklaştıran şeylere yönelmekten alıkoyar. Allah tarafından sürekli izlendiğinin, yaptığı davranışların kayda geçirildiğinin farkında olan kimse, yanlış yapmakta zorlanır. Yaptıklarının ahirette kendisine gösterileceğini ve oradaki yaşamını şekillendireceğini düşünerek hataya düşmekten uzaklaşır.

Meleklere inanmamak imanıma zarar verir mi?

Meleklerin varlığını kabul etmek imanın şartlarındandır. Bununla ilgili birçok ayet vardır: *"Allah'ın elçisi ve müminler, rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar..."*[22] Kur'an'da varlığı açıkça belirtilen melekleri inkâr etmek, insanı dinden çıkarır. Çünkü meleklere inanmamak peygamberi, peygamberin getirdiği kitabı ve tebliğ ettiği dini inkâr etmek anlamına gelir. Zira dinî hükümler, peygamberlere melek aracılığıyla indirilmiştir.[23]

Allah'ın her şeye gücü yetiyorsa neden işlerini meleklere yaptırıyor?

Allah şuurlu şuursuz, canlı cansız, farklı yapıda çeşitli varlıklar yaratmayı dilemiştir. Melekler de bu varlıklar arasında fizik âleme değil metafizik âleme ait, irade sahibi olmayan, sadece emredileni yapan varlıklardır. Allah melekleri insanın

22 Bakara, 2/285.
23 A. Hamdi Akseki, *İslam Dini*, Ankara, 1983, s. 70.

yaratılış serüvenine şahit tutmuş[24] ve kâinatın düzeni içinde onlara da birtakım görevler vermiştir. İnsan dışında mahiyetleri farklı başka varlıkların olması, Allah'ın acizliğini değil, aksine gücünün ve kudretinin büyüklüğünü gösterir.

Çok çeşitli olmasına rağmen bilim adamları tarafından "cosmos" olarak isimlendirilen varlıklar arasındaki bu uyum, âlemdeki mükemmelliği gösterir. Kâinattaki düzenin inceliklerini tam olarak kavrayamasak da bu, Allah'ın varlığının ve büyüklüğünün en önemli delillerindendir. Allah yüceliği bilinsin diye kâinatı ve içindeki varlıkları yaratmıştır.[25] Rabbimiz açısından insanlar, melekler veya diğer varlıkların yaratılması arasında bir fark yoktur. Çünkü Allah dilediğini yapar,[26] kimse O'nu yaptığı bir şeyden dolayı niçin böyle yaptın diye sorgulayamaz. Sadece O, diğer varlıkları yaptıklarından dolayı sorgular.[27]

Rabbimiz yarattığı varlıklar arasında kendi dilediği gibi bir düzen kurmuş ve bu düzende insana birtakım sorumluluklar yüklediği gibi melekleri de bazı işlerle yükümlü tutmuştur. Bu düzen dahilinde meleklere çeşitli görevler vermiş, onlardan bazılarını da insanın yapıp ettiklerine tanıklık etmesi ve davranışlarından dolayı hesaba çekilirken inkâr etmemesi için görevlendirmiştir: "*Yoksa onların sırlarını ve gizli konuşmalarını duymadığımızı mı sanıyorlar? Hayır (işitiriz) öyle değil. Yanlarındaki elçilerimiz (melekler) de yazmaktadır.*"[28] Aksi takdirde Rabbimizin meleklerin yardımına ihtiyacı yoktur. Çünkü O, bir şeyin olmasını dilediğinde sadece "ol" der ve o şey anında oluverir.[29]

24 Bakara, 2/30.
25 Talâk, 65/12.
26 Hûd, 11/107; Bürûc, 85/16.
27 Enbiyâ, 21/23.
28 Zuhruf, 43/80.
29 Bakara, 2/117. Ayrıca bkz. Âl-i İmrân, 3/47, 59; En'âm, 6/73; Nahl, 16/40; Meryem, 19/35; Yâsîn, 36/82; Mü'min, 40/68.

Azrail herkesin canını alıyorsa aynı anda ölen insanların canını kim alıyor?

Azrail, ölüm zamanı gelmiş kişilerin canlarını alan melek, yani Kur'an'daki ifadesi ile ölüm meleğidir: "*De ki; Sizin için görevlendirilmiş bulunan* ***ölüm meleği*** *canınızı alacak, sonra Rabbinize döndürüleceksiniz.*"[30]

Azrail'in aynı anda ölen insanların canını nasıl aldığı hususunda iki açıklama yapılmaktadır. Bunlardan ilkine göre ölüm meleği tek değildir. Kur'an'da bazı ayetlerde insanların canlarını alan görevli meleklerden çoğul olarak bahsedilmiştir.[31] Bu durumda Azrail, görevini tek başına değil de kendisi ile aynı işle görevlendirilmiş diğer meleklerle beraber yerine getirmektedir. Yani Azrail'in pek çok yardımcısı bulunmaktadır. Bu görüş daha çok tercih edilmektedir.[32]

Diğer bir açıklamaya göre (meleklere iman bölümünün başında açıkladığımız üzere) melekler, üstün donanımlı, güçlü, kuvvetli varlıklardır. Görevlerine uygun olarak çok farklı özelliklerde olmaları mümkündür. Dolayısıyla aynı anda ölen insanların canını almak Azrail için zor veya imkânsız değildir. İnsanlar için aynı anda iki yerde olmak, uzak mesafelere çok kısa zamanlarda gitmek imkânsız iken bunun melekler için de böyle olduğunu düşünmek yanlış bir karşılaştırma olur. Dolayısıyla Azrail kendine verilen bu görevi kendine verilen üstün donanımıyla kolayca yapabilir.[33]

30 Secde, 32/11.
31 Nisâ, 4/97; En'âm, 6/61; Enfâl, 8/50; Muhammed, 47/27.
32 Recep Ardoğan, *Sistematik Kelam Ve Güncel İnanç Sorunları*, s. 250.
33 Recep Ardoğan, *Sistematik Kelam Ve Güncel İnanç Sorunları*, s. 250.

Melekler neden hep kanatlı kız şeklinde resmediliyor, cinsiyetleri var mıdır?

Meleklerin cinsiyeti yoktur. Meleklerin kızlar şeklinde algılanıp Allah'ın kızları olarak düşünülmesini Rabbimiz Kur'an'da eleştirir: *"Rabbiniz erkek çocukları size seçip ayırdı da kendisine meleklerden kız çocukları mı edindi? Gerçekten çok büyük bir söz söylüyorsunuz."*[34] Bir başka ayette de, "*Onlar Rahmanın kulları olan melekleri de dişi kabul ettiler. Onların yaratılışına şahit mi oldular ki? Onların (yalan) şahitlikleri yazılacak ve onlar sorgulanacaklardır.*"[35] denilerek bu düşünceye sahip olanların hesaba çekileceği belirtilir. Bu ayetin ifade ettiği üzere melekler de insanlar ve cinler gibi Allah'ın kullarıdır. Sadece onların varlık özellikleri insanlardan farklıdır.

Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de meleklerin kanatlı varlıklar olduğunu bildirir: "*Hamd, gökleri ve yeri yaratan, melekleri ikişer, üçer, dörder kanatlı elçiler yapan Allah'a mahsustur. O dilediği kadar fazlasını da yaratır. Şüphesiz Allah'ın gücü her şeye hakkıyla yeter.*"[36] Meleklerin kanatlarının mahiyet ve şeklini tam olarak bilemeyiz ancak onları, görevlerini en hızlı şekilde yerine getirmelerine olanak sağlayan birer kuvvet sembolü olarak düşünebiliriz.

34 İsrâ, 17/40.
35 Zuhruf, 43/19.
36 Fâtır, 35/1.

Meleklerle alay etmek, “Azrail çok çalışıyor, İsrafil tatilde” gibi ifadeler kullanmak inancıma zarar verir mi?

Gerek meleklere iman konusu gerek diğer iman edilmesi gereken konular hakkında düşünmeden söz sarf etmemiz imanımızı zedeleyebilir. Hz. Peygamber zamanında böyle bir durum yaşanmış, münafıklar şu ayetlerle uyarılmışlardır. “*Onlara soracak olsan mutlaka ‘Biz lafa dalıyor eğleniyorduk hepsi bu!’ derler. De ki: ‘Siz Allah ile, O’nun ayetleriyle ve peygamberiyle mi eğleniyordunuz?’ Mazeret ileri sürmeye kalkmayın. İman ettiğinizi söyledikten sonra inkârcılığınızı açığa vurdunuz...*”[37] Bu ayetlerdeki uyarı özelde münafıklara yapılmış olmakla birlikte iman edenleri de kapsamakta, bizleri dini ve itikadi konularla alay etmekten sakındırmaktadır.

“Azrail çok çalışıyor, İsrafil tatilde” ve benzeri sözler şayet, melekleri, Azrail’i, kıyamet ve ahiret hâllerini alaya almak için söylenmişse kişinin iman dairesinden çıkmasına sebep olur. Sadece şaka niyetli söylenmişse (yani inkâr, alay ve hafife alma için değilse) de hoş karşılanmamıştır, bu sözlerin inanca zarar verme ihtimali vardır.[38]

Melekler ve cinler insanların bilmediklerini bilir mi?

Duyularımız ve aklımız ile ulaşamayacağımız, geçmişe ve geleceğe ait hepimizin merak ettiği bilgiler vardır. İnsanların ilmi ile ulaşamayacağı bu bilgiler, Kur’an-ı Kerim’de “gayb” olarak ifade edilir.

37 Tevbe, 9/65, 66.
38 Ahmet Saim Kılavuz, *İman Küfür Sınırı*, Marifet Yay., İstanbul, 1984, s. 106-130.

Gayba ait bilgiler yalnız "Allah'ın bildiği" ve "Allah'ın bilinmesine izin verdikleri tarafından bilinen" olmak üzere ikiye ayrılır. Sadece Allah'ın bildiği kısım "mutlak gayb" olarak tanımlanır. Müminlerin en büyük özelliği de bu bilgilere iman etmeleridir.[39] İnsan, melek, cin veya herhangi bir varlığın bu bilgilere ulaşması mümkün değildir.[40]

İnsanlar için gayb olan ve Allah'ın katında gizlediği her bilgi melekler ve cinler için de gaybdır. Fakat melekler ve cinler yaratılış olarak insanlardan farklı varlıklardır. Fizik ötesi varlık olmaları, daha hızlı hareket etmeleri ve daha uzun yaşamaları, insanların sahip olmadığı bilgilere ulaşabilme imkânı sağlayabilir. Bu özelliklerine rağmen onların da gaybi bilgilere Allah'ın izni dışında ulaşmalarının mümkün olmadığını Kur'an ayetlerinden öğrenmekteyiz. Kur'an'da Allah'ın "*bir halife yaratacağım*" sözü üzerine, meleklerin "Adem neslinin yeryüzünde kan dökeceğine dair öngörüleri"[41], meleklerin insanların bilmediği hususlar hakkında bilgi sahibi olduğunu ima eden ayetlerdendir. Fakat bu bilgilerinin mutlak ve sınırsız olmadığı Bakara suresi 32. ayette meleklerin kendi dillerinden ifade edilir: "*(Rabbimiz) Seni bütün eksikliklerden tenzih ederiz. Senin öğrettiklerinden başka hiçbir bilgimiz yoktur.*" Bu itiraf bize, meleklerin Allah'ın izin verdiği dışında başka bir bilgiye vakıf olmadıklarını gösterir.

İslam âlimlerine göre cinler de mutlak gaybı bilmezler. Fakat uzun süre yaşadıkları ve meleklerden haber sızdırabildikleri için insanların bilemediği bazı hususlara vâkıf olmaları mümkündür.[42] Kur'an'da Cin suresi 8-9. ayetlerde, daha önce cinlerin gökten bilgi aldıkları ama artık engellendikleri

39 Bakara, 2/3.
40 Mâide, 5/109, 116; En'âm, 6/73; Tevbe, 9/94, 105; Ra'd, 13/9; Sebe', 34/48.
41 Bakara, 2/30.
42 Ahmet Saim Kılavuz, "Cin", *DİA*, c. 8, s. 9.

anlatılır. Sebe' suresindede ağır işçi olarak çalışan cinlerin Hz. Süleyman'ın öldüğünü fark edememeleri, gaybı bilmedikleri vurgusu ile ifade edilir.[43]

Allah şeytanı niye yarattı?

Şeytanın yaratılması, Rabbimizin insanların kötülüğünü istemesi, yanlışa düşmelerini kolaylaştırması ile ilişkilendirilemez. Evrenin ve içerisindeki her şeyin yaratılmasında bizim bileceğimiz ya da bilemeyeceğimiz pek çok hikmet/ sebep vardır. Şeytanın yaratılmasında da böyle hikmetler/ sebepler gizlidir. Bunlardan biri, insanı merkeze alarak şöyle açıklanabilir:

İnsan, dünyada imtihan için bulunmaktadır. İmtihanın gereği ise hem iyinin hem de kötünün bilinebilir ve tercih edilebilir olmasıdır. Rabbimiz, bu farklılığı anlayabilmemiz ve doğruyu, yanlışlardan ayırt edebilmemiz için varlıkları da birbirleriyle zıt olacak şekilde bizlere tanıtmıştır. Bu doğrultuda şeytan da iyiyi, doğruyu, güzeli tercih eden ve tavsiye eden meleklerin zıddı, alternatifi olarak yaratılmıştır.

Kur'an'da tarif ve tasvir edilen şeytanla insan arasındaki ilişki hep mücadele şeklindedir. Şeytan insanı kandırmaya, onu yoldan çıkarmaya, Rabbinden uzaklaştırmaya çalışmaktadır.[44] Buna karşın Rabbimiz ve Peygamberimiz şeytanın hile ve tuzaklarına karşı dikkatli olmamızı, telkinlerine itibar etmememizi ve şerrinden Rabbimize sığınmamızı tavsiye etmektedirler.[45] Bu mücadele dünyada, cennet için sınanıyor olmamızın bir gereği olarak değerlendirilmelidir.

43 Sebe', 34/14.
44 Nisâ, 4/60; A'râf, 7/16-17-18; Enfâl, 8/48; Neml, 27/24 vd.
45 A'râf, 7/200-201; Mü'minûn, 23/97-98; Fussilet, 41/36.

Rabbimiz biz insanlar için iyiyi ve kötüyü yaratmakta, iyinin iyi olduğunu anlatan peygamberler ve kitaplar göndermekte, kötünün de nasıllığını ve ondan korunmanın yollarını belirtmektedir. Bu şekilde belirlenen usul, sınava giren bir öğrencinin durumuna benzetilebilir. Öğretmeni tarafından dersin anlatıldığı, gerekli kaynakların verildiği bir öğrenci, sınav kâğıdında karşılaştığı sorularda bir tane doğru şıkkın yanında birden fazla yanlış şıkkı da görecektir. Bu durum, öğretmenin öğrencinin yanlış yapmasını istediği şeklinde değerlendirilemez. Aksine öğretmen, soracağı sorularla ilgili gerekli bilgilendirmeyi yapmış, kaynakları göstermiş ve yanlışa düşürecek muhtemel durumlardan da bahsetmiştir. Ancak yanlış şıkların sınav kâğıdında yer alması da sınav usulünün bir gereğidir.

Varlık türü olarak şeytan nedir? Cin midir, melek midir?

Yaratılmışlar, özleri itibariyle, temel olarak iki ana başlıkta ele alınabilir: *Kesif* ve *latif* varlıklar. Cansız varlıklar, bitkiler, hayvanlar ve insanlar kesif varlıklardır. Cinler, şeytan ve melekler ise latif varlıklardır.

Cinler duyularla idrak edilemeyen, insanlar gibi şuur ve iradeye sahip bulunan, ilâhî emirlere uymakla yükümlü tutulan ve mümin-kâfir gruplarından oluşan varlıklardır.[46] Cinler saf[47] ve dumansız[48] ateşten yaratılmış, insanlar gibi yiyip-içen, evlenerek çoğalan, erkeklik ve dişilikleri olan, kendilerine peygamberlerin gönderildiği varlıklardır.[49]

46 M. Süreyya Şahin, "Cin", *DİA*, c. 8, s. 5.
47 Rahmân, 55/15.
48 Hicr, 15/27.
49 A. Saim Kılavuz, "Cin", *DİA*, c. 8, s. 8.

Melekler nurdan yaratılmışlardır ve Rabbimize hep itaat üzere olmaları nedeniyle cin ve şeytandan ayrılırlar. Meleklerin kendilerine has özellikleri ve görevleri vardır. Fakat onlar hiçbir şekilde yanlış, kötü, hata vb. olumsuz durumlarla ilişkilendirilemezler.

Ateşten yaratılan[50] şeytandan Kur'an-ı Kerim'de (on sekizi çoğul olmak üzere) seksen sekiz yerde (on bir yerde iblis olarak) bahsedilmektedir. Hz. Âdem'in yaratılışının ardından meleklerden ona secde etmelerinin istendiğine dair dokuz ayette "iblis", insanlara düşmanlık ederek onları çeşitli hile ve tuzaklarla aldattığını bildiren ayetlerde ise "şeytan" kelimesi geçmektedir.[51] İblisin cinlerden olduğunu, Rabbimiz şöyle ifade etmektedir: *"Meleklere: 'Adem'e secde edin.' demiştik. İblis'ten başka hepsi secde etmişti. O, cinlerden idi. Rabbinin buyruğu dışına çıktı. Ey insanoğulları! Siz beni bırakıp onu ve soyunu dost mu ediniyorsunuz? Halbuki onlar size düşmandır. Kendilerine yazık edenler için bu ne kötü değişmedir!"*[52] Rabbimizin, meleklerin Hz. Âdem'e secde etmelerini emretmesi esnasında, iblisin de meleklerin arasında bulunması, onun melek olduğunu kanıtlamaz. Çünkü melekler, Allah'ın emirlerini yerine getirmek üzere yaratılmış varlıklar oldukları için Allah'a isyan etmezler. İblis ise, Allah'a karşı gelmiş ve bu itaatsizliğinde ısrar etmiştir.

Kur'an'da şeytanın azgın, sinsi, yanıltıcı ve kışkırtıcı olduğu bildirilmekte, hile ve aldatmalarına dikkat çekilmekte[53], ondan uzak durulması emredilmekte, şerrinden Allah'a sığınmanın gereği[54] vurgulanmaktadır. Peygamberimiz de hadislerinde insanın yapacağı her türlü kötü davranışta şeytanın

50 A'râf, 7/12; Hicr, 15/27; Müsned, VI, 152, 168; Müslim, Zühd, 60.
51 İlyas Çelebi, "Şeytan", *DİA*, c. 39, s. 99.
52 Kehf, 18/50.
53 Nisâ, 4/60; A'râf, 7/16-17-18; Enfâl, 8/48; Neml, 27/24 vd.
54 A'râf, 7/200-201; Mü'minûn, 23/97-98; Fussilet, 41/36.

etkisine işaret etmekte, özendirici ve aldatıcı oyunlarına dikkat çekmektedir.[55] Bütün bu özellikleriyle şeytan, insanı bir yandan kötülük, yanlış, günah işlemeye davet etmekte, diğer yandan da insanın Rabbine karşı kulluğuna (ibadetlerine) mâni olarak, O'ndan uzaklaşmasını istemektedir.

Sonuç olarak varlık türü itibarıyla şeytan, meleklerle ve cinlerle aynı kategoride yer alır. Yaratılış malzemesi olarak (ateş) cinlerle de aynıdır. Fakat yukarıda ifade edildiği şekliyle, özellikleri ve insanlarla ilişkisi açısından o melek ya da cin olmayıp ayrı bir varlıktır.

Şeytanlar ve cinler insanlara zarar verebilir mi?

Cinler, duyu organlarıyla algılanamayan, çeşitli şekillere girebilen; ateşten yaratılmış, manevi, ruhani ve gizli varlıklardır. Gözle görülmeyen, kötülükte çok ileri giden, kibirli, âsi, insanları saptırmaya çalışan cinlere şeytan denir.

Cinler ve şeytanlar hakkındaki bilgimiz Kur'an ve hadislere dayanır. Cinlerin yaratılma sebepleri insanlarla aynıdır: Allah'a kulluk etmek.[56] İman edip güzel işler yapan cinler olduğu gibi iman etmeyen, insanların güzel ve doğru işler yapmalarına engel olmak isteyen kâfir cinler/şeytanlar da vardır.

Allah'a sığınan kimseye hiçbir şey zarar veremez. Çünkü mümin, Allah'ın izni olmadan kimsenin kendisine ne bir fayda ne de bir zarar veremeyeceğine yürekten inanır.[57] Cinlere sığınan, onlarla iletişim kurmaya çalışan, onlardan yardım

55 İlyas Çelebi, "Şeytan", *DİA*, c. 39, s. 100.
56 Zâriyât, 51/56.
57 Yûnus, 10/107.

isteyen kimseler bu yanlış davranışları sebebiyle maddi ve manevi yönden zarara uğrayabilirler.

Mümin, başına gelebilecek her türlü kötülükten Allah'a sığındığı gibi cinlerin ve şeytanların şerrinden de Allah'a sığınır ve onlardan korkmaz. Cinlerin zararından korunmak için Âyetü'l-kürsi, Felak ve Nas gibi koruyucu özelliği bildirilen[58] sureleri okuması tavsiye edilir.[59]

Şeytanın dostları kimlerdir?

Rabbimiz, Kur'an'da şeytanın yandaşları,[60] ordusu[61] ve dostları[62] olduğunu bildirmiştir. Buna göre iman etmeyenler,[63] hidayet yerine dalaleti tercih edenler,[64] Allah'ı zikretmeyenler,[65] nefislerini kötülüklerden ve yasaklardan uzak tutmayanlar,[66] kuruntu ve vesvese yolunu tercih edenler,[67] bilgisi olmaksızın Allah hakkında tartışanlar,[68] şeytanın davetine uyanlar,[69] israf eden ve gösteriş için malını harcayanlar[70] şeytanın dostlarıdır.

Genel olarak Allah'a inanmayanlar ya da Allah'ın emirlerine uymayıp başkaldıranlar Allah'ın düşmanı, dolayısıyla şeytanın dostu olurlar.

....

58 İbn Hanbel, IV, 144, 146; Buhârî, Vekâlet, 10
59 Ahmet Saim Kılavuz, "Cin", *DİA*, c. 8, s. 8-10
60 Mücâdele, 58/19.
61 Şuarâ, 26/95.
62 Nisâ, 4/76; En'âm, 6/121; Hac, 22/4.
63 A'râf, 7/27-30.
64 A'râf, 7/30.
65 Zuhruf, 43/36.
66 Nûr, 24/21.
67 Nisâ, 4/120.
68 Hac, 22/3.
69 İbrâhîm, 14/22.
70 İsrâ, 17/27.

KİTAPLARA İMAN

Kitaplara iman ne demektir?

Kitaplara iman, Allah'ın peygamberlerinden bir kısmına bildirdiği ilahî emir ve yasaklarını, sahife ve kitap şeklinde indirdiğine ve bu indirilenlerin tamamının O'nun kelamı olduğuna, içeriklerinin tümüyle doğru ve gerçek olduğuna kesin olarak iman etmek demektir.

İlahî metinler hacimleri ve içerikleri açısından "sahife/suhuf" ve "kitap" olmak üzere ikiye ayrılır. Rabbimizin küçük topluluklara, ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde indirdiği kitapçık ve risâlelere "sahife/suhuf"; suhufa göre daha hacimli ve evrensel mesajlar içerenler metinlere de "kitap" denir.[1]

Kur'an'da Hz. İbrahim'e ve Hz. Musa'ya sahife verildiği bildirilir.[2] Hadislerde ise Hz. Şît'e 50, Hz. İdrîs'e 30, Hz. İbrâhim'e 10 ve Hz. Musa'ya Tevrat'tan önce 10 sahife indirildiği aktarılır.[3] Fakat bu sahifelerden hiçbiri günümüze ulaşmamıştır.

İlahî kitaplar ise Hz. Musa'ya verilen Tevrat,[4] Hz. Davud'a indirilen Zebur,[5] Hz. İsa'ya verilen İncil[6] ve Peygamberimize indirilen Kur'an[7] olmak üzere dört tanedir.

....

2 Necm, 53/36-37; A'lâ, 87/14-19.
3 İbn Hibbân, *Sahîh*, II, 276.
4 Mâide, 5/44.
5 Nisâ, 4/163; İsrâ, 17/55.
6 Mâide, 5/110; Hadîd, 57/27.
7 Âl-i İmrân, 3/3; Nisâ, 4/47 vd.

Kitaplar peygamberlere hangi yollarla gelmiştir?

Rabbimiz peygamberlere kutsal kitapları vahiy yoluyla ulaştırmıştır. Sözlükte "hızlı bir şekilde ve gizlice söylemek, işaret etmek, ilham etmek" anlamına gelen vahiy kelimesi, terim olarak " Allah'ın bir emri, bir hükmü veya bilgiyi peygamberine gizli olarak bildirmesi" demektir.[8]

Kur'an'da, Allah'ın insanlara emirlerini ulaştırma vasıtalarının vahyetme, perde arkasından hitap etme ve elçi gönderip sözlerini bildirme şeklinde olduğu ifade edilmiştir. "*Herhangi bir beşer ile Allah'ın konuşması ancak vahiy ile yahut perde arkasından ya da bir elçi gönderip izni ile dilediğini vahyetmesi şeklinde olabilir*."[9] Birinci yol vahiy yoluyla konuşması, bir elçi bulunmadan peygamberin kalbine gizli bir işaretle ilahî sözün bırakılması ve öğretilmesiyle gerçekleşir. Bu tür vahiyde peygamber uyanıktır. Vahiy bir aracı olmadan peygamberin doğrudan kalbine bırakılır. İkinci yol olan perde arkasından konuşmanın örneği Allah'ın Tur Dağı'nda Hz. Musa ile konuşmasıdır.[10] Bu tür vahiyde peygamber rabbinin hitabını alır. Rabbine hitap eder. Ancak onu göremez. Üçüncü yol ise elçi vasıtasıyla olur. Allah vahiy meleği Cebrail (a.s.) vasıtasıyla peygamberine dilediğini bildirir.[11]

Allah neden birden fazla kitap göndermiştir?

Allah her topluma, kendi içlerinden peygamberler göndermiş, kutsal kitaplarla da yaşadıkları çağın ihtiyaç ve

8 Yusuf Şevki Yavuz, "Vahiy", *DİA*, c. 42, s. 440.
9 Şûrâ, 42/51.
10 Kasas, 28/30.
11 Yusuf Şevki Yavuz, "Vahiy", *DİA*, c. 42, s. 440.

seviyelerine uygun hükümler vahyetmiştir. Kur'an-ı Kerim'de bize bildirildiğine göre Hz. Âdem'den son peygamber Hz. Muhammed'e kadar pek çok peygamber, yaşadıkları dönemde tebliğ vazifelerini yerine getirerek insanları "Allah'tan başka ilah olmadığına" inanmaya davet etmiştir.

Her gönderilen kutsal kitap, kendinden önceki vahiyleri inanç noktasında tasdik etmiş,[12] dinin değişmeyen inanç boyutu ilk kitaptan son kitaba, tüm insanlık için açık ve net bir şekilde zikredilirken, insanlığın gelişimiyle paralellik gösteren bilgi, ibadet ve ahlak boyutuna dair hükümler zamana, ihtiyaç ve şartlara uygun olarak Allah'ın takdiri ile Kur'an-ı Kerim'in indirildiği tarihe kadar devam etmiştir.

Her çağ insanının psikolojik, sosyal ve fiziksel ihtiyaçları, algı seviyesi ve ortaya koyduğu medeniyet birbirinden farklıdır. Fakat her çağda insanlar dine ihtiyaç duymuş, ilk insandan günümüze bu ihtiyacı karşılayacak arayışlar hep var olmuştur. Allah Teala, Kur'an-ı Kerim'den önce gönderdiği kutsal metinlerde inananlara anlayış seviyesi, kabiliyet ve sosyal kültürel özelliklerine uygun, ibadetler, sorumluluklar ve görevler yüklemiştir. Hz. Âdem ve ilk peygamberlere yaşadığı topluma vahyedilmesi için 10 sahifelik bir metin gönderilirken, Hz. Davud, Hz. Musa ve Hz. İsa'ya sahifeler değil, kutsal kitaplar vahyedilmiştir.

İnsanlık ailesinin son peygamberi Hz. Muhammed, son kitabı ise Kur'an-ı Kerim'dir.[13] Kur'an-ı Kerim, kıyamete kadar tüm insanların sorularına ve ihtiyacına cevap verecek, değişmesi ve değiştirilmesi mümkün olmayan evrensel bir kutsal kitaptır. Kur'an'ın korunması diğer kutsal kitapların korunması gibi değildir. Allah Teâlâ bizzat korumasını

12 Âl-i İmrân, 3/3-4.
13 Ahzāb, 33/40.

kendisi üstlenmiştir.[14] Peygamberimiz Hz. Muhammed sadece bir toplumun değil dünyanın sonuna, kıyametin kopmasına kadar yaşayacak tüm insanların peygamberidir. Kur'an-ı Kerim ile kutsal kitapların son halkası tamamlanmıştır. Peygamberimiz de bu durumu, "*Ben (tek tuğlası eksik kalmış mükemmel bir binanın, bu eksiğini tamamlayan) tuğla gibiyim, peygamberlerin sonuncusuyum.*"[15] cümlesi ile ifade etmiştir. İnsanlık tarihinin başlangıcından itibaren inşa edilen bu mükemmel bina son kitap Kur'an-ı Kerim ve son peygamber Hz. Muhammed ile tamamlanmıştır.

Kur'an neden son kitaptır?

Kur'an-ı Kerim bütün insanlığa gönderilen bir kitaptır. Mesajları evrenseldir. Her çağın ihtiyaçlarına cevap verecek hakikat ve hikmetlerle doludur. Allah'ın koruması altında olduğu için, hükümleri de kıyamete kadar devam edecektir.[16] Allah Kur'an-ı Kerim'de, Hz. Muhammed'in, peygamberlerin sonuncusu olduğunu,[17] onunla dinin de tamamlandığını[18] bildirmiştir. Dinin tamamlanması, artık yeni bir dinin gelmeyeceğini, son gönderilen kitabın hükümlerinin kıyamete kadar geçerli olacağını, Kur'an-ı Kerim'in de bu nedenle son kitap olduğunu ifade eder.

14 Hicr, 15/9.
15 Müslim, Fezâil, 22.
16 Hicr, 15/9.
17 Ahzâb, 33/40.
18 Mâide, 5/3.

Kur'an en son inen kitap ise neden Tevrat ve İncil'e de inanmak gerekir?

İnsanlar için gönderilen son ilahî kitap Kur'an-ı Kerim'dir. Hz. Adem'den Hz. Muhammed'e kadar gelen tüm peygamberlere iman ettiğimiz gibi, bu peygamberlere indirilen kitaplara da iman etmemiz inancımızın bir gereğidir.[19] Üstelik bu iman sadece Tevrat ve İncil ile de sınırlı değildir. Peygamberlere gönderilen bütün sahife ve kutsal metinleri kapsar. Çünkü bu kitaplar da tıpkı Kur'an-ı Kerim gibi, Cebrail aracılığı ile o dönemde yaşayan insanlara gönderilmiş vahiylerdir. Bunların ilahî kitaplar olduğuna inanırız, fakat günümüze kadar asıllarının korunmadığını, içlerine batıl ve hurafe pek çok bilgi ilave edildiğini bildiğimiz için bunlar karşısında daha dikkatli bir yaklaşım sergileriz. Peygamberimizin bize tavsiyesi de budur: "*Siz ehl-i kitabın sözlerini ne tasdik ediniz, ne de yalanlayınız. Ancak deyiniz ki: "Biz Allah'a, bize indirilene, keza İbrahim, İsmail, İshak'a, Yâkub ve torunlarına indirilenlere; yine Musa'ya ve İsa'ya verilenlere ve (bütün) peygamberlere Rableri tarafından gönderilenlere inandık. Onlar arasında ayırım yapmayız. Biz O'na teslim olmuşuzdur.*"[20]

Kur'an-ı Kerim'in kutsal kitap olduğunu nereden anlayabilirim?

Kur'an'ın kutsal kitap olduğuna inanmak imanımızın gereğidir. Bununla birlikte onun varlığı ve mukaddesliği hem tarihî tecrübe, hem de akli delillendirme ile ortaya konabilir.

Kitaplara iman eden kişi, Kur'an'ın, Allah tarafından bildi-

19 Bakara, 2/285; Âl-i İmrân, 3/84.
20 Bakara, 2/136; Buhârî, Tefsîr, (Bakara) 11.

rilmiş ve içeriğinin de tamamıyla hak/gerçek olduğunu gönülden kabul eder ve aksini zihninden geçirmez.

Tarihî tecrübe, Allah'ın insanlık tarihinin başlangıcından itibaren kendi emir ve yasaklarını, sahifeler ve kitaplar şeklinde insanlara indirdiğini kaydeder. Kur'an'ın da bu kitapların sonuncusu olduğu tarihî tecrübe ile sabittir.

Rabbimiz inkâr edenlerden, Kur'an'ın bir benzerini, birkaç suresinin ya da ayetlerinin mislini getirmelerini istiyor. Fakat on dört asırdır hiçbir insan ya da grup gerek içerik gerekse üslup olarak, Rabbimizin bu isteğini (!) yerine getirememiştir, bundan sonra da getiremeyecektir.

Aklen ise Kur'an, diğer kitaplarla kıyaslandığında, hem üslup hem de içerik açısından insan sözü ya da müdahalesi olamayacak şekilde mükemmel, bütüncül ve tutarlı bir kitaptır. Bu da onun kutsallığının bir göstergesidir.

Kur'an'da bu özellikler pek çok ayette zikredilmiştir. İlk olarak Kur'an'ın insan sözü olmadığı, uydurulmadığı hakkında Rabbimiz inkâr edenlere meydan okurcasına şöyle ifadeler kullanmıştır:

"*De ki: Bu iddianızda tutarlı iseniz, (bana ve Musa'ya inen) bu iki kitaptan daha doğru, daha muteber olup, Allah tarafından gelmiş olan başka bir kitap gösterin, ona tâbi olayım!*"[21]

"*De ki: Yemin ederim! Eğer insanlar ve cinler, bu Kur'an'ın benzerini yapmak için bir araya toplansalar, hatta birbirlerine destek olup güçlerini birleştirseler bile, yine de onun gibi bir kitap meydana getiremezler.*"[22]

21 Kasas, 28/49.
22 İsrâ, 17/88.

"...İddialarında tutarlı iseler Kur'ân gibi bir söz getirsinler bakalım!"[23]

"Yoksa "Kur'an'ı kendisi uydurmuş" mu diyorlar. De ki: "İddianızda tutarlı iseniz, haydi onunkine benzer on sure getirin, isterse kendi uydurmanız olsun ve Allah'tan başka çağırabileceğiniz herkesi de yardımınıza çağırın!"[24]

Kur'an'ın indirildiği dönemde yaşayan ve Müslüman olan pek çok şair, Kur'an'daki edebî özelliklerin, insan sözü olamayacağını, dolayısıyla Kur'an'ın ilahî bir metin olduğunu ifade etmişlerdir. O dönemin meşhur ve mahir şairlerinden Lebîd b. Rebîa, ayetler karşısındaki acizliğini "*Yüce Allah bana Bakara ve Âl-i İmrân'ı öğrettikten sonra artık şiir söyleyemem.*"[25] diyerek ifade etmiştir.

Kur'an'ı diğer kutsal kitaplardan ayıran özellikler nelerdir?

Kur'an'ı diğer kutsal kitaplardan ayıran özellikler şöyle özetlenebilir:

1- Diğer kutsal kitaplar tek seferde bir bütün olarak indirilmiştir. Kur'an ise Peygamberimizin yirmi üç yıllık peygamberlik hayatı boyunca ayet ayet veya sure sure indirilmiştir.

2- Kur'an son gelen ilahî kitap olduğundan kendinden önce gelen kitapları hem tasdik etmekte hem de tamamlamaktadır. Zira o kitaplar bize orijinal hâlleri ile ulaşamamıştır.

23 Tûr, 52/34.
24 Hûd, 11/13.
25 Mehmet Yolcu, "Lebid b. Rebi'a ve Tevhide Çağıran Şiiri", *Hikmet Yurdu*, 2008, cilt: I, sayı: 2, s. 125.

Dolayısıyla onlarda tahrif edilen her ne varsa Kur'an doğrusunu bize bildirir.

3- Kur'an son gelen ilahî kitaptır. Kendisinden sonra artık yeni bir kitap gelmeyecektir. Bu sebeple hükümleri kıyamete kadar geçerlidir. Diğer kutsal kitapların hükümleri ise artık geçerli değildir.

4- Kur'an günümüze kadar hiçbir bozulmaya ve değişmeye uğramadan gelmiştir.

5- Her peygambere peygamber olduğunu ispat eden bazı mucizeler verilmiştir. Kur'an Hz. Muhammed'e (s.a.s.) verilmiş ve onun peygamberliğini ispat eden en büyük mucizedir.

6- Kuran'a diğer kitaplarda bulunmayan kolay ezberlenme özelliği verilmiştir.

7- Diğer kutsal kitaplar peygamberleri zamanında yazıya aktarılmamıştır. Kur'an ise Peygamberimiz zamanında yazıya aktarılmıştır.[26]

Kur'an'ın korunduğunu ve hiç değişmeden günümüze kadar ulaştığını nerden bilebilirim?

Kur'an-ı Kerim, Rabbimizin kıyamete kadar bütün insanlar için indirdiği son kitaptır. Peygamberimiz gelen her ayeti vahiy katiplerine yazdırmış, sahabiler bu ayetleri ezberlemiş ve namazlarda sürekli okumuşlardır. Ayrıca inen Kur'an

26 Ömer Faruk Harman, "Kur'an", *DİA*, c. 26, s. 412-414.

ayetleri, Peygamberimizin rehberliğinde uygulanmış, Müslümanların inanç ve ibadet hayatını şekillendirmiştir.

Peygamberimiz hayattayken vahiy devam ettiği için Kur'an-ı Kerim'in bir kitap hâline getirilmesi mümkün olmamıştır. Ancak Peygamberimizin vefatından sonra, birinci halife Hz. Ebubekir döneminde dağınık hâldeki yazılı ayetler toplanarak bir kitap hâline getirilmiştir. İkinci halife Hz. Ömer zamanında İslam coğrafyasının genişlemesiyle daha fazla Kur'an nüshasına ihtiyaç duyulmuştur. Üçüncü halife Hz. Osman döneminde, Mushaf adı verilen ilk nüshadan, Kur'an'ı Kerim yazılarak çoğaltılmıştır. Çoğaltılan Kur'an nüshaları Mekke, Kûfe, Basra, Şam, Bahreyn ve Yemen'e gönderilmiştir. Müslümanlar bu nüshaları esas alarak pek çok Kur'an nüshası yazmış, her nesilde Kur'an'ı ezberleyecek hafızlar yetiştirmiş böylece ilahî kitabımız hiçbir değişikliğe uğramadan günümüze kadar gelmiştir. Bugün dünyanın neresine gidilirse gidilsin okunan, ezberlenen ya da matbu bütün Kur'an nüshalarının aynı olduğu görülür.

Bütün bunlarla beraber, Rabbimiz Kur'an'ın korunmasını bizzat üzerine aldığını şöyle bildirmiştir: *"Kesin olarak bilesiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz."*[27] Yüce Allah'ın bu ayeti, Müslümanlar için Kur'an-ı Kerim'in değişmeden bugüne kadar geldiğinin en büyük güvencesidir.[28]

27 Hicr, 15/9.
28 Abdülhamit Birışık, "Kur'an", *DİA*, c. 26, s. 383-388.

Kur'an-ı Kerim'de yer alan bazı ayetleri kabul etmemek inancımıza zarar verir mi?

İman esaslarından birisi de kitaplara imandır. Buna göre, Müslüman Allah'ın peygamberlerine indirdiği kitapların tamamına, Allah'ın indirdiği şekliyle inanmak zorundadır. Kur'an, Allah'ın Peygamberimiz aracılığı ile doğru yolu göstermek için insanlığa gönderdiği mesajıdır. Rabbimiz *"Yoksa siz kitabın bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz?"*[29] diyerek ayetler arasında hiçbir ayrım yapılmamasını istemiştir. Kur'an'ı bizzat gönderen ve koruyan Yüce Allah'ın yalan söylemesi düşünülemeyeceğine göre Kur'an'daki bütün ayetler O'nun sözüdür ve yine O'nun koruması altındadır. Bu nedenle inanan bir insanın Allah'ın gönderdiği ayetlerden bir kısmını kabul edip bir kısmını kabul etmemesi düşünülemez. Kur'an'ın başından sonuna kadar Allah'ın sözleri olduğunu kabul etmemiz ve böyle inanmamız imanımızın gereğidir.

Kur'an-ı Kerim neden tek seferde değil parça parça indirildi?

Kur'an-ı Kerim bir defada topluca değil, Peygamber Efendimizin yaklaşık yirmi üç senelik peygamberlik hayatında bazen sure sure, bazen de ayet ayet indirilmiştir. Yüce Allah, Kur'an'ın topluca indirilmeyişinin sebebini şöyle açıklar: *"İnkârcılar, "Kur'an ona bütünüyle bir defada indirilseydi ya!» diyorlar. Oysa biz onu senin kalbine iyice yerleştirmek için böyle yaptık ve onu uygun aralıklarla parça parça gönderdik."*[30]

Kur'an'ın indirildiği dönemde yeni Müslüman olanların

29 Bakara, 2/85.
30 Furkān, 25/32.

kalbinde İslam'ın getirdiği inançların ve değer yargılarının köklenip güçlenmesi için bir süreye ihtiyaç vardı. İlahi hükümlerin yeni Müslüman olanların zihinlerine ve kalplerine derece derece yerleşmesiyle, onların gelişmeleri ve bu hükümlere alışmaları sağlanmış, inen ayetleri hayatlarında uygulamaları kolaylaşmış, vahye duydukları ilgi her zaman canlı tutulmuştur.

Peygamberimize ve Kur'an'a düşmanlık besleyenlere bir zaman tanımak, onların gönüllerini kazanmak, gerektiğinde sorularına cevap vermek gibi sebepler de düşünüldüğünde, Kur'an'ın parça parça inmesinin ne kadar önemli olduğu kolayca anlaşılır.[31]

Kur'an neden iniş sırasına göre yazılmamıştır?

Allah tarafından gönderilen ilahî kitapların sonuncusu olan Kur'an, Hz. Muhammed'e yirmi üç yıllık bir zaman diliminde indirilmiştir. Kur'an'da 114 sure ve altı binin üzerinde ayet bulunur. Âyetlerin sureler içerisindeki sıralamasını/tertibini bizzat Peygamberimiz, Cebrail'in yönlendirmesi doğrultusunda yapmıştır. Yani inen ayetin hangi sure içinde bulunacağı veya o surenin hangi sureden önce ya da sonra yer alacağı, o zaman belirlenmiştir.

Cebrail ile Hz. Peygamber arasında Kur'an'ın her sene karşılıklı okunduğunu/mukabele edildiğini biliyoruz. Eğer ayetlerin sıralaması o zamandan belli olmasaydı metin okunsa bile dinleyenin takip etmesi mümkün olmazdı. Kur'an bir kitap hâlinde yazılırken de Hz. Peygamber'in vefatından

31 Abdülhamit Birışık, "Kur'an", *DİA*, c. 26, s. 383-388.

önce belli olan sıralama esas alınmış ve o dönemde bununla ilgili herhangi bir görüş ayrılığı meydana gelmemiştir.[32]

Kur'an neden Arapça gönderilmiştir?

Bütün peygamberler hangi topluma gönderildiyse muhataplarına ilahî mesajı anlatabilmek için o toplumun diliyle konuşmuşlardır. Bu konuyla ilgili olarak Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: *"İstisnasız her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik ki onlara açık açık anlatsın; bundan sonra Allah dilediğini sapkınlık içerisinde bırakır, dilediğini de doğru yola iletir. O, güçlüdür, hikmet sahibidir."*[33] Hz. Muhammed'in (s.a.s.) ilk muhatapları da Arap oldukları için Kur'an-ı Kerim Arapça olarak indirilmiştir. Eğer Hz. Muhammed (s.a.s.) başka bir milletten olsaydı, Kur'an-ı Kerim o dilde indirilebilirdi. Burada dikkat edilmesi gereken nokta, hangi dilde indirilmiş olursa olsun ilâhî mesajın evrenselliğidir.

Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'i tüm insanlığa bir hidayet rehberi olarak indirdiğini ifade etmektedir.[34] Kur'an-ı Kerim'in Arapça indirilmiş olması, O'nun evrenselliğine engel olmadığı gibi, Arap olmayanlar tarafından anlaşılmasına da engel değildir. Rabbimiz Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: *"Bilmek isteyenler için ayetleri apaçık hâle getirilmiş Arapça okunan bir kitaptır."*[35] Allah Teâlâ, insanlığa hidayet rehberi olması için gönderdiği son Kitabı'nı Arapça olarak göndermeyi dilemiş ve istedikleri takdirde tüm insanların anlayabileceği bir şekilde indirmiştir.

32 Abdülhamit Birışık, "Kur'an", *DİA*, c. 26, s. 383-388.
33 İbrâhîm, 14/4.
34 Bakara, 2/185.
35 Fussilet, 41/3. Kur'an-ı Kerim'in Arapça indirilmesi ile ilgili olarak ayrıca bkz. Yûsuf, 12/2; Ra'd, 13/37; Tâhâ, 20/113; Zümer, 39/28; Şûrâ, 42/7; Zuhruf, 43/3; Ahkāf, 46/12.

Özetle ifade etmek gerekirse Kur'an-ı Kerim, Hz. Muhammed (s.a.s.) ve ilk muhatapları Arap olduğu için Arapça olarak indirilmiş, tüm insanlık için evrensel mesajlar içeren bir hidayet rehberidir.

Kur'an'da Allah niçin bazen "ben", bazen "biz" hitabıyla kendinden bahsediyor?

Kur'an'da Allah kendisinden bazen *ben,* bazen *biz* zamirini kullanarak bahseder. Örneğin şu ayette ben zamirini kullanmıştır: "*Kullarım sana beni sorduklarında bilsinler ki şüphesiz ben yakınım, bana dua ettiğinde dua edenin dileğine karşılık veririm. Şu hâlde benim davetime gelsinler ve bana iman etsinler ki, doğru yolu bulalar.*"[36] Bir başka ayette ise " *Şüphesiz biz onu (Kur'an'ı) Kadir Gecesi'nde indirdik.*"[37] buyurmuş ve biz zamirini kullanmıştır. Örnekler daha da çoğaltılabilir.

Kur'an'da biz zamirinin bu şekilde kullanılışı çoğul anlam ifade etmez. Bu durum sadece Kur'an'ın üslubu ile ilgili bir durumdur. Bu ifade biçimi Allah'ın şanını ve yüceliğini yansıtır. Türkçede saygı ifadesi olarak tek kişiye hitap ederken "sen" yerine "siz" zamirini kullanmamız gibi. Her şeyin yaratıcısı olan Yüce Allah kendisinden saygıyla bahsedilmeye herkesten daha layıktır. Kur'an'da biz zamiriyle yapılan çoğul, söz konusu Allah ise, azamet ve yücelik ifade eder.[38]

36 Bakara, 2/186.
37 Kadir, 97/1.
38 Ahmed Deedat, *Mucizeler Mucizesi Kur'an*, çev. Yusuf Balcı, İnkılab Yayınları, İstanbul, 1992, s. 74.

Kur'an'ın mucize olması ne anlama gelir?

Kur'an-ı Kerim'in mucize olması, benzerinin ortaya konulamaması anlamına gelmektedir. Kur'an-ı Kerim, hem lafzı (yani kelime ve cümleleri) hem de manası açısından mucizedir. Lafız açısından mucize olması, insanların O'nun gibi bir söz ortaya koyamamaları anlamına gelmektedir. Bu konuda Rabbimiz şöyle buyurur: *" 'Onu kendisi uydurmuştur.' diyorlar öyle mi? Hayır, hayır; inanmak istemiyorlar. Eğer doğru sözlü iseler onun benzeri bir söz getirsinler."*[39]

"Yoksa "Kur'an'ı kendisi uydurdu" mu diyorlar? De ki: 'Eğer doğru söylüyorsanız Allah'tan başka çağırabildiğiniz herkesi yardıma çağırın da, siz de onun gibi uydurulmuş on sure getirin!' Eğer size cevap veremezlerse, bilin ki Kur'an ancak Allah'ın ilminin eseri olarak indirilmiştir ve O'ndan başka tanrı yoktur; hâlâ teslim olmayacak mısınız?"[40]

"Bu Kur'an Allah'tandır, başkası tarafından uydurulmuş değildir; o, kendisinden önceki kitapları (asıllarını) doğrulamakta ve konulmuş olan hükümleri açıklamaktadır; bunda kuşku yoktur, O âlemlerin Rabbindendir. Yoksa "Onu Muhammed uydurdu" mu diyorlar? De ki: "Eğer iddianızda doğru iseniz, o zaman onun benzeri bir sûre de siz getirin bakalım; Allah'tan başka çağırabildiklerinizi de yardımınıza çağırın!" "[41]

Yukarıdaki ayetlerde Rabbimiz, Kur'an-ı Kerim'i Hz. Muhammed'in uydurduğunu iddia edenlere açıkça meydan okumaktadır. En usta şairlerin dahi edebî üstünlüğü karşısında âciz kaldığı Kur'an-ı Kerim, nasıl Hz. Muhammed tarafından uydurulmuş olabilir? Buna ilave olarak, insanların

39 Tûr, 52/33-34.
40 Hûd, 11/13-14.
41 Yûnus, 10/37-38. Ayrıca bkz. Bakara, 2/23-24.

hem aklına hem de duygularına hitap etmesi, her seviyede insanın anlayabileceği bir üslûba sahip olması, okunuşundaki benzersiz ses uyumu, Kur'an'ın Allah'ın kelamı olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.

Kur'an'ın mana ve muhteva açısından mucize olması ise, içerisindeki bilgilerin insanlar tarafından üretilebilmesinin mümkün olmamasıdır. Geçmiş toplumlara ait haberler, kâinatın yaratılışı ve düzeni, insanın yaratılışı ya da cennet-cehennem, melekler gibi duyu organları ve akılla bilinemeyecek konularla ilgili bilgiler, insanların kendi bilgi kaynaklarıyla ortaya koyabilecekleri bilgiler değildir. Ayrıca içerisindeki bilgilerin tutarlı olup birbiriyle çelişmemesi; insanlığın doğru bilgi, ilkeli yaşama ve hayatı anlamlandırma ihtiyacını kıyamete kadar karşılaması da Kur'an'ın ilahî kaynaklı, mucizevi bir hidayet rehberi olduğunu ortaya koymaktadır.

Kur'an hangi konuları içerir?

Kur'an-ı Kerim'de, dünyada ve ahirette mutlu olmak için ihtiyaç duyacağımız ayetler bulunur. Bu ayetler başlıca şu konuları kapsar:

1- İtikad: Kur'an'ın içinde başta Allah'a iman olmak üzere peygamberlere, meleklere, kitaplara iman, ahirete ait önemli konular, inançla ilgili çeşitli meseleler yer alır.

2- İbadet: Müslümanların yapmakla yükümlü oldukları namaz, oruç, hac, zekât vb. ibadetlere dair ayetler vardır.

3- Muâmelât: Bireylerin aralarındaki ilişkileri düzenleyen alışveriş, vasiyet, miras, evlenme ve boşanma gibi kişiyi

ve toplumu ilgilendiren konularla alakalı ayetler bulunur. Bu konuların bir kısmı oldukça ayrıntılı biçimde anlatılır.

4- Ukûbat: Toplumun düzenini bozan, Allah'ın yasaklarını çiğneyen kimselere uygulanacak cezalarla ilgili ayetler vardır.

5- Ahlak: Rabbimiz kitabında, ana babaya hürmet etmek, insanlarla iyi geçinmek, iyiliği emretmek ve kötülükten sakındırmak, alçak gönüllü olmak gibi ahlâkî değerlere vurgu yapar.

6- Nasihat ve Tavsiyeler: Allah'ın emir ve yasakları konusunda insanların duyarlı olmaları, nefislerine esir düşmemeleri tavsiye edilir. Yüce Kitabımız insanlara, bu dünyada imtihana çekildikleri bilinciyle hayatlarını yaşamalarını öğütler.

7- Va'd ve Vaîd: Allah'ın emirlerine uyanların cennetle mükâfatlandırılacakları, yasakladıklarını yapanların cehennemle cezalandırılacaklarına dair ayetler vardır.

8- İlmî Gerçekler: Kur'an-ı Kerim'de insanlığa gerekli olan ilmî gerçeklerin ve tabiat kanunlarının ilham kaynağını teşkil eden ayetler vardır. Ancak Kur'an, ilmî gerçeklerden bir pozitif bilim kitabı gibi bahsetmez. Bunun yerine insanları, aleme bakarak yaratıcısının kudret ve büyüklüğünü düşünmeye, Allah'ın nimetlerini anarak O'nu yüceltmeye teşvik eder.

9- Kıssalar: Kur'an-ı Kerim önceki peygamberlerin hayatlarından, onların mücadelelerinden insanların ibret alacakları şekilde bahseder.

10- Dualar: İnsan yapacağı işlerde sürekli Allah'ın yardımına muhtaç olduğu için Kur'an'da çeşitli dualar, önceki peygamberlerin dualarından örnekler yer alır. Bu dualarla Rabbimiz, aynı zamanda kuluna nasıl dua edeceğini de öğretir.[42]

Bilimsel teorilerin Kur'an'daki her konuyu ispatlaması gerekli midir? Bilim geliştikçe ispat artacak mıdır?

Bilimsel teorilerin Kur'an-ı Kerim'deki her konuyu ispatlayabilmesi mümkün değildir. Çünkü Kur'an'da zikredilen her konu bilimin konusu içerisinde yer almaz. Örneğin, melekler, cinler, cennet ve cehennem vb. konular bilimin ispatlayabileceği alanın dışında kalmaktadır. Bununla birlikte, Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de, göklerin ve yerin yaratılması, gökten su indirilmesi, insanın yaratılışı ve ceninin anne karnında geçirdiği merhaleler gibi bilimin alanına giren konulardan bahseder. Söz konusu ayetlerin anlaşılmasında elde edilen bilimsel bilgiler yardımcı olabilir, olmaktadır da.

Bilimsel konuların ilgi alanına giren hadiselerden bahsetmesi, Kur'an'ın Allah'ın sözü olduğu konusunda ikna edici bir rol üstlenmesi açısından da önemlidir. Ancak Kur'an-ı Kerim'in bir bilim kitabı değil, insanlar için hidayet kaynağı olduğu unutulmamalıdır. Kur'an, insanlara dünyaya gönderiliş amacını hatırlatmak ve bu amaca uygun bir hayat yaşaması için rehberlik etmek üzere gönderilmiştir. Söz konusu ayetlerdeki amaç da, insana Allah'ın yüceliği, verdiği nimetler, ölümden sonraki hayat vb. imanî hakikatleri düşündürmek ve farkındalık kazandırmaktır.

42 Mustafa Çağrıcı, "Kur'an", *DİA*, c. 26, s. 390-393.

Bilimsel bilgi sürekli değişime ve gelişmeye açık bir yapıdayken, Kur'an vahiy kaynaklıdır ve değişime açık değildir. Bu nedenle Kur'an'ın ayetlerini bilimsel teorilerle anlamaya çalışmanın birtakım sıkıntıları vardır. Nitekim bir dönem kabul edilen bir bilimsel teoriyle açıklanan bir ayet aynı teorinin aksi ispatlandığında nasıl izah edilecektir? Elbette bilim, Kur'an'ın anlaşılmasında bize yardımcı olabilir ancak her bilimsel gelişmeyle Kur'an'ın ilgili ayetlerini uzlaştırmaya çalışmak -bilimsel bilgi sürekli gelişme ve değişme gösterdiğinden- doğru bir usûl değildir. Ancak Kur'an'ın bilimsel bilginin konusu olabilecek hususlara temas eden ayetleri, insanların düşünmesi, araştırması ve ibret alması için çok önemli bir teşvik unsurudur. Rabbimiz Âl-i İmrân suresi 190-191. ayetlerde şöyle buyurur: "*Göklerin ve yerin yaratılışında, gece ile gündüzün farklı oluşunda aklıselim sahipleri için elbette ibretler vardır. Onlar ayakta dururken, otururken, yatarken hep Allah'ı anarlar; göklerin ve yerin yaratılışını düşünürler: "Rabbimiz! Sen bunu boş yere yaratmadın, seni tenzih ve takdis ederiz. Bizi cehennem azabından koru!"*" Kur'an-ı Kerim'de insanları düşünmeye ve araştırmaya sevk edecek pek çok ayet bulunmaktadır. Kur'an'ın içeriğini bilimsel bilgilere uyumlu hâle getirmeye uğraşmak yerine, Allah'ın düşünmemiz ve ibret almamız için dikkatimizi çektiği noktaları araştırmak, bilim insanlarının ufkunu açıp daha ileri düzey çalışmalar yapmalarını sağlayacaktır.

Kur'an'ı anlamadan okumak yeterli midir? Kur'an-ı Kerim'i Türkçe çevirisinden okumak anlamak için yeterli olur mu?

Rabbimiz O'na nasıl kulluk edeceğimizi öğrenmemiz için bize Kur'an'ı göndermiştir. Kur'an kıyamete kadar tüm insanların

kendisine yönelip anlamaları; inançlı, ibadetlerine bağlı, ahlaklı bireyler olmaları için bir rehber niteliğindedir. Bütün insanları farklı dillerde ve milletlerde yaratan Allah, Kur'an'ın da yaratıcısı olduğuna göre onu Arapça olarak gönderirken, Arap olmayan milletlerin doğrudan anlamayacağını ancak tercüme ve açıklamaları ile anlayabileceğini bilmektedir.

Kur'an Peygamberimizin en önemli mucizesidir. Dolayısıyla ruhumuzun şifası, kalplerimizin gıdası[43] olan Kur'an'ı okumak başlı başına bir ibadet olmakla birlikte meal ve tefsirlerden yararlanarak anlamından haberdar olmamız ve onun ayetleri ışığında hayatımıza yön verme gayretinde olmamız, Allah'a layık kul olma gayretimizin yani müslümanlığımızın gereğidir. Çünkü Kur'an sadece okunmak için değil, daha çok anlaşılmak ve yaşanmak için gönderilmiştir.

Kur'an tek başına yeterli değil midir? Hadislere gerek var mı?

İslam literatüründe Peygamberimizin sözleri, fiil ve davranışları ve onayladığı şeylere "hadis" denir.[44] Allah, Kur'an'ı her konuda insanları aydınlatan, anlaşmazlık durumlarında aralarını bulan, onlara yol gösteren sevgili Peygamberimize gönderdi. Sonra ondan, gönderdiği mesajları insanlara ulaştırmasını, yani tebliğ etmesini istedi. Dolayısıyla Kur'an'ı herkesten iyi anlayan ve ayetlerdeki Allah'ın kastettiği manayı en iyi bilen Allah Resûlü'dür. Kur'an'ın Allah'ın sözü olduğunu, Peygamberimizin bize haber vermesiyle öğrenmekteyiz. Bir kimsenin Peygamberimizin söz, fiil ve davranışlarının kıymetli ve güvenilir olmadığını söylemesi, Kur'an'ın Allah'ın sözü olduğu inancı ile bağdaşmaz.

43 "*Ey insanlar! İşte size Rabbinizden bir öğüt, kalplere bir şifa ve inananlar için yol gösterici bir rehber ve rahmet olan (Kur'an) geldi.*" Yûnus, 10/57.
44 M. Yaşar Kandemir, "Hadis", *DİA*, c. 15, s. 27.

Peygamberimiz insanlara ayetleri tebliğ ettikten sonra onları sözleriyle açıklamış bazen de fiilleriyle uygulanışını göstermiştir. Kur'an'da bazı hükümler genel olarak belirtilmiş, ayrıntılı açıklamalar Peygamberimize bırakılmıştır. Yine bazı emirlerin nasıl uygulanacağını Peygamberimiz öğretmiştir. Mesela Kur'an'da Müslümanlardan namaz kılmaları istenmiş ancak namazın nasıl kılınacağı, kaç rekât olacağı belirtilmemiş, vakitlerin ayrıntılarından bahsedilmemiştir. Aynı şekilde kurban, hac ve zekât gibi İslam dinindeki önemli ibadetlerin yapılması istenmiş, ama ne zaman ve nasıl yapılacağının açıklanması Peygamberimize bırakılmıştır. Müslümanlar olarak tüm bunları Peygamberimizin hadislerinden öğrenmekteyiz.

Hz. Peygamber, vahye ters düşen söz, davranış ve tutumlardan uzaktı. Allah'ın elçisi olması sebebiyle onun açıklamaları Rabbimiz tarafından denetlenmekteydi. Vahiy süreci içinde Peygamberimizin bazı söz ve davranışlarının Allah tarafından yine vahiy aracılığıyla düzeltildiğini görmekteyiz. Rabbimiz "*O, heva ve hevesinden bir şey konuşmaz. O'nun söylediği vahiydir.*"[45] diyerek Peygamberimizin kendi gözetiminde olduğunu çok açık bir şekilde ifade etmiştir.

Peygamberimizin hadisleri çok titiz bir çalışma ile kayıt altına alınmış, Kur'an ile karışmamasına özen gösterilmiştir. Bu konuda Peygamberimizin ashabını özellikle uyardığı bilinmektedir. Bırakın toplumda yalancı olarak tanınan birinin, hayvanları elinde yiyecek varmış gibi kandırarak yanına çağıranların dahi, hadis olduğunu söylediği sözler kabul edilmemiştir.

Sonuç olarak hadisler bize Kur'an ayetlerini açıklayan ve

45 Necm, 53/3-4.

dinî yaşantımızda rehberlik eden en önemli kaynaktır. Dinin emir ve yasaklarının anlaşılması ve yerine getirilmesi için Peygamberimizin yönlendirmesine ihtiyacımız vardır. Aksi takdirde Kur'an'da Allah'a kulluk için gönderilen ibadet ve emirleri nasıl anlayıp uygulayacağımızı bilemeyiz. Günümüzde Peygamberimizin sözlerinin bize kadar güvenilir bir yolla ulaşmadığını iddia ederek hadisleri reddeden kimseler, Kur'an'ı anlamak için yine başka insanların yorum ve açıklamalarına başvurmaktadır. Bazen de insanlar Kur'an'ı anlamak için Peygamberimizin hadisleri yerine kendi anlayışlarını öne çıkarmaktadır. Bu da farklı ibadet ve din yorumlarına sebep olmaktadır. Diğer semavi dinlerin bozulmasının en önemli sebebi, din adamı sınıfı olarak bir grubun, Allah'ın sözü olduğunu iddia ederek, insanları kendi görüşleri ile yönlendirmeleri olmuştur. Rabbimiz İslam'ı ve Kur'an'ı Peygamberimizin uygulama ve sözleri ile desteklemiş ve Kur'an'ın çağlar boyunca anlaşılmasını onun açıklama ve uygulamalarına bağlı kılmıştır.[46]

Ehl-i kitap ne demektir?

"Ehl-i kitap", Allah'ın peygamberlerine gönderdiği kitaplara iman eden kimselere verilen isimdir. Kur'an'da ehl-i kitap tabiri, genellikle, Yahudi ve Hıristiyanlar için kullanılmıştır.[47] Bununla birlikte diğer peygamberlere indirilen kitaplara inananlar için de bu ifadenin kullanıldığı olmuştur.[48]

Kur'an'da ehl-i kitap olarak sadece Yahudi ve Hristiyanların muhatap alınması, bu iki din mensubunun birtakım eksiklik ve yanlışlıklarının yanında Allah, peygamber, âhiret ve

46 Hadis hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. M. Yaşar Kandemir, "Hadis", *DİA*, c. 15, s. 27-64.
47 Nisâ, 4/153; Mâide, 5/15, 19.
48 En'âm, 6/84-90.

kitap inançlarının bulunması, yani ilâhî kaynağa dayanmaları ve o dönemde Kur'an'ın muhatabı olan insanlarca söz konusu dinlerin bilinmesi sebebiyledir.[49]

Ehl-i kitap tamlamasının geçtiği ayetlerde, onların arasında övgüye layık kişiler bulunduğu[50] gibi kâfirlerin de bulunduğu,[51] bu kâfirlerin Allah'ın ayetlerini inkâr ettikleri,[52] hakkı bâtılla karıştırdıkları,[53] emanete riayet etmedikleri,[54] kendilerine verilen kutsal kitabı tahrif ettikleri,[55] peygamberlerini öldürdükleri,[56] Müslümanları küfre döndürmek istedikleri,[57] Tevrat ve İncil'deki hükümleri hakkıyla uygulamadıkları[58] belirtilmektedir. Kur'an ehl-i kitabı Allah'a kulluğa, O'na ortak koşmamaya çağırmakta,[59] Müslümanlara da onlarla mücadelelerinde itidali (orta yolu) tavsiye etmektedir.[60]

Kur'an'da Müslümanların ehl-i kitapla olan ilişkileri için açık ve net bir yönlendirme yapılmaktadır: "*Kitap ehlinden zulmedenler dışında kalanlarla en güzel şekilde mücadele edin ve şöyle deyin: Bize indirilene de size indirilene de inandık. Bizim tanrımız da sizin tanrınız da birdir. Biz ona teslim olmuşuzdur.*"[61] Ayrıca ehl-i kitap hanımlarıyla evlenmeye ve ehl-i kitabın kestiklerinin yenmesine izin verilmiştir.[62]

....

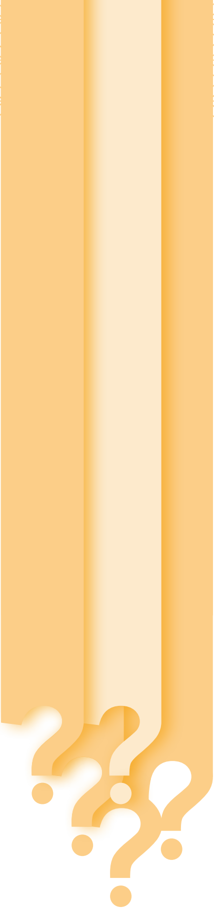
49 Remzi Kaya, "Ehl-i Kitap", *DİA*, c. 10, s. 517.
50 Âl-i İmrân, 3/75, 113-115, 119.
51 Bakara, 2/105; Beyyine, 98/1.
52 Âl-i İmrân, 3/70, 98, 112; Nisâ, 4/155; Haşr, 59/2.
53 Âl-i İmrân, 3/71.
54 Âl-i İmrân, 3/75.
55 Âl-i İmrân, 3/78.
56 Âl-i İmrân, 3/112; Nisâ, 4/155.
57 Bakara, 2/109; Âl-i İmrân, 3/69, 72, 99, 100.
58 Mâide, 5/68.
59 Âl-i İmrân, 3/64.
60 Ankebût, 29/46.
61 Ankebût, 29/46.
62 Mâide, 5/5.

Tevrat ve İncil'e inanmayanların ahiretteki durumu ne olacaktır?

Tevrat, İncil ve Zebur, Kur'an-ı Kerim gibi Allah tarafından gönderilmiş kitaplardır. Gönderilen her peygamber gibi bütün kitaplar da kendinden öncekini tasdik etmiş, böylece aynı ilahî kaynaktan geldiklerini ortaya koymuşlardır. Bu nedenle Kur'an'a inanmak ile ondan önce indirilen kitaplara inanmak arasında bir fark yoktur. Ancak Kur'an dışındaki kitaplar muhafaza edilememiş, zamanla tahrif ve değişikliğe uğramış; yalnız Kur'an korunarak günümüze kadar ulaşmıştır.

Bütün ilahî kitapların doğru, gerçek olduğuna ve hepsinin Kur'an'da bildirilen peygamberler vasıtasıyla insanları hidayete ulaştırmak için gönderildiğine inanmak mümin olmanın gereklerindendir. Dolayısıyla Tevrat ve İncil'in gönderilmiş olduğunu reddeden bir kişi mümin olamayacağı için cennete de giremez. Çünkü cennet, sadece müminler için hazırlanmış bir yerdir.

PEYGAMBERLERE İMAN

Allah neden peygamberler göndermiştir?

Peygamberler ve onların insanlık tarihindeki yerini göz önünde bulundurarak bu soruyu cevaplandırmaya çalıştığımızda iki temel sebeple Allah'ın peygamberler gönderdiğini kavrarız. Birinci sebep Allah'ın akıllı ve şuur sahibi olarak yarattığı âdemoğlunun sorumlu bir varlık olmasıdır. Âdemoğlu yani insan, yapıp ettiklerinden sorumlu olan bir varlıktır. Kime karşı sorumludur? Tabii ki kendini yaratan Rabbine ve tüm yaratılanlara karşı sorumludur. Mademki sorumludur, o hâlde sorumluluğunu bilmelidir. İşte peygamberlerin Allah tarafından gönderilmelerinin sebeplerinden biri bu esastır. Allah insanoğluna dünya hayatında ona doğru yolu gösterecek, sorumluluklarını hatırlatacak, ahirettte sorgu sualin olduğunu bildirecek peygamberler göndermiştir.

İnsan akıl ve duyuları vasıtasıyla pek çok bilgiye ulaşabilir. Ancak insan ömrü oldukça kısadır. Akıl gücü de kısıtlıdır. Kısa ömür ve aklın sınırları insanoğlunu geçmiş ve geleceği tamamen kavrayıp dünya hayatını kâmil manada dizayn etme imkânından yoksun bırakır. Toplumsal hayat ise temel ahlaki ilkelerin benimsenmesi ve hâkim kılınması ile kurulabilir. Peygamberlerin gönderilmesindeki diğer sebep de insanın dünya hayatını sağlıklı bir şekilde kurabilmesi ve devam ettirebilmesi için ihtiyaç duyduğu temel ilkeleri ve bu ilkelerin bütün insanlar tarafından benimsenip yürürlüğe konulabilmesi için ihtiyaç duyacağı manevi yaptırım gücünü peygamberler ve onların ulaştırdığı ilahî bilgi aracılığıyla insanoğluna ulaştırmaktır. Peygamberlerin

toplumlara en büyük armağanı ahlak ilkelerini toplumsal hayatta hâkim kılmak olmuştur.

İnsanoğlu peygamberler aracılığıyla aklı ile elde edemeyeceği bilgilere ulaşır. Allah'ın sıfatları, ölümden sonra yeniden diriliş, ahiret hayatı, melekler, Allah'a nasıl ibadet edileceği gibi hususlar akılla ulaşılamayacak hususlardır. Ayrıca insan peygamberler sayesinde akılla ancak çok uzun yıllarda ulaşacağı ahlaki prensiplere, toplumsal hayatın nasıl inşa edilmesi ve devam ettirilmesi gerektiği bilgisine de ulaşır. İşte bu iki temel sebeple Allah peygamberler göndermiştir.[1]

Peygamberlerin görevleri nelerdir?

Peygamber, Allah'ın buyruklarını ve öğütlerini muhataplara bildirmek üzere seçtiği elçidir.[2] Tanımından da anlaşılacağı üzere, peygamberin temel görevi Rabbimizin emir ve buyruklarını insanlara iletmektir. Ancak bu iletim/aktarım, iki durumu da beraberinde getirir. Buna göre peygamberlerin görevlerini "üç t" ile özetleyebiliriz: "tebliğ", "tebyin" ve "temsil".

"Tebliğ" Allah'tan vahiy yoluyla gelen tüm bilgileri eksiksiz bir şekilde, olduğu gibi insanlara aktarmaktır. Yukarıda da ifade edildiği gibi, peygamberlerin seçilme gerekçesi tebliğdir. Rabbimiz, Kur'an'da bu temel görevi Peygamberimize hitaben şöyle ifade eder. "*Ey Peygamber! Rabbinden sana indirileni tebliğ et. Eğer bunu yapmazsan, O'nun verdiği peygamberlik görevini yerine getirmemiş olursun.*"[3]

"Tebyin" insanlara tebliğ edilen ilahî buyrukların, gerek-

1 Yusuf Şevki Yavuz, "Nübüvvet", *DİA*, c. 33, s. 279-285.
2 Yusuf Şevki Yavuz, "Peygamber", *DİA*, c. 34, s. 257.
3 Mâide, 5/67.

tiği yerlerde, açıklanmasıdır. Peygamberler, hitap ettikleri insanların bilgi ve anlayış seviyelerinin farklı olmasından dolayı, pek çok konu ve detayı açıklamak durumunda kalmışlardır. Nitekim bu görev de Kur'an'da şöyle zikredilmiştir. "*İnsanlara indirdiklerimizi kendilerine açıklaman için ve (ola ki üzerinde) düşünürler diye sana da uyarıcı kitabı indirdik*."[4]

"Temsil" ise ilahî yönlendirmelerin tamamının bilfiil uygulanması, insanlara örneklik sunulmasıdır. Peygamberimiz ashabına "*Namazı benden gördüğünüz gibi kılın*.",[5] "*Hac ibadetlerinin gereklerini benden öğrenin*."[6] buyurarak kendisini örnek almalarını istemiştir.

Peygamberlik nasıl elde edilir? İnsan isterse peygamber olabilir mi?

Rabbimiz asırlar boyunca peygamberler seçip göndermiştir. Peygamber olmayı istemek bu seçimde etkili değildir. Yine kişinin zengin, şöhretli ya da makam sahibi olması onun peygamber olarak seçilmesini sağlamaz. Çok çalışarak ve ibadet ederek de peygamberlik elde edilemez. Peygamberlik Allah vergisidir. Kur'an'da, *"Bu Allah'ın lütfudur, onu dilediğine verir..."*[7] buyurulmaktadır. Rabbimiz peygamberlik yükünü taşıyabilecekleri bilir ve insanlar arasında dilediğini peygamber olarak seçer.[8]

4 Nahl, 16/44.
5 Buhârî, Ezân, 18.
6 Müslim, Hac, 310.
7 Cuma, 62/4.
8 Yusuf Şevki Yavuz, "Peygamber", c. 34, s. 257-262.

Dünya tarihinde etkili pek çok insan var, onlar neden peygamber değildir?

Dünya tarihinde etkili olan insanlara baktığımızda esasında bunların önemli bir kısmının peygamberler olduğunu görürüz. Geçtiğimiz yüzyılda batılı bir araştırmacı tarafından kaleme alınan bir kitap, dünya tarihinde en etkili yüz insanı konu edindi. Kitabın yazarı özellikle milyonlarca insanın kaderini etkilemiş, medeniyetlerin yükseliş ve düşüşüne sebep olmuş, tarihin gidişine yön vermiş kişileri listesine eklemiştir. Kitapta iki büyük dinin peygamberine Hz. İsa ve Hz. Musa'ya da yer veren yazar, tarihi en çok etkileyen kişiler arasında birinciliği Peygamberimiz Hz. Muhammed'e (s.a.s.) vermiştir.[9]

Tarih alanında araştırma yapan bilim adamları dünya tarihinin önemli olaylarının özellikle de medeniyetlerin kurulması ve yayılmasının peygamberler öncülüğü ile olduğunu itiraf etmişlerdir.[10] İnsanoğlunda akıl ne ise insanlık tarihinde peygamberlik odur. Peygamberler medeni teşkilatlanma usullerini bulup uygulamaya koyma konusunda da insanlığa öncülük etmişlerdir. Sanat ve teknikle ilgili olan her şeyin ilk bilgisine Allah'ın gönderdiği peygamberlerle ulaşılmıştır. Ziraat, ticaret, tıp, demiri eritme ve işleme, elbise dikme, gemicilik gibi konularda da peygamberler insanlara rehber olmuşlardır.[11] Allah'ın Hz. Davud'a demiri yumuşatıp erimiş bakırı kaynağından sel gibi akıtmayı[12] ve zırh yapma sanatını[13] öğrettiğine dair Kur'an'da verilen bilgiler dikkate alınırsa ve bu çağa "demir çağı" adı verilmesi göz önünde

9 Michael H. Hart, *Dünyaya Yön Veren En Etkin 100*, Ka Kitap, 2016.
10 Yusuf Şevki Yavuz, "Nübüvvet", *DİA*, c. 33, s. 282-283.
11 Şerafeddin Gölcük, *İslam Akaidi*, Esra Yay., İstanbul, 1994, s. 115.
12 Sebe', 34/10-12.
13 Enbiyâ, 21/80.

bulundurulursa peygamberlerin tarih sahnesindeki etkin karakterler oluşu daha iyi anlaşılacaktır.[14]

Peygamberlerin hepsi insanların erdemli, nezih bir hayat sürebilmesi için çabalamışlardır. İyiliği tanıtıp, iyiliğin yollarını göstermiş ve yeryüzünde iyiliğin hâkim olması için gayret sarf etmişlerdir. Bunun neticesinde adalet, hak ve hukuka riayet, doğruluk, emanet, insanlar arası ilişkilerde sevgi ve saygı, iyiliği gözetmek, zalime ve zulme karşı olmak gibi erdemlerin insanlarca benimsenmesini sağlamışlardır. Aynı zamanda kötülüğü tanıtıp kötülükten uzak durmayı tavsiye eden peygamberler yalan, haksızlık, zulüm, hırsızlık, alay, kibir gibi kötü olan şeylerin insanlarca benimsenmemesi için mücadele etmişlerdir. Peygamberlerin insanlığa sunup uygulamaya çalıştıkları bu bilgilerin insanlık tarihindeki değerinin ne kadar yüce olduğu aşikârdır.[15]

Peygamberler dışındaki insanlara vahiy gelebilir mi?

Peygamberlerin dışındaki insanlara vahiy gelip gelmeyeceği konusunu açıklamadan önce vahyin kelime anlamı ve terim anlamını söylemek isteriz. Vahiy sözlükte, birine işarette bulunmak, göndermek, kalbe ilham etmek, hızlı bir şekilde ve gizlice söylemek[16] anlamlarına gelir. Terim anlamıyla vahiy ise, Allah ve peygamberleri arasında mahiyetini tam olarak sadece onların bildiği özel bir iletişim şeklidir. Bu anlamda vahiy, Allah'ın seçtiği bazı kullarına, insanlar için genel geçer olmayan özel bir yolla, bildirmek istediği mesajlarını iletmesidir.

14 Yusuf Şevki Yavuz, "Nübüvvet", *DİA*, c. 33, s. 279-285.
15 Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, İlyas Çelebi, *İslam'da İnanç Esasları*, s. 160-162.
16 Yusuf Şevki Yavuz, "Vahiy", *DİA*, c. 42, s. 440.

Kur'an'da Allah'ın gökyüzüne,[17] yeryüzüne,[18] arıya,[19] Hz. Musa'nın annesine,[20] Hz. Meryem'e,[21] Hz. İsa'nın havarilerine[22] ve peygamberlere vahyettiğinden bahsedildiğini görürüz. Ancak ayetler gözden geçirildiğinde bu kelimenin, yalnızca "peygamberler" söz konusu olduğunda Allah'ın özel mesajının insanlara bildirilmesi amacını taşıdığı, diğer ayetlerde ise bir çeşit yaratılış olayından veya kalbe verilen ilhamdan bahsedildiği görülür. Peygamberler dışındaki insanların aldıkları vahiy, onlara peygamberlik sorumluluğu yüklememektedir. Allah'ın peygamberlere gönderdiği vahyin en ayırt edici özelliği ise, Allah'ın mesajının diğer insanlara tebliğ edilmesi amacını taşımasıdır. Peygamberler Allah ile insanlar arasında O'nun mesajını ulaştıran elçiler olarak görevlendirilmiştir.

Allah'a inanıp peygamberi kabul etmeyen kişi dinden çıkar mı?

Allah, hikmetinin ve lütfunun sonucu olarak kullarına peygamberler göndermiştir. Allah'a iman eden Rabbinin peygamber gönderdiğine de inanır. Kur'an'da, *"Allah'ın elçisi ve müminler, Rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar. "O'nun elçileri arasında ayırım yapmayız." ve "İşittik, itaat ettik, bağışlamanı dileriz rabbimiz, gidiş sanadır" dediler."*[23] buyuran Yüce Allah, peygamberler gönderdiğini ve insanların onlara iman ettiklerini açıklıyor bizlere.

17 Fussilet, 41/12.
18 Zilzâl, 99/1-5.
19 Nahl, 16/68.
20 Kasas, 28/7; Tâhâ, 20/38.
21 Meryem, 19/19, 24-26.
22 Mâide, 5/111. İslam âlimleri, Allah'ın Hz. İsa'nın havarilerine vahyetmesinin, Hz. İsa'nın söylemesi veya Allah'ın onların kalplerine ilham etmesiyle olduğunu belirtir.
23 Bakara, 2/285.

İnsanlar bir elçinin yol göstericiliğine ihtiyaç duyarlar. Kişinin gücünü aşan, yeterli olmadığı konularda elinden tutan ve yolunu aydınlatan peygamberdir. Kişi, Allah'a nasıl ibadet edeceğini, ahiretle ilgili durumları, düşünce ve ahlak yönüyle nasıl yükseleceğini peygamberin öğrettikleriyle bilir. Eğer Allah peygamber göndermeseydi ideal şekilde doğru ve güzeli bulması, faydalı ve zararlıyı ayırt etmesi kolay olmazdı. Çünkü insanlar duygularının etkisi altında kaldıklarında gerçek doğru ile pratik yararı birbirine karıştırabilir ve isabetli karar veremeyebilir.

İnsanın sorumlu tutulabilmesi, yaptıkları karşılığında sevap ve ceza alabilmesi için bilgilendirilmesi gerekir. Böylelikle ahirette, bilmiyordum, peygamber gönderilmedi, diye Allah'a karşı mazeret ileri süremez. Rabbimiz, *"Müjdeleyen ve uyaran peygamberler gönderdik ki, insanların peygamberlerden sonra, Allah'a karşı tutunacak bir delilleri olmasın..."*[24] ayetiyle bu durumu açıklamaktadır. Peygamberler ümmetlerine hem bu dünyada hem de âhirette mutlu olmaları için ihtiyaçları olan prensipleri öğretmiştir.

Allah'a, Peygamber'e ve peygamberin haber verdiği şeylere inanan kimseye mümin denir. İslam dininin temel prensiplerine inanmayan, Hz. Peygamber'in Allah'tan getirdiği esaslardan bir veya birkaçını yahut tamamını inkâr eden kimseye ise kâfir denir. Kişinin kâfir olduğunu gösteren en belirgin özellik, onun dinin temel esaslarından birini veya tamamını reddetmesi yahut onları beğenmemesi ve değersiz saymasıdır. Kur'an'da, *"Allah'ı ve peygamberlerini inkâr edenler ve Allah ile peygamberlerini birbirinden ayırmak isteyip bir kısmına iman ederiz, ama bir kısmına inanmayız diyenler*

24 Nisâ, 4/165.

ve bunlar arasında bir yol tutmak isteyenler yok mu? İşte gerçekten kâfirler bunlardır...”[25] buyrulmaktadır.

O hâlde mümin, Hz. Peygamber’in getirdiklerinin hepsini tasdik eden, kâfir ise hepsini veya bir kısmını inkâr edendir. İman esaslarından birini bile inkâr eden kimseye mümin denilemeyeceğinden, Allah’a inanan fakat peygamberi kabul etmeyen kişi dinden çıkar.[26]

Peygamberlerin bir kısmına inanıp bir kısmına inanmasam olur mu? Peygamberler arasında ayrım yapmak doğru mudur?

Peygamberlerin hepsine iman etmek, imanın şartlarından biridir. Peygamberlere iman; onların Allah tarafından gönderildiğine, getirdikleri bütün bilgilerin gerçek ve doğru olduğuna inanmak demektir. Rabbimiz, aralarında herhangi bir ayırım yapmadan bütün peygamberlere inanmayı farz kılmıştır. Kur’an’da, *“Allah’ın elçisi ve müminler, Rabbinden ona indirilene iman ettiler. Her biri Allah’a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine inandılar. “O’nun elçileri arasında ayrım yapmayız.” ve “İşittik, itaat ettik, bağışlamanı dileriz rabbimiz, gidiş sanadır.” dediler.”*[27] buyrulmaktadır. Bu sebeple peygamberlerin bir kısmına inanıp diğerlerine inanmamak kişiyi dinden çıkarır.[28]

25 Nisâ, 4/150-151.
26 Mustafa Sinanoğlu, “İman”, *DİA*, c. 22, s. 212-214.
27 Bakara, 2/285.
28 A. Hamdi Akseki, *İslam Dini*, s. 50-53.

Peygamberler arasında üstünlük farkı var mıdır?

Peygamberler Allah'ın tebliğ vazifesi için gönderdiği seçkin ve üstün insanlardır. Onların hepsi peygamberliğin şartlarını taşıma noktasında ortak özelliklere sahiptir. Fakat Allah tarafından kendilerine verilen ilahî lütuf ve imkânları, karakter özellikleri, sabır, azim ve mücadele yöntemleri birbirinden farklıdır. Bu sebeple aralarında derece bakımından farklılıklar vardır. Bu hususa Kur'an'da yer verilmiş, peygamberlerin kendi aralarında farklı üstünlüklere sahip oldukları açıklanmıştır.[29] Ayrıca Allah, bazı peygamberleri imtihanlarının ağır, mücadelelerinin zor olması sebebi ile azim sahibi, zorluklara göğüs geren anlamında "ülü'l azm" diye isimlendirmiştir.[30]

Peygamberler arasındaki bu üstünlük, yeni bir ilahî kitap getirip getirmemeleri, ilim ve manevi mevkilerinin farklı derecelerde bulunmaları gibi durumlarla ilgilidir. Peygamber olmaları ve ortak niteliklere sahip olmaları açısından ise aralarında bir fark yoktur. Müslüman olarak bize düşen hepsinin Allah'ın elçileri olduğuna iman etmek, peygamberler arasında ayırım yapmamaktır.[31]

Peygamberler kendi topluluklarına mı yoksa bütün insanlığa mı gönderilmiştir?

Allah Teâlâ'nın dünyanın farklı yerlerinde farklı dilleri konuşan toplumlara kendi içlerinden peygamberler göndermesi insanlara rahmetinin bir neticesidir. Rabbimiz, bu toplumlara

29 Bakara, 2/253.
30 Ahkāf, 46/35.
31 Bakara, 2/136.

kendi içlerinden peygamberler seçmiştir ki, onların diliyle konuşsun ve anlaşmaları kolay olsun. Bu konuda Rabbimiz İbrâhîm suresi 4. ayette şöyle buyurur: *"İstisnasız her peygamberi kendi kavminin diliyle gönderdik ki onlara açık açık anlatsın; bundan sonra Allah dilediğini sapkınlık içerisinde bırakır, dilediğini de doğru yola iletir. O, güçlüdür, hikmet sahibidir."* Bu ayetler göstermektedir ki, Allah Teâlâ, ilahî hakikatleri anlamaları için insanlara onların diliyle konuşan peygamberlerini göndermiştir. Ancak burada dikkat edilmesi gereken nokta, ilahî hakikatlerin değil sadece anlatıldıkları dilin değiştiğidir. Bir başka ifadeyle Rabbimiz evrensel mesajını farklı dillerde indirmiştir.

Hz. Salih, Hz. Hud, Hz. Yunus gibi bazı peygamberler belirli bir topluluğa gönderilmekle birlikte getirdikleri mesajlar evrenseldir. Hz. Muhammed (s.a.s.) ise son peygamber olduğundan bütün insanlığa gönderilmiştir.

Peygamberler Allah'ın elçisi olduklarını nasıl ispat etmişlerdir?

Peygamberler, Allah'ın kendilerine vermiş olduğu mucizelerle peygamberliklerini insanlara ispat etmişlerdir. Mucize, "benzeri insanlar tarafından meydana getirilemeyen, peygamberlikle görevlendirilen kişinin elinde Allah tarafından yaratılan ve tabiat kanunlarını aşan hârikulâde olaylar" demektir.[32] Mucize olan olaylar, insanlar tarafından meydana getirilebilmesi mümkün olmadığından, peygamberliği ispat eden en büyük delillerdir. Diğer taraftan peygamberler, kendi toplumlarında doğruluk ve güvenilirlikleri ile bilinen kişilerdir. Söz konusu mucizelerin, yalan söyleme-

32 Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, İlyas Çelebi, *İslâm'da İman Esasları,* s. 389. Ayrıca bkz. Halil İbrahim Bulut, "Mucize", *DİA,* c. 30, s. 350-352.

yen bu güvenilir insanların elinde gerçekleşmesi de ayrıca ikna edicidir.

Ateşin Hz. İbrahim için serin ve zararsız olması, [33] Semûd kavmine gönderilen Hz. Salih'in o toplumda çok değerli bir hayvan olarak kabul edilen deve mucizesiyle desteklenmesi,[34] Hz. Musa'nın asası ile denizi yarması,[35] Hz. Süleyman'ın emrine rüzgârın verilmesi,[36] kendisine kuşların ve diğer canlıların dilinin öğretilmesi,[37] cinlerin ve şeytanların kendisine boyun eğdirilmesi[38] Kur'an'da zikredilen mucize örneklerindendir. Allah Teâlâ peygamberlerini, gönderildikleri toplumda en fazla gelişmenin olduğu alanlarda insanları aciz bırakacak mucizelerle desteklemiştir. Örneğin, Hz. Musa'nın yaşadığı Mısır toplumunda sihirbazlık geliştiğinden, Allah onu, sihirbazları aciz bırakan ejderha mucizesiyle güçlendirmiştir.[39] Hz. İsa'yı da yaşadığı toplumda tıp geliştiğinden, ölüleri diriltme, kör ve alacalıyı iyileştirmek, çamurdan kuş yapıp ona üflemekle gerçek bir kuş olması vb. mucizeleriyle desteklemiştir.[40] Hz. Muhammed'in en büyük ve kalıcı mucizesi ise, Kur'an-ı Kerim'dir. Bu konuda Rabbimiz şöyle buyurur: "*Onlar hâlâ, "Rabbinden ona bazı mûcizeler indirilmeli değil miydi?" diyorlar. De ki: "Mûcizeler yalnız Allah'ın katındadır; ben sadece bir uyarıcıyım." Kendilerine okunan bu kitabı sana göndermiş olmamız onlara yetmiyor mu? Elbette inanan bir topluluk için onda rahmet ve ibret vardır.*"[41] Söz sanatının gelişmiş olduğu bir toplumda Allah,

33 Enbiyâ, 21/69.
34 A'râf, 7/73; Hûd, 11/64.
35 Tâhâ, 20/77; ayrıca bkz. Şuarâ, 26/63.
36 Enbiyâ, 21/81; Sâd, 38/36.
37 Neml, 27/16.
38 Sebe', 34/12-13; Enbiyâ, 21/82.
39 Tâhâ, 20/69-70.
40 Âl-i İmrân, 3/49.
41 Ankebût, 29/50-51.

Peygamber Efendimizi benzerinin getirilemediği Kur'an-ı Kerim ile desteklemiştir.

Peygamberler her şeyi bilir mi? Gayb hakkında bilgileri var mıdır?

Peygamberler, insan olmaları sebebiyle, her şeyi bilmez, bilemezler. Allah'ın kendileriyle vahiy yoluyla iletişime geçmesi, peygamberleri, diğer insanların bilmedikleri konulara hâkim kılar. Ancak peygamberler vahiy alıyor olsa bile, özde her birisi insandır. Ve insan, yalnızca Allah'ın izin verdiği alanları bilgisi ile kuşatabilir. Dolayısıyla Rabbimizin bildirmediği hiçbir konuyu peygamberler de dâhil kimse bilemez. Fakat peygamberlerin her şeyi bilmiyor olması onlar için bir kusur, eksiklik değildir. Bu hususta Rabbimiz, Kur'an'da Peygamberimize hitaben şöyle buyurur: *"De ki: "Ben size, 'Allah'ın hazineleri benim yanımdadır' demiyorum. Ben gaybı da bilmem. Size 'Ben bir meleğim.' de demiyorum. Ben sadece, bana gönderilen vahye uyuyorum."*[42]

Gayb beş duyu ile kavrayamadığımız alan olarak tanımlanabilir. Allah'ın mahiyeti, ruhun ne olduğu, kıyamet ve ahiretle ilgili olaylar, biz insanlar için en temel gaybi konulardır. Gaybi konulara dair tek bilgi kaynağımız sadık (doğru) haberlerdir. Bu haberleri de bize, Rabbimizin aktardığı kadarıyla peygamberler ulaştırmaktadır.

Peygamberler günahsız mıdır?

Peygamberlerin "sıdk", "emanet", "fetanet", "ismet" ve "tebliğ" olmak üzere beş temel özelliği vardır. "Sıdk" peygamber-

42 En'âm, 6/50.

lerin doğru olmaları; "emanet" güvenilir olmaları; "fetanet" akıllı, zeki ve uyanık olmaları; "ismet" günah işlememeleri ve günahtan korunmuş olmaları; "tebliğ" ise Allah'tan aldıkları buyrukları ve yasakları insanlara eksiksiz iletmeleri demektir.

Peygamberler hayatlarının hiçbir döneminde küfür, şirk veya inkâr içerisinde olmamışlar ve kasten günah işlememişlerdir. Fakat insan olmalarından dolayı Rabbimizin kullarına örnek olmaları için peygamberlerin küçük hataları (zelle) Kur'an'da insanlara bildirilmiştir. Hz. Âdem'in yasak ağaca yaklaşması,[43] Hz. Musa'nın kastı olmaksızın bir adamın ölümüne sebep olması,[44] Hz. Yunus'un tebliğ bölgesini terk etmesi[45] Kur'an'da zikredilen peygamber zelleleridir. Bunlar peygamberlerin derecesine zarar vermez. Çünkü hiçbir peygamber zellesinde, küçük hatalarda ısrar etmemiştir.

Kur'an'da Abese suresinin inmesine vesile olan olay da, Peygamberimizin zellesine bir örnektir. Bir gün Peygamberimiz putperest önderlerin ikna edilmesi hâlinde onları izleyen halkın İslam'ı daha kolay benimseyecekleri düşüncesiyle onlarla konuşmaktaydı. Putperest liderlerden birine İslam'ı anlatırken yanlarına âmâ sahabi Abdullah b. Ümmü Mektûm geldi. Efendimiz (s.a.s.) belli bir kıvama getirdiği sohbetini kesmek istemediği için Abdullah'ın (r.a.) gelişinden rahatsız olmuş, memnuniyetsizliği yüzüne yansımıştı. Aslında âmâ olan bu sahabinin söz konusu durumdan haberi olmamıştı. Fakat Allah Teâlâ, peygamberini sitemli bir ifadeyle uyaran Abese suresinin ilk ayetlerini indirdi. Bu ayetlerle Hz. Peygamber'in müminlere verilecek emeğin daha verimli olacağını, öğüdün kime fayda vereceğini

43 Bakara, 2/35-36; A'râf, 7/19-20.
44 Kasas, 28/15.
45 Enbiyâ, 21/87-88; Sâffât, 37/139-148; Kalem, 68/48-49.

kesin olarak bilemeyeceğini ve topluluğun ileri gelenlerinden sorumlu olmadığını bildirdi.[46] Bundan etkilenen Hz. Peygamber'in, daha sonra zaman zaman Abdullah'ı gördüğünde, "*Kendisinden dolayı Rabbimin beni azarladığı şahsa merhaba!*" diyerek ona iltifatta bulunduğu rivayet edilmektedir.[47] Bu olayda kasti ve ısrarcı olunan bir günah bulunmayıp, tekrar edilmeyen bir hata için uyarı yer almaktadır.

Resûl ile nebi arasındaki fark nedir?

Allah'ın kulları arasından seçtiği, emir ve yasaklarını insanlara ulaştırmak üzere görevlendirdiği elçilere "peygamber" denir. Farsçadan dilimize geçmiştir peygamber kelimesi. Arapçada peygamber kelimesinin karşılığı olarak "Resûl" kelimesi kullanılır. Resûl, yeni bir kitap ve yeni bir şeriatla, yani yeni ameli hüküm ve uygulamalarla insanlara gönderilen peygamberdir. "Nebi" ise yeni bir kitap ve yeni bir şeriatla gönderilmeyip, önceki bir peygamberin kitap ve şeriatını ümmetine bildirmekle görevli olan peygamberdir.[48]

Hz. Muhammed son peygamber midir?

Hz. Muhammed, Allah'ın insanlığa doğru yolu göstermek için gönderdiği rehberlerin sonuncusudur. Rabbimiz Kur'an'da bunu bize açık olarak ifade eder: "*Muhammed sizin erkeklerinizden hiçbirinin babası değildir. Fakat o Allah'ın Resûlü ve peygamberlerin sonuncusudur. Allah her şeyi hakkıyla bilendir.*"[49] Bu ayet Hz. Muhammed ile peygamberliğin

46 Abese, 80/1-12.
47 Ahmed b. Muhammed b. İbrahim es-Sa'lebî, *el-Keşf ve'l-Beyân an Tefsîri'l-Kur'ân*, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arâbî, Beyrut, 2002, X, 131.
48 Yusuf Şevki Yavuz, "Peygamber", *DİA*, c. 34, s. 257-262.
49 Ahzâb, 33/40.

sonlandırıldığını ifade eder. Bu ayette Hz. Muhammed'in peygamberlerin sonuncusu olduğunu ifade etmek için, Rabbimizin tercih ettiği "hâtem" kelimesi, aynı zamanda mühür anlamına gelir. Mühür bir işi, mektubu, fermanı vs. yazıp bitirdikten sonra kapatıp sonlandırmak için kullanılır. Bir şeyin mühürlenmesi ile o işlem tamamlanmış olur. Dolayısıyla Hz. Muhammed, hem peygamberlerin sonuncusu, hem de peygamberliği sona erdiren, aynı zamanda diğer bütün peygamberleri onaylayan ilahî bir mühürdür.

Allah'ın Peygamberimizi âlemlere rahmet olarak göndermesi ne demektir?

Peygamber göndermek Allah için zorunlu değildir. Ancak buna rağmen peygamberler göndermiştir. Allah'ın peygamber göndermesi O'nun rahmetinin eserinden başka bir şey değildir. İnsan bilgi üretebilir ama bu özelliği sınırlıdır. Üstelik ömrü de oldukça kısadır. Bu sınırlı varlığın geniş varlık perspektifini tam anlamıyla idrak edip pratik ve teorik problemlerine yorum getirmesi oldukça zordur. Bu anlamda insana rehberlik eden peygamberlerin gönderilmesi kelimenin tam anlamıyla Allah'ın bir rahmeti ve lütfudur.[50]

Rahmetinin bir eseri olarak peygamberler gönderen Rabbimiz, son peygamber Hz. Muhammed'i (s.a.s.) "*âlemlere rahmet olarak*" göndermiştir.[51] Çünkü Peygamberimiz sadece belli bir topluluğa değil bütün insanlığa gönderilmiştir. Peygamberimiz vasıtasıyla bütün insanlık dünya ve ahiret saadetini sağlayacak ilahî vahye ulaşmıştır.[52]

50 Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, İlyas Çelebi, *İslam'da İnanç Esasları*, s. 151.
51 Enbiyâ, 21/107.
52 *Kuran Yolu*, c. 3, s. 705.

Hz. Muhammed'e çok salavat getirmek tevhid inancına zarar verir mi?

Salavat Allah'ın rahmet ve selamının Hz. Peygamber'in üzerine olması için yapılan duanın adıdır. Hz. Peygamber'e sevgi, bağlılık ve destek ifade eden salavatın tevhit inancına aykırı olması düşünülemez. Zira Kur'an-ı Kerim'de *"Allah ve melekler peygambere salât ediyorlar; ey iman edenler, siz de ona salât ve selam okuyun."*[53] buyrulmaktadır. *"Kıyamet günü insanların bana en yakını bana en çok salavat getirenidir."*[54] diyen Peygamber Efendimiz inananları salavat getirmeye teşvik etmiş, İslam âlimleri de Hz. Peygamber'e salavat getirmenin sünnet olduğunu belirtmişlerdir. Tarih boyunca Peygamber Efendimizden bahsederken daima saygılı olmak ve ona salavat getirmek üzerinde önemle durulmuş, onun şefaatini ümit eden müminler de her zaman salavatı çokça okumuştur.[55]

Hz. İbrahim'in Yahudilik, Hristiyanlık ve İslam için önemi nedir?

Kur'an hem İslamiyet hem Hristiyanlık hem de Yahudilikte önemli bir yere sahip olan Hz. İbrahim'in "haniflerden" olduğunu söyler.[56] Hz. İbrahim her ne şartta olursa olsun hakkın ve doğrunun yanında olup, haksızlığa boyun eğmeden doğru yolu tercih etmesi sebebiyle bu şekilde isimlendirilmiştir. Özellikle tevhit inancını benimsemesi ve içinde

53 Ahzâb, 33/56.
54 Tirmizî, Vitir, 21.
55 Mehmet Suat Mertoğlu, "Salâtüselâm", *DİA*, c. 36, s. 23-24.
56 *"İbrahim ne Yahudi idi, ne de Hristiyan. Fakat o, Hanif (Allah'ın birliğini kabul eden, doğruya yönelen) bir Müslümandı. Allah'a ortak koşanlardan da değildi."* Âl-i İmrân, 3/67.

yaşadığı toplumda putperestliğe karşı durması ile tanınmıştır. Yüce Allah Peygamberimizden hanif olan Hz. İbrahim'in dinine uymasını, onun yolunu devam ettirmesini istemiştir.[57] Samimi ve ihlaslı Müslümanlar için de sıfat olarak "hanif" kelimesi kullanılmıştır. Peygamberimiz bir hadisinde "*Ben Yahudilik ve Hristiyanlıkla değil, hoşgörülü hanif dini ile gönderildim.*" buyurmuştur.[58]

Hz. İbrahim'in eşi Sare'den olan oğlunun adı İshak, diğer eşi Hacer'den olan oğlunun adı ise İsmail'dir. Yahudilik ve Hristiyanlık, oğlu İshak'ın soyundan gelen ve kendilerine İsrailoğulları denen koldan devam etmiştir. Peygamberimizin soyu ise Hz. İsmail vasıtasıyla Hz. İbrahim'e uzanır. Yahudiler Hacer'i köle olması sebebiyle kabul etmez. Sare'nin ise Hz. İbrahim'in eşi olduğunu, dolayısıyla vadedilmiş toprakların Hz. İbrahim'in varisi olarak oğlu İshak vasıtasıyla kendilerine miras kaldığını iddia ederler.

Bu konuda vurgulanması gereken en önemli şey, Hz. İbrahim'in üç büyük semavi dinin mensupları tarafından otorite kabul edilen bir peygamber olduğudur. Dolayısıyla Yahudilik ve Hristiyanlık da bozulmadan önce tevhit esasına dayanmakta ve ilk vahiy dönemlerinde bu iki din de İslamiyet gibi tevhit ilkesini savunmaktaydı. Daha sonra insanlar dinlerindeki özü koruyamamış, Allah'a ortak koşarak tevhitten uzaklaştıkları için Rabbimiz son peygamber olarak Hz Muhammed'i (a.s) göndermiştir.

57 Nahl, 16/120; Bakara, 2/135.
58 İbn Hanbel, V, 266.

İlk insan peygamber ise hepimiz peygamber soyundan mı geliyoruz?

Tüm insanlık ilk insan ve ilk peygamber olan Hz. Âdem'in soyundan gelir. Bununla beraber peygamber soyundan gelmek, insanın cenneti kazanması ya da cehennemden uzaklaşmasında bir avantaj sağlamaz. Hz. Âdem'in iki oğlundan birinin kardeşini öldürmesi, Hz. Nuh'un oğlunun inkâr ederek tufanda boğulması, bunun en açık örnekleridir. Kısacası, hepimiz peygamber soyundan geliyoruz ancak Allah bizleri, imanımızla ve bu imanımıza uygun davranışlarımızla değerlendirir.

Hz. Muhammed dışındaki diğer peygamberler de Müslüman mıydı?

Allah'ın farklı zamanlarda gönderdiği dinlerin esası aynıdır. Bütün peygamberler, insanları öncelikle bir olan Allah'a iman etmeye yani tevhid inancına davet etmiştir. Hz. Âdem'den başlayarak gönderilen bütün hak dinlerin adı İslam'dır ve bu dine inananlara Müslüman denir. Rabbimiz Kur'an'da bunu şöyle ifade etmiştir: *"Biz Allah'a ve bize indirilene, keza İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve torunlarına indirilenlere, yine Musa'ya ve İsa'ya verilenlere ve bütün peygamberlere Rableri tarafından gönderilenlere iman ettik. Onlar arasında ayrım yapmayız, biz O'na teslim olanlarız." deyin.*[59]

Nitekim "*İbrahim ne Yahudi ne Hristiyan idi; bilakis o, hanif bir Müslümandı; müşriklerden değildi.*"[60] ayetinde, Hz. İbrahim için Müslüman ifadesini bizzat Rabbimiz kullanmıştır.

59 Bakara, 2/136.
60 Âl-i İmrân, 3/67.

"Kuşkusuz Allah katında din İslam'dır."[61] İnsanlara din olarak İslam'ı seçen Allah'ın, gönderdiği bütün peygamberlerin öncelikle Müslüman olmasından daha tabii bir şey düşünülemez.[62]

Bütün peygamberler İslam dinini benimsiyorsa neden farklı adlarla farklı dinler getirdiler?

Allah dünya tarihi boyunca, çeşitli milletlere kendi içlerinden peygamberler ve kitaplar göndererek, insanlardan O'na kulluk yapmalarını istemiştir. İnsan her devirde özü ve yaratılışı itibarıyla aynıdır. Dinin amacı, insanlara Allah'a kulluğun nasıl yapılacağını öğretmek ve böylece onları huzura kavuşturmaktır.

İslam kelimesinin anlamlarından biri, Allah'ın peygamberlerine gönderdiği dinin genel adı olmasıdır. Diğer peygamberler farklı adlar ile farklı dinler getirmediler. Kur'an'dan öğrendiğimiz üzere aslında her peygamberin getirdiği din İslam'dır. Hz. Âdem'den Hz. Muhammed'e kadar tüm peygamberler hak din olan İslam'ı tebliğ etmek için gönderilmiştir: *"Şüphesiz Allah katında, din İslam'dır. Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf aralarındaki ihtiras ve aşırılık yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın ayetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allah hesabı çok çabuk görendir."*[63]

İslam aynı zamanda Peygamberimizin getirdiği dinin de özel ismidir. Allah tarafından gönderilen tüm dinler, inanç ve ibadete dayalı olması yönüyle ortaktır. Dinin temeli

61 Âl-i İmrân, 3/19.
62 Yusuf Şevki Yavuz, "Peygamber", *DİA*, c. 34, s. 257-262.
63 Âl-i İmrân, 3/19.

olan iman esasları hepsinde aynı kalmakla birlikte, dünyaya ait işler ve ibadetlerdeki uygulama şekilleri bakımından aralarında bazı farklılıklar vardır. Rabbimiz her millet için açık bir şeriat ve bir yol belirlediğini söyler.[64] Dolayısıyla her devirde o topluluğun ihtiyaçlarına göre, gönderilen hükümlerde de değişiklikler olmuştur. Mesela dinimizde namaz beş vakit ile sınırlı iken, Hz. Musa'nın şeriatında vakit sayısı çok daha fazladır. Ayrıca bazı gıdalar Hz. Musa'nın kavmine yasaklanmışken Peygamberimizin ümmetine serbest bırakılmıştır.

Mucizeler peygamberlere has mıdır? Normal insanlar da mucize yaşayabilir mi?

"Mucize", Allah'ın peygamber olarak seçtiği kulunu doğrulamak ve desteklemek için yarattığı, insanların benzerini getirmekten âciz kaldığı olağanüstü olaylara denir. Mucize peygamberler eliyle meydana gelir fakat onu yaratan Allah'tır. Bazı olağanüstü hâller mucizeye benzese de aralarında büyük fark bulunur. Öncelikle bu tür olağanüstü hâller, peygamber olmayan kişilerde görülür. Mucizeleri taklit etmek hiçbir şekilde mümkün değilken diğer olağanüstülükler taklit edilebilir. Peygamberine gönülden bağlı ve ona titizlikle uyan velî kulların gösterdiği olağanüstü hâllere "keramet" denir. "Meûnet" ise Rabbimizin, Müslüman olan kulunu, düştüğü darlık ve sıkıntıdan olağanüstü bir şekilde kurtarmasıdır.[65]

İslam anlayışındaki mucize ve keramet ayırımı diğer dinlerde bulunmaz. Bu yüzden onlar, ilahî bir kuvvet tarafından

64 Mâide, 5/48.
65 *İlmihal,* c. 1, s. 113-115.

ortaya konan hârikulâde olayları da dinî veya karizmatik bir şahsiyet tarafından sergilenen fevkalâde hadiseleri de mûcize olarak tanımlarlar.[66]

66 Salime Leyla Gürkan, "Mûcize", *DİA*, c. 30, s. 352.

AHİRETE İMAN

Ahiret nedir?

İslam inancına göre insan hayatının geçirdiği aşamalar ve ileride onu bekleyen hâller dört evrede ifade edilir. Bunların ilki, ruhun yaratıldığı andan bedene üfleninceye kadar geçen "ruh aşaması"dır. İkincisi doğum ile başlayıp, ölümle biten "dünya hayatı", üçüncüsü ölümle başlayan ve tekrar dirilişe kadar devam edecek olan "kabir hayatı"dır. Son evrede ise, yeniden diriliş ile başlayıp sonsuza kadar devam edecek olan "ahiret hayatı" vardır.[1]

Ahiret Arapça bir kelimedir. "Son, sonraki" anlamına gelen âhir kelimesinin müennesidir. Var olan her şeyin bir sonu olduğu gibi dünya hayatının da bir sonu olduğunu hatırlatan bu kelime, dünya hayatından sonra başlayıp ebediyen devam edecek olan hayatımızı ifade eder. Kur'an-ı Kerim'de peygamberlerin tebliğ ettiği ahiret inancı, iman esasları içerisinde net ve açık bir şekilde yer alır, ahireti inkâr edenler de uyarılır: *"Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr eden kimse iyice sapıtmıştır."*[2]

Kur'an-ı Kerim ahiretin varlığına inanmanın gerekliliği kadar, ahiret hayatında karşılaşacağımız ve aklımızla bilmemiz mümkün olmayan kıyamet, haşr, mahşer, mizan, cennet, cehennem hakkında da bilgiler verir. Kur'an-ı Kerim'den öğrendiğimize göre yaşadığımız dünya ve içindeki her şey geçici bir süre için yaratılmıştır.[3] Zamanı geldiğinde kâinatın

2 Nisâ, 4/136.
3 Ankebût, 29/64; Mü'min, 40/39; Hadîd, 57/20.

düzeni bozulacak, canlı, cansız tüm varlıklar yok olacaktır. Kur'an bu olayı kıyamet olarak açıklar. Dünyanın sonu İsrafil isimli meleğin sura üflemesiyle gelecek[4] ve kıyamet tüm dehşetiyle kopacaktır. *"Güneş dürülüp karardığında, yıldızlar dökülüp söndüğünde, dağlar sökülüp yürütüldüğünde..."*[5] ifadeleri kıyametin nasıl kopacağını, kâinatın düzeninin nasıl bozulacağını açık bir şekilde ifade eder. Sura ikinci defa üflendiğinde tüm canlılar tekrar dirilir.[6] Yeniden dirilmenin ardından "mahşer" denilen çok geniş bir alanda toplanmanın gerçekleşeceğini[7], amel defterlerinin dağıtılmasından sonra, hesapların en ince ayrıntısına kadar görüleceğini[8] ve sonuca göre cehennemliklerin ve cennetliklerin ortaya çıkacağını[9] Kur'an bize çok net bildirir. İşte bu yeni hayatın başlayacağı günden itibaren ebedi olarak devam edecek olan asıl ve kalıcı hayat, ahiret hayatımızdır.

Kur'an-ı Kerim'de ve sahih hadislerde çok açık bir şekilde yer alan ve ayrıntıları ile anlatılan ahiret inancı, aynı zamanda insanlık tarihinin başlangıcından itibaren Tanrı'nın varlığını kabul eden hemen hemen bütün din ve düşünce sistemlerinde de yer almaktadır.[10]

Ahiretin varlığı nasıl anlaşılır?

Ahirete iman, İslam'ın temel inanç esaslarından biridir. Kur'an'da pek çok ayette Allah'a iman, ahirete iman ile beraber yer alır ve ahireti inkâr edenlerin Allah'ı da inkâra

4 Lütfullah Cebeci, "İsrâfil", *DİA*, c. 23, s. 180-181.
5 Tekvîr, 81/1-3.
6 Nebe', 78/18.
7 Hûd, 11/103.
8 Enbiyâ, 21/47.
9 Kâria, 101/6-9; A'râf, 7/8-9.
10 Bekir Topaloğlu, "Âhiret", *DİA*, c. 1, s. 543.

düştükleri açıklanır.[11] Ahiret, Allah'ın ve tüm peygamberlerin tartışmasız bir şekilde bize açıkladığı imani bir konudur. Semavi dinlerin tamamında bu inanç vardır. Ne var ki ahiret hayatı, şu an gözümüzle görebileceğimiz, duyularımızla idrak edebileceğimiz bir hayat değildir. Ahiretin varlığı pozitif bilimlerin yöntemleriyle ispatlanamaz. Kıyametin nasıl kopacağını, ahiret hayatına dair haberleri sadece ayetlerden ve sahih hadislerden öğrenebiliriz.

Kur'an'da ahiret gününden bahsetmeyen hemen hiçbir sure yoktur. Ölümden sonra yeniden dirilişin nasıl mümkün olduğu, kış mevsiminden ilkbahara geçerken meydana gelen tabiat olayları ile açıklanır.[12] Bazı ayetlerde insanın yaratılışının, düzenli ve sistemli olan bu kainatın yaratılmasından daha zor olmadığı, yeniden yaratmanın ilk yaratmaya göre çok daha basit ve kolay olduğu, örnekler verilerek zihnimize yerleştirilir.[13] Ahirete inanmayanların zan ile hareket ettikleri, kibirli, merhametsiz ve inkârcı oldukları da ayetlerde belirtilir.[14]

Kur'an ayetlerinin dışında bizi ahiretin varlığına götürecek pek çok akli delilimiz de vardır. Rabbimiz bizi en güzel şekilde yaratmış ve kâinatı hizmetimize sunmuştur. Bu yaşantının ölüm ile son bulması, bir terzinin güzel bir elbise dikip çöpe atmasına benzer. Hayatımız ancak ahiretin varlığı ile anlam kazanır. Yaşarken açıklayamadığımız her türlü olay, zulüm, haksızlık ve acının karşılığının alınacağı bir zaman diliminin olması içimizdeki adalet duygusunu tatmin eder. Bu dünyada herkes işlediği suçun cezasını tam anlamıyla çekmemektedir. Mutlak adaletin gerçekleşeceği, kötülerin

11 Bakara, 2/4, 62, 177; Nisâ, 4/38; Ra'd, 13/5.
12 Zuhruf, 43/11; Yâsîn, 36/33.
13 Rûm, 30/27; Yâsîn, 36/79; Sâffât, 37/11; Mü'min, 40/57.
14 Nahl, 16/22; Câsiye, 45/24; Mutaffifîn, 83/10-14.

cezalandırılacağı, iyilerin mükâfatını alacağı bir hayat olmazsa, yaşanılan haksızlık, zulüm ve acıları anlamlandırmak imkânsız olur.

Hayatımızdaki "uzun yaşama arzusu" da ahiretin varlığını hissettiren delillerdendir. Hepimizde sonsuzluk duygusu vardır. Bu duygunun tatmin olacağı yer ahirettir. Ölüm ile birlikte her şeyin son bulduğu bir yok oluş, bizi ümitsizliğe ve strese iter. Ahiretin varlığı psikolojik ve sosyal açıdan hayatımızı daha anlamlı kılar.

Ahirete inanmanın günlük yaşantıma nasıl bir katkısı var[15]?

Ahirete inanmak, tüm insanların ölümü ile tamamlanan kıyametten sonra, sonsuz bir hayatın varlığına inanmaktır. İnsan, yaratılışı gereği sonsuzluğu ister, yokluktan hoşlanmaz ve ebedi olarak yaşamayı arzular. Düşünce tarihi insandaki birtakım manevi duyguların bu dünyanın geçici zevkleriyle tatmin edilmeyeceğini göstermektedir. Bu açıdan ahiret inancı insanın yaratılışına uyumlu bir şekilde hareket etmesini sağlar. Rabbimiz insanları çeşitli şeylere ihtiyaç hissedecek şekilde yaratmış, beraberinde bu ihtiyaçlarını karşılayan nimetleri var etmiştir. Mesela yeme içme ihtiyacı içinde yarattığı kullarının bu ihtiyaçlarını gidermek için çeşit çeşit yiyecek ve içecekler var etmiştir. Sevebilme özelliğini kalplerine koyarken, sevgilerini yöneltecekleri anne-baba, evlat ve eşler yaratmıştır. Kulunu hem belli bir his ve ihtiyaç içinde yaratıp hem de o ihtiyaca cevap vermeden kendi başına, çaresiz bırakmamıştır. İnsana ebediyet ve

15 Konu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Temel Yeşilyurt, Mehmet Taşdelen, "Ahiret İnancının Pratik Yansımaları", *Kelam Araştırmaları Dergisi*, 2012, 10/2, s. 55-68.

sonsuzluk özlemi veren Allah, onun bu özlem ve ihtiyacını karşılamak için de ahiret hayatını var etmiştir. İnsanlık tarihinin bilim, sanat ve kültür mirasları, insandaki bu ölümsüzlük arayışının sonucudur.

Ahiret inancı insana yaşama ümidi verir ve hayatı kolaylaştırır. İnsanın karşısına çıkan pek çok sıkıntı ve acı karşısında direnç göstermesi kolay değildir. Ahirete inanmak teselli ve acıdan korunma konusunda insana yardımcı olur. Ümidi ve yaşama sevincinin yenilenmesini sağlar. Bu dünyada başına gelen olaylar karşısında gösterdiği tahammül ve sabır karşılığında ahirette kendisine kat kat karşılık verileceğine inanmak insanı hayatın zorluklarına karşı dirençli kılar. Ahirete inanmayan insan zorluklar karşısındaki direncini çabuk kaybederek ümitsizliğe kapılabilir.

Ahiret inancına sahip olan insan, yaptığı güzel fiillerin neticesinde mükâfata ereceği bilinciyle bu dünyada hayatını başıboş ve anlamsız şeylerle geçirmek yerine hem kendisine, hem de insanlığa faydası olan şeylerle meşgul olur. Yani ahiret inancı insandaki kötülükleri önler ve yaratılıştan kendisinde var olan vicdan ve adalet duygusunu tatmin eder. Tam ve gerçek anlamda adaletin bu dünyada değil ahirette gerçekleşeceğine inanan insan adaletsizlikler karşısında ümitsizliğe kapılmaz. Dünyada iken elinden geleni yaparak Rabbine sığınır.

Ahiret inancı insanın sorumluluk bilincini geliştirir ve hayatına anlam katar. Eğer bu dünyadaki tercihlerimizden sorumlu olmasaydık ve bu sorumluluğun hesaba çekileceği ahiret hayatı olmasaydı, dünyanın kurulduğu andan kıyamete kadar, güçlü olan tarafın haksız olarak yaptığı her şey yanına kâr kalacaktı. Ahiret inancı ve yaptıklarından sorumlu tutulacağı fikri insanı kendine ve başkalarına

haksız davranmaktan alıkoyar, ona davranışları için bir yön ve hedef belirler.

Son olarak ahiret inancı ölüm ve ötesindeki bilinmezlik konusunda insanın kaygısını azaltır. Ölümden sonra bir hayatın olduğuna inanmayan kimse, geçen her günün kendisini karanlık bir son ve yok oluşa sürükleyeceğini düşünerek ızdırap çeker. Kendisini boşlukta hissederek sonunu düşünmekten uzaklaştıran her türlü olumsuz davranışı yapmaya başlayabilir. Ahirete inanan insan ise, tam tersine ölümün bir yok oluş değil sonsuz hayatın başlangıcı olduğunu düşünerek hazırlık yapmaya, iyi iş ve davranışlarla kendisine ve insanlığa faydalı olmaya çabalar.

Şimdi hep beraber dünyadaki tüm insanların ahirete inandığını, küçük-büyük yaptıkları her şeyin hesabını verecekleri ve bundan asla kaçamayacakları bir mahkemenin varlığını düşünerek hareket ettiklerini hayal edelim. Sizce dünya nasıl bir yer olurdu?

Dünyanın bir sonu var mıdır?

İslam inancına göre, âlemin bir başlangıcı olduğu gibi bir sonu da vardır. Kur'an'ın pek çok ayetinde dünya hayatının geçici olduğu vurgulanır. Rabbimiz *"... Bu dünya hayatı bir sürelik yararlanmadan ibarettir; ahirete gelince, ebedîlik yurdu işte orasıdır."*[16] buyurmaktadır. Dünyanın bir sonu olduğu inancı Yahudilik ve Hristiyanlıkta da mevcuttur.

Evreni yaratan ve tabiatı düzenleyen kanunları koyan Rabbimizdir. Zamanı geldiğinde, yani İsrafil adlı meleğe sûra üfürmesini emrettiğinde, bu kanunları alt üst etmek ve

16 Mü'min, 40/39.

kıyameti koparmak Allah'ın iradesindedir. İnsanın ömrü gibi âlemin ömrünü de Yüce Allah belirler. Müslüman, dünyanın bir sonu olduğuna ve kıyametin kopacağına inanır.[17]

Kıyametin yaklaştığını nasıl anlayabiliriz?

Kıyamet, meydana geleceği (kopacağı) zaman itibarıyla, Rabbimiz dışında hiçbir varlık tarafından bilinemez. Fakat bu bilgiyi bizlerden gizleyen Rabbimiz, kıyametin işaretlerini/alâmetlerini tüm insanlara, hem Kur'an ile hem de Peygamberimizin (s.a.s.) sözleri ile bildirmiştir.

Kıyametin bazı alâmetleri, ortaya çıkmaları açısından uzun bir zaman dilimine yayılmıştır ve dinî emirlerin ihmal edilmesi ve ahlakın bozulması gibi insan iradesine bağlı olarak meydana gelmektedir. Peygamberimizin gönderilmesi ve onunla peygamberliğin sona ermesi, ilmin ortadan kalkıp bilgisizliğin artması, şarap içme ve zinanın açıkça yapılır olması, ehliyetsiz insanların söz sahibi olması, adam öldürme olaylarının artması, dünya malının bollaşması, zekât verecek fakirin bulunmaması gibi olaylar kıyametin alâmetleri arasında zikredilir.[18]

Bu alâmetlerin yanı sıra Peygamberimiz (s.a.s.) "*Kıyametten önce on alâmet görmediğiniz sürece dünyanın sonu gelmez.*"[19] buyurmuş ve kıyametin kopmasının hemen öncesinde, birbirlerinin peşi sıra meydana gelebilecek birtakım hadiselerden bahsetmiştir. Bu hadiseler tabiat kanunlarını aşan ve insan iradesi/müdahalesi olmaksızın gerçekleşeceği

17 Mustafa Çağrıcı, "Yer", *DİA*, c. 43, s. 476-478.
18 Buhârî, Tefsîr, (Nâziât) 1, Hudûd, 20, Fiten, 25; Tirmizî, Fiten, 34; İbn Mâce, Fiten, 25;.
19 Müslim, Fiten, 39; Ebû Dâvûd, Melâhim, 11; İbn Mâce, Fiten, 28.

bildirilen duman, deccal, dâbbetü'l-arz, güneşin batıdan doğması, Ye'cûc ve Me'cûc'ün çıkması, Hz. İsa'nın gökten inmesi, yer çöküntüsü ve ateşin çıkmasıdır.[20]

Kıyamet ne zaman kopacak?

Tarih boyunca insanlar bunu merak etmiş, her devirde bu konuyla ilgili çeşitli tahminler, kehanetler ileri sürenler çıkmıştır. Ancak kıyametin gerçekten ne zaman kopacağını sadece Rabbimiz bilir. Kur'an'da, *"Ne zaman gelip çatacak?" diye sana kıyamet saatini sorarlar. De ki: "Onun hakkındaki bilgi sadece Rabbimin katındadır. Vakti geldiğinde onu açığa çıkaracak olan ancak Allah'tır. O (kıyamet), göklere de yere de ağır gelecektir! Sizi ansızın yakalayacaktır!" Sanki sen onu biliyormuşsun gibi sana soruyorlar. De ki: "Onun bilgisi Allah katındadır, fakat insanların çoğu bunu bilmezler."*[21]

İnsan, ölümü hoş karşılamaz fakat herkesin kıyameti kendi ölümüyle başlar. Peygamber Efendimiz, "Ey Allah'ın Resûlü, kıyamet ne zaman kopacak?" diye soran kişiye, *"Onun için ne hazırladın?"* diye cevap vermiştir.[22] Müslüman, kıyametin ne zaman kopacağıyla değil, ona yapacağı hazırlıkla ilgili olmalıdır. Rabbimizi ve Peygamberimizi gönülden sever Allah ve Resûlü'nün istediği doğrultuda yaşamaya çalışırsak en güzel şekilde kıyamete hazırlanmış oluruz.[23]

20 Müslim, Fiten, 39; Ebû Dâvûd, Melâhim, 11; İbn Mâce, Fiten, 28.
21 A'râf, 7/187.
22 Buhârî, Edeb, 96.
23 Bekir Topaloğlu, "Kıyamet", *DİA*, c. 25, s. 516-522.

Kıyamet koptuktan sonra nelerle karşılaşacağız?

Kur'an'ın anlatımına göre kıyamet, İsrafil adlı meleğin *sûr* olarak isimlendirilen bir boruya üflemesiyle kopacaktır.[24] Kesin olarak bilmediğimiz bir süre sonra sûra ikinci kez üflenecek ve yeniden diriliş (ba's) meydana gelecektir.[25] Bu yeniden dirilişte beden ve ruh birlikte olacaktır. Yeniden dirilen insanlar mahşer (arasât) adı verilen bir yerde bir arada toplanacak[26] ve herkese dünyadaki hayatının bir nevi dökümü mahiyetindeki amel defteri verilecektir.[27] Kirâmen Kâtibîn isimli meleklerin kaydettiği bu defterler cennetlik olan kişilere sağ tarafından, cehennemlik olan kişilere de sol ya da arka taraflarından sunulacaktır.[28] Bu noktada Allah'ın insanları teker teker hesaba çekmesi başlayacaktır.[29] Hesap sırasında insanlara ömrünü nerede ve nasıl tükettiği, gençliğini nasıl geçirdiği, malını nerede kazandığı ve nereye harcadığı, bildiklerini uygulayıp uygulamadığı sorulacaktır.[30] Hesaptan sonra ilahî adalet ölçüsü olarak kabul edilen mizanda[31] dünyada yapılan iş ve eylemler tartılacak, kimsenin hakkı kimsede bırakılmayacak, tartısı ağır gelenler kurtuluşa erecekken hafif gelenler cehennem yolcusu olacaktır. Mîzandan sonra cehennemin üzerinde bulunduğu bildirilen sırattan geçilecek; cennet ehli hızlı ve kolay bir şekilde bu yolu tamamlarken cehennem ehli geçemeyecektir.[32] Bu noktadan sonra da sonsuz (ebedî) hayat başlayacaktır.

....

24 Yâsîn, 36/49.
25 Yâsîn, 36/51. Sûra iki kez üflenmesine dair hadisler için bkz. Buhârî, Enbiyâ, 35; Müslim, Fiten, 116, 141, Fezâil, 159.
26 Âl-i İmrân, 3/158; En'âm, 6/51, 72, 128; Sebe', 34/40; Ahkāf, 46/6.
27 En'âm, 6/60; Enbiyâ, 21/94; Kāf, 50/18; Zuhruf, 43/80.
28 Hâkka, 69/18-26; İnşikāk, 84/6-12.
29 Buhârî, Tefsîr, (Benî İsrâîl) 5; Müslim, Îmân, 322-328.
30 Tirmizî, Sıfatü'l-kıyâme, 1.
31 Enbiyâ, 21/47.
32 Buhârî, Ezân, 129; Tevhîd, 24; Müslim, Îmân, 302, 329.

Yeniden dirilme nasıl olacak?

Yeniden dirilme yani "ba's", kıyamet gününde Allah'ın, sonsuz hayatın başlaması için kullarını kabirlerinden çıkararak tekrar canlandırması anlamına gelir. Yeniden diriliş İslam dinindeki inanç esaslarından biridir ve bunu inkâr eden dinden çıkar.[33] Rabbimiz yeniden diriliş hakkında, "*Siz cansız iken (henüz yokken) sizi dirilten (dünyaya getiren) Allah'ı nasıl inkâr ediyorsunuz? Sonra sizleri öldürecek, sonra yine diriltecektir. En sonunda O'na döndürüleceksiniz.*"[34] diyor. Anne karnında hiç yokken yaratılmasına hayret etmeyen insanın tekrar nasıl yaratılacağına şaşırması gariptir. Meryem suresinde insanın bu çelişkisi Rabbimiz tarafından şöyle ifade edilir: "*İnsan, 'öldüğümde gerçekten diri olarak (topraktan) çıkacak mıyım?' der. Daha önce hiçbir şey değil iken kendisini yarattığımızı düşünmez mi?*"[35]

Rabbimizin ifadesine göre bir şeyi hiç yokken var edenin onu ikinci defa yaratması daha kolaydır. *"O ilk olarak varlıkları yaratıp sonra tekrar diriltecek olandır ki, bu ona göre (birinciden) pek daha kolaydır.*"[36] Zor bir şeyi yaratan daha kolayını elbette yaratabilir. Ahkâf suresi 33. ayette, gökleri ve yeri yaratan ve bunları yaratırken yorulmayan Allah'ın, ölüleri diriltmeye gücünün yeteceği ifade edilir. Ölü durumdaki tabiatı tekrar tekrar canlandıran Allah insanı da diriltebilir.[37] Bir şeyi zıddına çeviren onun benzerini tekrar yaratabilir. Mesela suyun bol olarak bulunduğu yeşil ağaçtan

33 Yusuf Şevki Yavuz, "Ba's", *DİA*, c. 5, s. 98-99.
34 Bakara, 2/28.
35 Meryem, 19/66-67.
36 Rûm, 30/27.
37 Hac, 22/5-7.

ateşin çıkması adeta imkânsız iken, ateşi yeşil ağaçtan çıkaran Allah,[38] insanı da tekrar yaratabilir.

Sûr'a birinci üfleme ile bütün canlılar yok olduktan sonra ikinci üflemede ölmüş yaratıkların canlanmış bir şekilde yerlerinden kalkarak[39] ve koşarcasına hareket ederek[40] Rablerinin huzuruna çıkacakları[41] Rabbimiz tarafından bize bildirilmiştir. Diriliş, gerçeği öğrenmek ve dünyadaki davranışların karşılığını görmek için gerçekleşecektir.[42] Ehl-i sünnet inancına göre tekrar diriliş hem beden hem de ruh ile olacaktır. Kur'an'da ve hadislerde cennet ve cehennem halkına verilecek nimetler ve uygulanacak cezalara bakıldığında, ahiret hayatının cismani olacağı, yani ruh ile bedenin birleşmesiyle kurulup devam edeceği açıkça görülmektedir.[43] Buna göre insan öldükten ve çürüdükten sonra, Allah onun bedenine ait asli parçaları bir araya getirecek veya benzerini yaratacak ve ruhunu bu bedene tekrar koyacaktır. Peygamberimizin ifade ettiğine göre, insanın ölümünden sonra kuyruk sokumu kemiği (acbü'z-zeneb) dışındaki her şey çürüyüp yok olacaktır. Kıyamet gününde insan çürümeyen bu parçadan tekrar diriltilecek, dirilme esnasında kabrinden veya çürümeyen bu parçasının bulunduğu yerden bir bitkinin topraktan çıkışı gibi hızlıca canlanarak ayağa kalkacaktır.[44] Allah kabirlerinden yeniden diriltip, beden vererek ruhlarını iade ettiği tüm insanları mahşer yerinde bir araya getirecek, hesaba çekilerek amelleri tartılan insanlar, amellerinin karşılığında cennet veya cehenneme gönderilecektir.[45]

38 Yâsîn, 36/80-81.
39 Zümer, 39/68.
40 Meâric, 70/43.
41 Yâsîn, 36/51.
42 Nahl, 16/38-39; Tegâbün, 64/7.
43 Yusuf Şevki Yavuz, "Ba's", *DİA*, c. 5, s. 99.
44 Buhârî, Tefsîr, (Nebe) 1; Müslim, Fiten, 141-142.
45 Konuyla ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Yusuf Şevki Yavuz, "Ba's", *DİA*, c. 5, s. 98-100; Süleyman Toprak, "Haşr", *DİA*, c. 16, s. 416-417.

Cennet ve cehennem ebedi midir?

İslam âlimleri cennet hayatının ebedi olacağı hususunda ittifak etmişlerdir.[46] Kur'an-ı Kerim, cennet hayatının nasıl olacağını ifade ederken pek çok ayette ebedîlik vurgusu yapmıştır. Bu ayetlerin birinde bu durum şöyle ifade edilmektedir: "*Orada canların istediği, gözlerin zevk aldığı her şey vardır ve siz orada sonsuza kadar kalıcısınız.*"[47]

Nitekim çeşitli ayetlerde cennetliklerin oradan çıkarılmayacağı, ölümü tatmayacakları, cennet nimetlerinin tükenmeyip sürekli olacağı ifade edilmiştir.[48] Cehennem ebedi midir sorusuna gelince cehennem kendisi ebedi olmakla birlikte[49] bazı kişilerin cehennem hayatı ebedi olmayacaktır. Küfür ve şirk cehennemde ebedi kalma sebebidir. Kâfir ve müşrik olan kişiler iman etmemeleri sebebiyle cehennemde ebedi kalacaklardır. İmanın mevcut olması şartıyla, "günahkâr olmak" cehennemde ebedi kalma sebebi değildir. Dolayısıyla günah işlemiş fakat iman sahibi olan kişiler, günahına karşılık olarak bir müddet cehennem ile cezalandırılsa da imanlı bir şekilde ahirete göç etmiş ise cehennemden muhakkak bir gün çıkacaktır.[50]

46 Bekir Topaloğlu, "Cennet", *DİA*, c. 7, s. 385-386.
47 Zuhruf, 43/71.
48 Hûd, 11/106-108; Ra'd 13/35; Hicr, 15/48; Sâd, 38/54; Duhân, 44/56.
49 Ancak bazı Kur'an ayetlerinin ifadelerinde bulunan kayıtlar ve bazı sahabilerin görüşüne dayanarak cehennemin ebedi olmadığını, herkesin cezasını çekmesinin ardından yok olacağını savunanlar da olmuştur. Bkz. Bekir Topaloğlu, "Cehennem", *DİA*, c. 7, s. 232.
50 Bekir Topaloğlu, "Cehennem", *DİA*, c. 7, s. 231.

Cennete girmek için nasıl bir hayat yaşamalıyız?

Cennet, bu dünyada iken görmediği hâlde kendisine inanan ve inandığı gibi yaşamak için elinden gelen çabayı sarf eden kullarına, Allah'ın ölümden sonra vadettiği, sorumluluğun olmadığı, sonsuz ve mükemmel hayatın adıdır. İnsan aklı cennetin ne kadar mükemmel olduğunu tam olarak kavrayamasa da kendi algısına göre bazı açılardan onu hayal edebilir. Cennetteki en büyük ödül Allah'a kavuşmak olmakla birlikte, bu dünyada sorumlu olduğu için canının her istediğini yapamayan insanın, orada istediklerini istediği şekilde gerçekleştirebileceği düşüncesi her zaman cazip olmuştur.

Allah'ın cenneti kazanması için kulundan istediği şey aslında çok açıktır. İnsandan bu dünyadaki yerini ve sorumluluğunu düşünerek Rabbini bilmesini, O'nun sonsuz güç ve kudretini tanımasını istemiştir. Nasıl ki sınavlara hazırlanırken sınırlı bir vakitte elden gelen tüm gayretin gösterilmesi lazımsa, sınırlı olan bu hayatta da kulun Allah'ın gönderdiği emir ve yasakları önce doğru kaynaklar olan Kur'an ve Peygamberimizin sünnetinden öğrenmesi, sonra da uygulamak için çaba sarf etmesi gerekir. Eğer bu süreçte hata yaparsa, hatası için af dileyerek tekrar gayret etmesi yeterlidir.

İnsanın cenneti kazanmak için yapması gerekenleri şu şekilde sıralayabiliriz: Kul olduğunu bilerek sağlam bir inanç ile Allah'a yönelmek, ibadetlerini yerine getirmek için gayret göstermek, her an Allah tarafından gözetlendiği ve yaptıklarından hesaba çekileceği bilinciyle hem kendine hem ailesine hem de diğer insanlara karşı dürüst ve ahlaklı olmak, bu dünyanın bizlere emanet olarak verildiğini düşünerek hareket etmek, faydalı ve güzel işlerle meşgul olmak, yapılan hatalar ve işlenen günahlar için Allah'tan af dileyerek

bunları telafi etmek. Son olarak bütün bunları yaparken şeytanın, nefsimizin, çevremizdeki olumsuz şartların ve insanların bize zarar vermeye, doğru davranışlardan vazgeçirmeye çalışacağının farkında olarak dua ile Allah'tan yardım istemek.

Cennette sevdiklerimizi görecek miyiz?

Cennete giren biri kendi ailesinden veya sevdiklerinden cennete giren diğer kişileri görüp onlarla beraber güzel bir hayat yaşayacaktır. Bu husus Kur'an'da şöyle ifade edilir. "*O güzel son (cennet), babalarından, eşlerinden ve çocuklarından layık olanlarla birlikte girecekleri Adn cennetleridir...*"[51] Demek ki cennete girmeyi hak eden kişi ailesinin cennete giren diğer fertleri ile bir arada olacaktır.

Peki ya ailesinin diğer fertleri veya dostları cennete gidenlerden değilse o zaman ne olacak? Onları da görebilecek mi? Kur'an'da bu sorunun da cevabını buluyoruz. Cennete giren müminler bir arada oturup sohbet ederlerken, içlerinden birinin aklına dünyada iken ahirete inanmayan arkadaşı gelince cennetteki arkadaşlarına sorarak şöyle der: *"Benim bir arkadaşım vardı. Derdi ki: Sen de onaylıyor musun gerçekten? Biz, ölüp de toprak ve kemik yığını hâline gelmişken mutlaka hesaba çekilecekmişiz öyle mi?"* Bu soruyu sorana, arkadaşının, inkârı sebebiyle cehennemde olduğu bilgisi verilir ve cehennemdeki hâli gösterilir. O da cehennemde olan arkadaşına *"Allah'a yemin ederim ki" der, "Neredeyse beni de mahvedecektin! Rabbimin lutfu olmasaydı ben de şimdi cehenneme getirilenler arasında olacaktım."*[52] Ayetin ifadesinden

51 Ra'd, 13/23.
52 Sâffât, 37/50-60.

anlayacağımız üzere cennete giden biri cennette olmayan tanıdıkları ile de görüşebilecektir.

Kur'an'da geçen bu ayetlerin ifadesinden anlıyoruz ki cennete giren kişi, ailesinin cennete girmeye layık olan diğer fertleriyle birlikte güzel bir hayat yaşayacaktır. Hatta cehenneme giden tanıdıklarının hâllerinden de haberdar olabilecektir.

Kur'an'da cennetlikler ve cehennemlikler nasıl anlatılır?

Kur'an-ı Kerim'de Allah, müminlerin kurtuluşa erdiklerini müjdeleyerek, onların özelliklerini de şöyle zikretmektedir: Müminler, namazlarında huşû (derin bir saygı) içerisinde olanlar, anlamsız ve yararsız şeylerden uzak duranlar, zekâtı verenler, iffetlerini koruyanlar, emanete ve verdikleri sözlere sadakat gösterenler, namazlarında devamlı olanlardır. Bu sayılan özelliklere sahip müminlerin ahiretteki yeri de Firdevs cennetleri olarak ifade edilir ve müminler burada ebedî olarak kalacaklardır.[53] Allah'ın cennete girecek müminleri sadece Allah'a ve O'nun vahiyle bildirdiklerine iman eden kişiler olarak değil de inançlarıyla tutarlı bir şekilde yaşayan inananlar olarak zikretmesi çok dikkat çekicidir.

Cennet hayatı Kur'an-ı Kerim'in farklı yerlerinde tasvir edilir. Cennete girmeye hak kazananlar, nimetlerle dolu cennetlerde Allah'a en yakın olanlardır. Mücevherlerle işlenmiş tahtlar üzerine kurulup karşılıklı olarak otururlar. Cennetliklerin etrafında onlara hizmet sunan gençler dolaşır. Cennet kaynağından kendilerine sunulan içecekten ne başları ağrır ne de sarhoş olurlar. Cennetliklere beğendikleri meyveler ve kuş etleri ikram edilir. Cennette ne bir boş söz işitilir

53 Mü'minûn, 23/1-11.

ne de günaha sokacak bir şey vardır. Allah, cennetliklere tertemiz eşler lutfeder.[54] Cennetliklere maddî mükâfatlarla birlikte manevî mükâfatlar da verilir ki, en büyük mükâfât Allah'ın görülmesidir.

Kur'an-ı Kerim'de inkârcı ve münafıkların dünyada yaptıklarına karşılık olarak ahiretteki yurtlarının cehennem olacağı haber verilmektedir. Cehennemdeki hayat ise Kur'an-ı Kerim'de şöyle tasvir edilir: Cehennemlikler içlerine işleyen bir ateş ve kaynar su içinde, serin ve rahatlatıcı olmayan kapkara bir duman gölgesindedirler. Cehennemde zakkum ağacından yiyerek susamış develerin içişiyle kaynar sudan içeceklerdir.[55] Allah inkârcılara rahmet etmeyecek[56] ve onları kendinden uzak tutacaktır.[57]

Cehennem hayatı kâfir ve münafıklar için ebedi iken, günahkâr müminler için geçicidir. Cennet ise sadece müminler için hazırlanmıştır ve oradaki hayat ebedidir. Duyularımızla algılamamız mümkün olmadığı için, cennet ve cehennem hayatı, insanların en sevdiği ve en çok ızdırap hissettikleri şeylerle tasvir edilir. Ancak unutulmamalıdır ki, ahiret hayatı dünya hayatı ile aynı değildir.

Müslüman olmadığı hâlde erdemli bir hayat yaşayan insanların durumu ahirette ne olacaktır?

Dünya biz insanlar için imtihan yeridir. İmtihan konumuz ise ilk olarak iman etmek ardından da imanımızın gereğini

54 Vâkıa, 56/10-38. Kur'an-ı Kerim'deki cennet tasvirleri için Rahmân, Vâkıa, İnsan ve Ğâşiye sûreleri okunabilir.
55 Vâkıa, 56/41-56.
56 Nisâ, 4/168.
57 Mutaffifîn, 83/15.

yerine getirmektir. İmanımızın gereği de dünyada Rabbimizin razı olduğu iyi ve erdemli bir hayat yaşamaktır. İman etmediği hâlde iyi ve erdemli bir hayat yaşayan kişi ilk vazifesi olan iman sorumluluğunu yerine getirmemiştir. Böyle olunca da hareketleri ya iyi bir dünya hayatı yaşamak ya da iyi bir insan olmak gibi isteklerinden kaynaklanmaktadır. Hâlbuki Allah bizden O'nun rızasını hedeflememizi ister. İnanmayan kişi bu bilinçten yoksun ve iman sahibi olmayan biri olması sebebi ile ahirette cennet gibi bir karşılık alamayacaktır. Ayette bu husus şöyle ifade edilir. "*De ki size iş ve davranışları bakımından en çok ziyana uğrayanları bildirelim mi? Onlar, iyi yaptıklarını sandıkları hâlde çabaları boşa giden kimselerdir. İşte onlar, Rablerinin ayetlerini ve O'na kavuşmayı inkâr eden, bu yüzden amelleri boşa gitmiş olanlardır. Bu sebeple biz kıyamet gününde onların (dünyadaki) amellerine değer vermeyiz.*"[58]

Bununla birlikte Allah âdildir. Erdemli bir hayat yaşayan ancak mümin olmayan kişilerin, ahirette her ne kadar cennete giremeyeceklerse de azaplarının hafif olacağı umulur.[59]

Allah'ın varlığını kabul ettiği hâlde ahiretin varlığını kabul etmeyen kişi dinden çıkar mı?

Ahirete iman, iman esaslarından biridir. Ahiret hayatı duyular ötesi ve gayba ait bir konu olduğu için bu konudaki bilgimiz Kur'an ve sahih hadislere dayanmaktadır. Esasen insandaki adalet duygusu, ahirete inanmayı zorunlu kılar. Bu dünyada herkes işlediği suçun cezasını tam anlamıyla çekmemekte, birtakım haksızlıklar meydana gelmektedir.

58 Kehf, 18/103-105.
59 Bekir Topaloğlu, Yusuf Şevki Yavuz, İlyas Çelebi, *İslam'da İman Esasları*, s. 483-484.

Ahirette ise hiçbir şey gizli kalmayacak, hak yerini bulacaktır. İnsandaki sorumluluk duygusu da ahirete inanmayı kolaylaştırır. Rabbimiz insanı, iyi ile kötüyü, doğru ile yanlışı, hayır ile şerri ayırt eden ve seçen bir varlık olarak yaratmış, bu seçiminden dolayı da sorumlu tutmuştur. İnsanın belli davranışlarından sorumlu olması bu sorumluluğunun karşılığını göreceği bir hayatı ve yurdu gerekli kılmaktadır. Zira insan başıboş ve amaçsız yaratılmamıştır.

Kur'an'da Rabbimiz *"Ey iman edenler! Allah'a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr eden kimse iyice sapıtmıştır."*[60] buyurmaktadır. Ahiretin varlığını kabul etmeyen kişi, Kur'an ayetlerini inkâr ettiği için dinden çıkar.[61]

Kabir azabı var mıdır? Kabir hayatı nasıldır?

Kabir hayatı, kişinin ölümüyle başlar ve kıyametin kopmasından sonra mahşerde yeniden dirilişle (ba's) sona erer. Kabir hayatı için "berzah" kelimesi de kullanılır. Kişi ölüm şekli ve öldüğü yer itibariyle bir kabre konul(a)mamış dahi olsa (örneğin yanarak ölen kişi), herkes kabir/berzah dönemini yaşar. Berzah, insanın bedensel olarak değil ruhsal olarak yaşayacağı bir dönemdir.[62] Peygamberimizin (s.a.s.) ifadesine göre berzah *"âhiret duraklarının ilki"*dir.[63]

....

60 Nisâ, 4/136.
61 Mustafa Sinanoğlu, "İman", *DİA*, c. 22, s. 212-214.
62 Cüneyt Gökçe, "Berzah", *DİA*, c. 5, s. 525; Süleyman Toprak, "Kabir", *DİA*, c. 24, s. 37.
63 İbn Hanbel, I, 64.

Peygamberimizin (s.a.s.) hadislerine göre, kişi kabre konulduktan sonra Münker ve Nekir isimli sorgu melekleri gelerek kişiye imanî ve amelî konularla ilgili birtakım sorular yöneltir. Bu soruların cevaplarına göre kâfirler ve münâfıklar kabirde azap görmeye, müminler cennet nimetlerini tatmaya başlayacaktır.

İlgili ayetlerin işaretine ve hadislerin ifadesine bakıldığında kabirde azabın olmadığını söyleyemeyiz. Firavun ve taraftarlarının sabah akşam ateşe arz edildiğini, kıyamet gününde de en şiddetli azaba maruz bırakılacaklarını,[64] Nûh kavminin suda boğulmasının ardından ateşe atıldığını[65] bildiren ayetler kabir azabına işaret etmektedir. Bunların dışında, iyilerle kötülere dünyada ve ahirette yapılacak muamelenin aynı olmayacağını,[66] münafıkların iki defa azap gördükten sonra büyük bir azaba maruz bırakılacağını,[67] kâfir ve münafık olanlara cehennemdeki büyük azaptan önce yakın bir azabın tattırılacağını[68] belirten ayetler de kabir azabının delili kabul edilmektedir.

Hadislerde belirtildiğine göre Peygamberimiz (s.a.s.) kabirde azap gören bazı kimselerin sesini işitmiş,[69] kabir azabından Allah'a sığınmış ve ashaba da Allah'a sığınmalarını söylemiş,[70] cenaze namazını kıldırdığı ölüyü kabir azabından koruması için Allah'a dua etmiş,[71] ayrıca azap görenlerin sesini hayvanların işittiğini[72] haber vermiştir.

64 Mü'min 40/46.
65 Nûh, 71/25.
66 Câsiye, 45/21-22.
67 Tevbe, 9/101.
68 Secde, 32/21; Tûr, 52/47.
69 Müslim, Cennet, 67-69.
70 Müslim, Cennet, 67.
71 Müslim, Cenâiz, 86.
72 Nesâî, Cenâiz, 115.

Gıybet ve koğuculuk yapmak,[73] borçlu olarak ölmek,[74] yalan söylemek, zina etmek, faiz yemek, içki içmek[75] gibi fiillerin kabir azabına sebep olduğu yine hadislerde bildirilmektedir.

Kabir azabının kâfirler ve günahı çok olan müminler için kıyamete kadar devam edeceği, günahı az olan müminler içinse geçici olacağı kabul edilir.

Yukarıda aktarılan ayet ve hadislerden hareketle kabirde, dünyada yapıp ettiklerimizin karşılığı olan (olumlu-olumsuz) bir muamelenin olmayacağı söylenemez. Ancak bu muamelenin nasıl olacağı, hangi hâllerin yaşanacağı hakkında kesin bilgiye sahip değiliz.

Ölen insan ziyaretçilerini hisseder mi?

Ölüm ile insanın dünya hayatı sona erer ve insan bedeninin işleyişi biter. Belirli bir zaman sonra da toprağa defnedilen insan bedeni ona karışarak toprak olur. Öldükten sonra insanın, kabirde/mezarda yaşayacağı süreç berzah olarak isimlendirilir. Berzah, insanın bedensel olarak değil ruhsal olarak yaşayacağı bir dönemdir. Bu nedenle, kabirde/mezarda, dünya hayatından farklı olarak, dış uyarıcılar algılanamaz ya da bu uyarıcılara karşılık/tepki verilemez. Ancak Peygamberimizin kabristana giderek oradakilere selam vermesi ve dua etmesi,[76] yeşil bir hurma dalını kabrin üzerine koyarak kabirde yatanın azabının hafifletileceğini[77]

73 Buhârî, Vudû', 56, Cenâiz, 81, 88.
74 İbn Mâce, Sadakāt, 12.
75 Buhârî, Cenâiz, 93, Ta'bîrü'r-rü'yâ, 48.
76 "*Selam size ey bu diyarın mümin ve Müslüman olan sakinleri! Bizler de inşallah size katılacağız. Allah'tan bize ve size afiyet dilerim.*" (Müslim, Cenâiz, 104)
77 Buhârî, Vudû', 55.

bildirmesi ölen ile ölenin ziyaretçileri arasında bir iletişime, etkileşime işaret sayılabilir.

Sonuç olarak Peygamberimizin ölümün ve ahiretin hatırlanması[78] için, bir ibret ve öğüt nazarıyla kabirleri ziyaret etmemizi tavsiye etmesini bu bağlamda değerlendirmeli ve bu tavsiyeyi hayatımıza yansıtmalıyız.

Ölmüş insanların yaşayanlar üzerinde etkisi var mıdır?

Ölümden sonraki hayat bizim duyu organlarıyla algılayamadığımız bir alan olduğu için, bu konuda müracaat edeceğimiz kaynaklar Kur'an ve sünnettir. Allah Teâlâ, ölmüş insanların dirileri duyamayacağını açık ve net bir şekilde şu ayetlerinde ifade eder: *"Dirilerle ölüler de bir değildir. Allah dilediğine elbette işittirir; ama sen kabirlerdekilere de işittirecek değilsin!"*[79] *"Bil ki sen ölülere işittiremezsin, arkalarını dönüp giderlerken sağırlara da çağrıyı duyuramazsın."*[80] Her ne kadar bu ayetlerde kastedilen ölülerden kasıt "kâfirler" olsa da, ilahî çağrıyı duymadıkları gerekçesiyle ölülere benzetilmişlerdir. Demek ki ölülerin dirileri duyabilmesi mümkün değildir ki, kâfirler de ilâhî hitabı duyma konusunda ölülere benzerler.

Allah Teâlâ Kur'an-ı Kerim'de *"Allah yolunda öldürülenler için "ölüler" demeyin. Hayır, onlar diridirler, fakat siz bilemezsiniz."*[81] *"Allah yolunda öldürülenleri sakın ölüler sanma! Bilakis onlar diridirler; Allah'ın, lutuf ve kereminden kendilerine verdikleriyle sevinçli bir hâlde Rableri yanında rızıklara*

78 Tirmizî, Cenâiz, 60; Ebû Dâvûd, Cenâiz, 75, 77.
79 Fâtır, 35/22.
80 Neml, 27/80. Ayrıca bkz. Rûm, 30/52.
81 Bakara, 2/154.

mazhar olmaktadırlar. Arkalarından gelecek ve henüz kendilerine katılmamış olan şehid kardeşlerine de hiçbir keder ve korku bulunmadığı müjdesinin sevincini duymaktadırlar."[82] buyurur. Ancak şehitlerin hayatlarına bizim anlayamadığımız bir şekilde devam etmeleri, dünyadaki insanların hayatlarını etkileyebileceklerini göstermez.

Ölümden sonraki hayatla ilgili Kur'an ve sünnette bize verilen bilgiler sınırlıdır. Ölmüş insanların bedenleri çürürken, ruhları berzâh âleminde bizim bilemediğimiz bir hayat yaşarlar. Ancak berzâh âlemi ile bizim yaşadığımız âlem birbirinden çok farklıdır. Dolayısıyla ölü insanların diriler üzerinde nasıl bir etkisi olabilir?

Türbe ziyaretleri esnasında, kabirdeki salih kişilerden ev, araba, kısmet, başarı ya da sıkıntılarından kurtulmak için yardım vb. şeyler istemek şirktir. Çünkü dua etmek bir ibadettir ve ibadet, sadece Allah'a yapılır. Ayrıca, insanın ihtiyaç duyduğu şeyleri vermek sadece Allah'ın elindedir. Ölüler, insanların sıkıntılarını giderip ihtiyaçlarını karşılayamazlar.

İslam'da reenkarnasyon inancı var mıdır?

Tenasüh (ruh göçü) ve reenkarnasyon (yeniden bedenlenme) temelde birbirinden farklıdır. Ancak ölen kişinin ruhunun yeniden bir başka bedende dünyaya gelmesi inancının her iki düşüncede de bulunması bakımından benzeşirler. Tenasüh inancına göre ruh, hayvan ya da bitki bedeninde de dünyaya yeniden gelebilir. Reenkarnasyon düşüncesinde ise ruhta bir gerileme olmaz. Ölen insan ruhu tekrar tekrar

82 Âl-i İmrân, 3/169-170.

farklı insan bedenleri içinde dünyaya gelir. Ancak her iki inanışa göre de ruh, dünyaya kemale ulaşması için (ruhi tekâmül sağlamak için) yeniden gönderilir. Kemale ulaşınca artık bir daha dünyaya gelmez. Tabii ruh her yeni gelişinde önceki bedenindeki hayatında yaptığı hatalara karşılık bazı acılar çeker ve o hatalarının bedelini öder.[83]

Bu inanışların kökeni eski Mısır medeniyetine kadar uzanmaktadır. Hinduizm, Budizm gibi doğu dinlerinde de aynı inanış mevcuttur. Hatta günümüzde çeşitli dinlere mensup kişiler reenkarnasyon düşüncesine inanmaktadırlar.[84]

Kur'an'da insanın bu dünyadaki hayatının bir imtihandan ibaret olduğu,[85] herkesin bu dünya hayatının neticesinde öleceği,[86] öldükten sonra tekrar dünyaya dönüp iyi bir insan olmak istese de buna izin verilmeyeceği ifade edilmektedir. Ayette bu husus şöyle anlatılmıştır. "*Nihayet onlardan birine ölüm gelip çatınca, "Rabbim beni geri gönder de geride bıraktığım dünyada iyi işler yapayım" der. Hayır! O söylediği bu söz boş laftan ibarettir. Önlerinde yeniden diriltilecekleri güne kadar (dönmelerine engel) bir perde (berzah) vardır.*"[87]

Nitekim benzer bir ayette pişmanlığını dile getiren ve tekrar geri dünya hayatına dönmek isteyen inkârcıya şöyle cevap verilmiştir: "*Size düşünecek kimsenin düşünebileceği kadar bir ömür vermedik mi? Üstelik size uyarıcı da gelmişti.*"[88]

83 Kenan Has, "Dinler Tarihi Perspektifinden Tartışmalı Bir Kavram: Reenkarnasyon", *İslâmî Araştırmalar*, 2004, cilt: XVII, sayı: 4, s. 390-400.
84 Uluslararası bir araştırma şirketi olan Gallup'un araştırmalarının sunduğu verilere bakılırsa Batı Avrupa ülkelerindeki insanların %18'i reenkarnasyona inanmaktadır. A.g.m.'den naklen, lan Stevenson, Reenkarnasyon: Alan Araştırmaları ve Teorik Konular. Evrensel Yasa: Tekrar Doğuş, der. Ergün Arıkdal, İstanbul, 1997, s. 55.
85 Mülk, 67/2.
86 Ankebût, 29/57.
87 Mü'minûn, 23/99-100.
88 Fâtır, 35/37.

Dünya hayatı kıyamet ile tamamen son bulduktan sonra ahiret hayatının başlaması için her ölen yeniden diriltilecektir. "*Kıyamet vakti şüphe yok ki gelip çatacaktır ve Allah kabirde yatanları diriltecektir*."[89] Sonrasında amel defterleri ortaya serilecek, ameller tartıldıktan sonra iyiler cennette, kötüler ise cehennemde ebedi yaşayacaklardır. İslam'ın getirdiği ahiret hayatı anlayışı bu şekilde özetlenebilir. Ve bu tasvir Kur'an'ın pek çok ayetinde tekrar tekrar anlatılır.[90]

Kur'an'ın (öldükten sonra veya kıyamette) yeniden dünyaya gelip iyi bir insan olmak isteyenlere Allah'ın izin vermeyeceğini açıkça ifade etmesi,[91] İslam'da ahiret hayatının kıyametten sonra başlayacağının ifade edilmiş olması, cennet ve cehennem hayatının ancak o zaman başlayacağının belirtilmesi reenkarnasyon anlayışına tamamen zıttır. Eğer reenkarnasyon mümkünse ahirette kişi hangi bedeninin amellerinden sorumlu tutulacaktır?[92] Reenkarnasyon düşüncesi cennet ve cehennemi bu dünyada düşünür. Hâlbuki Kur'an açıkça cennet ya da cehennem hayatının ahirette olduğundan bahsetmektedir.[93]

Kısaca ifade edecek olursak başta ahiret olmak üzere cennet-cehennem, mizan gibi temel inanç esaslarıyla reenkarnasyon inancının çeliştiği ve bu sebeple de İslam'da reenkarnasyon anlayışının olamayacağı anlaşılacaktır.

89 Hac, 22/7.
90 Bekir Topaloğlu, "Âhiret", *DİA*, c. 1, s. 543-547.
91 Mü'minûn, 23/99-100; İbrâhîm, 14/44; Münâfikûn, 63/10-11 vd.
92 *"Hiç kimse bir başkasının günahını yüklenmez."* Fâtır, 35/18.
93 Kenan Has, "Dinler Tarihi Perspektifinden Tartışmalı Bir Kavram: Reenkarnasyon", s. 390-400.

Ruh çağırma diye bir şey var mıdır?

Ruh çağırma (spiritizma), ölülerin ruhlarının yaşadığı ve onlarla konuşulup görüşülebileceği inancıdır.[94] Bu inanca göre ölen kişilerin ruhlarıyla iletişime geçerek bazı bilgiler edinilmektedir. Gelecekten ya da gaibden haber alma isteği ve bununla ilgili eğilimler hemen hemen her kültürde mevcuttur. Fakat Kur'an'da ve hadislerde insanların, ruhlarla iletişime geçtiklerine dair herhangi bir bilgi mevcut değildir. Bu nedenle çeşitli şekillerde gündeme getirilen ruh çağırma seanslarının hiçbir dinî temeli yoktur.

Diğer yandan insanlar arasında şöhret bulan ruh çağırma seanslarına mantık çerçevesinden bakıldığında, bu uygulamaların iç tutarlılığının bulunmadığı da aşikârdır. Ruh çağırma seanslarında, genel olarak, organizasyonu yürüten bir falcı/medyum, masa ve masa üzerinde birtakım objeler yer almaktadır. Şimdi bu seansları, birkaç soruyla kısaca değerlendirmeye çalışalım.

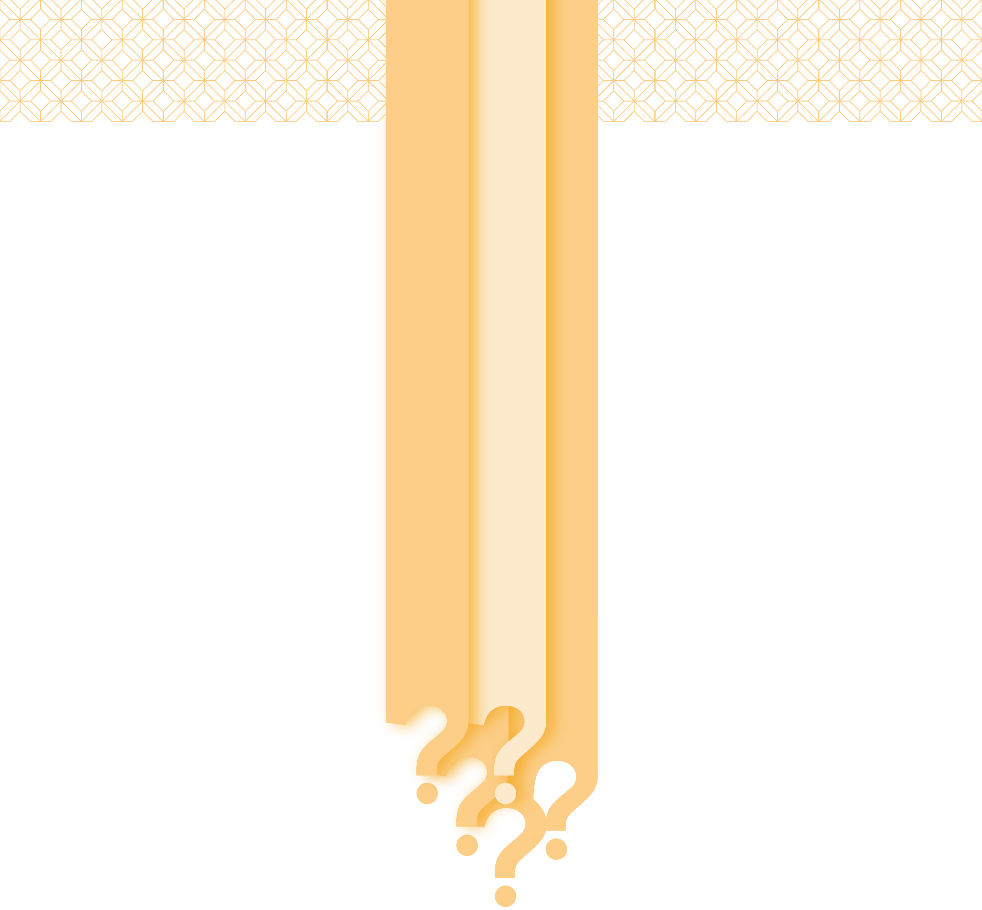
Eğer ruh, insandan/bizden daha yüce bir varlık ise ve insanın bilmediği konulardan haberdar ise neden kendilerinden daha aşağıda olan insanla iletişime geçmek ve ona bilgi aktarmak ister? Bizi bilgilendirmek istediğini kabul etsek bile neden yalnızca bizim çağırdığımız zaman gelmeyi kabul ediyor? Ve en önemlisi neden geldiklerinde birtakım komik, büyüsel törenlere ihtiyaç duyuyor? Geldiğinde doğrudan bilgi aktarmak yerine, neden biz insanların komutlarıyla ve objeler üzerinden bizimle diyalog kuruyor? Neden bu seanslarda iletişim bir kişiyle (falcı, medyum) sınırlı oluyor da diğer insanlar bu iletişimin doğrudan muhatabı olamıyor?

94 Orhan Hançerlioğlu, "İspiritizma", *Dünya İnançları Sözlüğü*, İstanbul, 2010, s. 224.

Bu soruları arttırmak, elbette mümkündür. Ancak konuyu özetlemek adına şu cümleler yeterli olacaktır. Ruhları çağırıp getirme iddiaları yalan, uydurma ve anlatılan kurguların çoğu ciddiyetten uzaktır. Ayrıca ruh çağırma esnasında başvurulan sihir, fal, büyü, kehanet gibi uygulamaların hepsi dinimizde yasaklanmıştır, bâtıldır.[95]

95 Temel Yeşilyurt, *Çağdaş İnanç Problemleri*, s. 115-120.

KADER ve KAZAYA İMAN

Kader ve kazaya inanmak ne demektir?

Allah'ın yaratıklarına ilişkin planını ve tabiatın işleyişini gerçekleştirmesi anlamında "kader" ve "kaza" kelimeleri kullanılmıştır.[1] "Kader", Allah'ın sınırsız ilmi ve gücü ile kâinattaki tüm varlığı bir ahenk ve düzen içinde tutması, kulunun karşılaştığı olaylar açısından hangi yönde tercihte bulunacağını önceden bilmesi ve bu yönde takdir etmesidir. "Kaza" ise, kulun tercihini yaptığı anda Allah'ın kudreti ile yaratma eylemini gerçekleştirmesidir.

Kader ve kazaya iman etmek, aynı zamanda Allah'ın ilim, irade, kudret ve tekvin sıfatlarına da inanmayı gerektirir. Yani kul kader ve kazaya iman etmekle, Allah'ın her şeyi bildiğine, yine her şeyin ancak O'nun bilgisi ve dilemesi ile gerçekleşebileceğine, O'nun gücünün her şeye yettiğine ve dilediğini dilediği şekilde yaratmada eşsiz olduğuna inanmış olur. Başka bir deyişle kader ve kazaya inanmak, sınırlı insan aklının gerek kavrayabildiği gerekse kavrayamadığı, şu ana kadar meydana gelmiş ve ileride meydana gelecek olan her şeyin Allah'ın bilgisinde olduğu ve ancak O'nun dilemesi ve sonsuz gücü-kudreti ile meydana gelebileceği anlamına gelir.

Kader ve kazaya inanmak imanın şartlarından mıdır?

Kader ve kazaya inanmak, "Amentünün esasları" olarak ifade edilen, müminin iman etmesi gereken temel esaslardan biridir. "Amentü" kelimesi Arapça bir kelime olup kalbe ait bir eylem olan inancın temel unsurlarının, "ben inandım ve ilan ediyorum ki" anlamıyla dil ile de ifade edilmesidir. Peygamberimiz (s.a.s.), vahiy meleği Cebrail'in kendisine "İman nedir?" diye sorması üzerine, "*İman, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine, ahiret gününe, hayır ve şerriyle kadere inanmandır.*"[2] diyerek kadere inanmayı iman esasları arasında zikretmiştir.

Kader bir yönüyle Rabbimizin gücü-kudreti ve ilminin sonsuzluğuyla âleme koyduğu düzen ve ölçüdür. Bilim adamlarının "cosmos" yani kâinattaki mükemmel uyum teorileri üzerine yaptıkları çalışmalar ile de sabittir ki, varlık âlemi belli bir ahenk ve uyum içerisinde devam etmektedir. Kâinattaki bu düzen, her şeyin birbiri ile ilişkili olduğu mükemmel bir sistemi açıklar. Rabbimiz her şeyin sahibi olduğu için dünyanın kendi ekseni ve güneş etrafındaki hareketini bildiği gibi kendisi planladığı için dünyanın sonunu da bilir. *"Güneş de kendi yörüngesinde akıp gitmektedir. Bu mutlak güç sahibi, hakkıyla bilen Allah'ın takdiri (düzenlemesi)dir."*[3] Atomun sahip olduğu güç ve enerjiyi bildiği gibi insanı yaratan olduğu için onun kapasitesini, yeteneklerini eylem ve hareketlerini de bilir. Geçmiş ve gelecekteki her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilen tek varlık O'dur. "*Allah görüleni de görülmeyeni de bilir, çok büyüktür, çok yücedir.*"[4] "*Yerin içine*

2 Müslim, Îmân, 1; Ebû Dâvûd, Sünnet, 16.
3 Yâsîn, 36/38.
4 Ra'd, 13/9.

gireni ve ondan çıkanı; gökten ineni, oraya çıkanı bilir. O çok merhamet edici, bağışlayıcıdır.”[5]

Kur’an’da her şeyin Rabbimizin dilemesi ve takdirine bağlı bulunduğunu ifade eden ayetlerin yanı sıra Allah’ın ilminin olmuş ve olacak tüm varlık ve olayları kuşattığını belirten ayetlerde de kader ve kazaya imanın gerekliliğine dair işaretler vardır.[6]

Allah’ın her şeyin yaratıcısı olduğunu, kâinattaki her şeyin O’nun dilemesi ve ilmi ile meydana geldiğini ifade eden ayetler, kapsam açısından kader ve kazaya yetkili otoritenin yaratıcı tek varlık olan Allah olduğuna ve kâinattaki her şeyin belli bir kadere bağlı olduğuna işaret eder.[7]

Kaderimiz önceden belirlendiyse yaptıklarımızdan neden sorumlu tutuluyoruz?

İnsanın hayatında kendi müdahalesinin mümkün olmadığı bazı durumlar vardır. Bir insan rengine, cinsiyetine, diline, ailesine, milliyetine karar veremez. Bunları kendi tercih ve iradesi ile belirlemesi mümkün değildir. Bu alanlar onun kaderi olarak Rabbimizin takdir ettiği şeylerdir ve onun için en hayırlı olandır. Bir başka açıdan kader, insan söz konusu olduğunda varlık bulduğu an ile ölümü arasında geçen hayat serüvenidir. İnsan için bir dakika sonrasında ne ile karşılaşacağı bile bilinmez bir konu iken, onun bütün ömrünü baştan sona bilmesi elbette ki mümkün değildir. Geçmiş ve gelecekteki her şeyi en ince ayrıntısına kadar bilen tek varlık Rabbimizdir. Allah’ın insanın başına ne geleceğini ve

5 Sebe’, 34/2. Benzer bir ayet için bkz. Hadîd, 57/4.
6 Furkān, 25/2; Ra‘d, 13/8.
7 Tevbe, 9/51; Zümer, 39/62; Sâffât, 37/96; A‘râf, 7/178; Vâkıa, 56/60.

olaylar karşısında nasıl davranacağını biliyor olması yani bunların bilgisinin Allah'ın ilminde var olması, insanın sorumluluğunu ortadan kaldırır mı?

Burada en önemli konu, insanın tercihlerini kendi iradesini kullanarak yapıp yapmadığıdır. İnsan tüm hayatı boyunca karşısına çıkan durumlarda hangi kararları vereceğini elbette önceden bilemez. Ancak şu anda ve zamanı geldiğinde o zamanın şu anı olacak olan gelecekte, vereceği kararları kendi hür iradesiyle, iyi ve kötü arasında bir değerlendirme yaparak alabiliyor ve bu kararlarını uygulayabiliyorsa -ki uygulayabiliyor- işte sorumluluk burada devreye girer. Sorumlu tutulma, kendisine irade yani tercih etme hakkı verilmiş bir varlık olarak insanın, inanç ve amellerinin sahibi olması ve bunlardan sorguya çekilmesidir.

Rabbimizin ilminin ve gücünün büyüklüğü ile kulun irade ve tercihini hangi yönde kullanacağını önceden biliyor olması kul için karar verme açısından bir zorunluluk oluşturmaz. Bu konuyu bir örnek ile izah edebiliriz. Mesela üniversiteyi bitirdikten sonra, nerede çalışacağı konusunda doğru kararı vermek durumundaki bir insanın, olası ihtimalleri gözden geçirme aşamalarında sürekli kararsız kalması, verdiği kararı uygulamaya koymadan başka bir karar alması, arkadaş ve ailesinin görüşlerine başvurması, bu mesleği yapanların fikirlerinden etkilenmesi çok doğaldır. İşte tüm bu yoğun karar alma sürecinin sonucunda kişi bu seçenekler arasından, hür iradesini kullanarak bir tercihte bulunur. Yaptığı tercihte birtakım dış etkiler bulunmasına rağmen son kararı kendisi vermiştir. Verdiği karar ve yaptığı tercihin sorumluluğu artık kendisine aittir. Karşılaştığı olası olumsuzluklarda "senin etkin altında kaldığım için bu yönde karar vermiştim başıma gelenlerden sen sorumlusun" şeklinde başkasını suçlayarak ondan hesap soramaz.

Daha önceden olmuş, şu anda olan ve gelecekte olacak her şeyi sınırsız ilmi ile bilen ve sonsuz kudreti ile her şeye gücü yeten Rabbimiz, bu insanın bu şekilde karar vereceğini sadece kendine mahsus olan özel ilmi ile bilmektedir. Zamanın yaratıcısı olan Allah için, bizim gibi öncelik sonralık sınırlandırması söz konusu olmadığına göre O'nun bu insanın kararını bilmesi ve önceden kayıt altına almış olması, Allah'ın zaman ve mekânla sınırlı olmaması, her şeyi bilen ve her şeye gücü yeten olması sebebiyledir. Kişi kararında kendi hür iradesini kullanmış; Allah sonsuz ilmi ile onun nasıl karar vereceğini bildiği için de kaderini o şekilde kayıt altına almıştır.

Allah'ın dilediğini hidayete, dilediğini dalalete sevk etmesinin manası nedir? Bu durum irade ve imtihan konularıyla nasıl bağdaşır?

Hidayet kelimesi, sözlükte "yol göstermek, doğruya iletmek, gerçeğe ulaştırmak" anlamlarına gelir. Terim olarak ise "Allah'ın peygamberler ve kitaplar göndermek suretiyle insanlara doğru yolu göstermesi ve onları bu yola ulaştırması" demektir.[8] Allah'ın insanları hidayeti kabule yatkın bir tabiatta yaratması, hidayet kendilerine geldiğinde (peygamber ve vahiy) onu alabilecek ve anlayabilecek akıl ile donatması Allah'ın hidayet etmesinin bir başka çeşididir.[9] Hidayetin bu şekilleri tüm insanlar için ortaktır. Hidayet, herkesin kapısını çalar. Ancak kimileri ona kapıyı açar, kimileri ise açmaz. "*Kim hidayeti kabul ederse ancak kendi*

8 Cihat Tunç, "İslam Dinine Göre Hidayet ve Dalalet", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Kayseri, 1989, sayı: 6, s. 26.
9 Recep Ardoğan, *Sistematik Kelam Ve Güncel İnanç Sorunları*, s. 144.

faydası için hidayeti seçmiş olur. Kim de saparsa kendi zararına sapmış olur."[10]

Dalalet ise sözlükte "yoldan sapmak, doğru yoldan ayrılmak, kaybolmak" anlamlarına gelir. Dini bir terim olarak dalalet, hidayet kavramının zıddıdır. Doğru yoldan bilerek veya bilmeyerek az ya da çok sapmak anlamına gelir.[11]

Hidayet çağrısı tüm insanlara yapılmış bir çağrıdır. Bu çağrıya olumlu cevap verenleri Allah hidayete ulaşmaya muvaffak kılar. Onlara istekleri doğrultusunda hidayet nasip eder. Kul istemeden Allah'ın kula hidayet etmesi yani onun için hidayeti yaratması söz konusu değildir.[12]

Allah kullarını inançlı ya da inançsız olarak yaratmaz. İman ya da küfürden yana tercihte bulunan, insanın kendisidir. İman yani hidayet kulun istemesi, iradesi sonucu onun için yaratılır. Aksi takdirde insanın sorumlu olmasının bir anlamı olmaz.[13]

İnsan hangi devirde ve hangi ülkede yaşarsa yaşasın, ırkı, inancı, düşüncesi ne olursa olsun, Allah'ın yarattığı bir kul olduğundan, Allah tarafından, bizim bildiğimiz, bilmediğimiz, bilemediğimiz, bilemeyeceğimiz, çok çeşitli imkânlar ve fırsatlarla denenir. Hakkı, hakikati, hidayeti bulması için sınanır. Peygamberler, kitaplar, kitap bilgisine sahip kişiler ile ona hidayet yolları gösterilir. Ya da insana kendi gücünü aşan zorluklar yaşatılır. Hem kendi aczini hem de diğer insanların aczini fark etmesi sağlanır. Kişi, bu zorluktan ancak Allah'ın onu kurtarabileceğini kalbinin derinliklerinde

10 Yûnus, 10/108.
11 Mehmet Bulut, "Hidayet, Dalalet ve İnsanın Sorumluluğu", *DEÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, İzmir, 1995, sayı: IX, s. 231.
12 Mehmet Bulut, "Hidayet, Dalalet ve İnsanın Sorumluluğu", s. 238.
13 Mehmet Bulut, "Hidayet, Dalalet ve İnsanın Sorumluluğu", s. 238.

hisseder. Böylece Allah varlığını, doğrudan kulunun kalbine hissettirir. Bütün bunlar sonucunda kişi inanma niyetine yönelirse Allah tarafından hidayete erdirilmiş olur.[14] Bu niyete yönelmeyerek inançsız hayatına devam ederse hidayete eremez. Yani inançsız kişiler, kendini inanca götürecek, içindeki ve dışındaki her türlü belgeyi/bilgiyi ısrarla kendi reddetmektedir. Ellerine geçen inanma imkânı ve fırsatlarını değerlendirmezler. Onlara doğruyu gösterebilmek adeta imkânsız hâle gelir. Yani kendi yollarını kendileri seçmişlerdir. Seçimi doğrultusunda o kişide inançsızlık yaratılır. Burada Allah'a ait olan fiil dalaleti yaratmaksa da dalaleti kendi iradesiyle seçmek kula aittir. Dolayısıyla Allah'ın o kul için dalaleti dilemesi aslında mecazi bir anlatımdır. Allah'ın, kişiyi seçtiği dalalet yolu üzere bırakması anlamına gelir.[15]

Dolayısıyla Allah'ın dilediğini dalalete dilediğini hidayete iletmesi öncelikle kulun iyi ve kötü olan yolu seçmesinden sonradır. Eğer böyle olmasaydı da Allah dilediği kul hakkında bu hidayete ersin bu da dalalete ersin şeklinde hüküm vermiş olsa idi, o zaman Allah'ın peygamberler ve kitaplar göndermesinin bir anlamı olmazdı. Peygamberlerin insanları hidayete çağırmasının da bir manası kalmazdı. Aslında Allah'ın hidayete erdirmesi, gönüllü olarak iyilik yolunu seçen kuluna doğru yolu sevdirmesi, onun gönlünü İslam'a açmasıdır. Kendi isteği ile kötülük ve inançsızlık yolunu seçen birini Allah'ın dalalete erdirmesi adaletinin bir gereğidir. Elbette böyle biri için Allah zorla hidayeti yaratacak, onun kalbine imanı zorla koyacak değildir.[16]

14 Mehmet Bulut, "Hidayet, Dalalet ve İnsanın Sorumluluğu", s. 239.
15 Mehmet Bulut, "Hidayet, Dalalet ve İnsanın Sorumluluğu", s. 240.
16 Cihat Tunç, "İslam Dinine Göre Hidayet ve Delalet", s. 39-40,

Kader değişir mi? Ne yaparsak yapalım yine kaderimizde olanı mı yaşarız?

Kader, Allah'ın olayları ezelde takdir etmesi, kaza ise bunun gerçekleşmesi olarak tarif edilir. Rabbimiz sonsuz ilmiyle olmuş ve olacak her şeyi bilir. O'nun her şeyi bilmesi ilah oluşunun bir gereğidir. Kaderin değişmesi demek, Allah'ın ilminin değişmesi demek olur ki, bu mümkün değildir.

Kaderin değişebileceğini düşünen bazı âlimler, sadakanın belayı def edeceğini, sıla-i rahimin yani akrabayı gözetmenin ömrü uzatacağını belirten hadisleri görüşlerine delil olarak kullanmışlardır. Ancak şarta bağlı bu tür meselelerde de, Rabbimiz ezeli ilmiyle kullarının nasıl davranacaklarını bilerek onların kaderlerini belirlemiştir. Yani bütün bu değişimler de Rabbimizin bilgisinde olan insanın kaderine dahildir. İnsan ise kaderinin ne olduğunu bilmemektedir. O hür iradesiyle Allah'ın emir ve yasaklarına uygun davranmak, kendine düşen görevleri en iyi şekilde yapmakla sorumludur.[17]

Dua kaderi etkiler mi?

Dua, Allah'ın yüceliği karşısında kulun kendi aczini/yetersizliğini itiraf etmesi, Rabbinin yardımını dilemesidir. Esasen insan, dua ederek Allah'a olan kulluğunu gösterir ve duası sebebiyle Rabbi katında kulluk makamlarının en üstün derecesine çıkar.[18] Peygamberimizin, *"Dua ibadetin*

17 Yusuf Şevki Yavuz, "Kader", *DİA*, c. 24, s. 58-63; https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/26/kader-degisir-mi-.
18 Furkān, 25/77.

özüdür." hadisinden kişinin dua etmesinin önemli bir ibadet sayıldığı anlaşılır.[19]

İster ihtiyaçları ve hataları yüzünden olsun, ister verdiği nimetlere şükür sebebiyle olsun Allah'ı hatırlamak ve anmak insana psikolojik bir rahatlık ve huzur verir.[20] Bazı kişiler birtakım dua sözlerini okuyarak, tekrar ederek dünyaya ait isteklerinin, ihtiyaçlarının hemen gerçekleşeceğini düşünebilir. Oysa Peygamberimizin bildirdiğine göre, istediği şey ya bu dünyada verilerek veya âhirete ertelenerek yahut gelebilecek bir kötülük ondan uzaklaştırılarak insanın duası kabul edilebilir.[21]

İnsan hayatta karşılaşacağı zorluklar için gerekli tedbirleri alır. Ancak geleceği bilemediği için bazı durumlarda yetersizlik duygusuna kapılabilir ve dua ederek beklentiye girebilir. Oysa Allah'ın ezelde takdir ettiği şeyin gerçekleşmesini önlemek, takdir etmediği şeyin meydana gelmesini sağlamak maksadıyla dua etmek, ibadet kapsamındaki dua gibi değerlendirilemez.

Şunu unutmamak gerekir ki yaşanacak olaylar Allah tarafından sebep-sonuç ilişkisiyle birbirine bağlanmıştır. Allah, her şeyi kuşatan ilmiyle kulunun yaptıklarını ve yapacaklarını bildiği gibi edeceği duaları da bilir ve kaderini ona göre şekillendirir. Dolayısıyla insanın ettiği dua, Allah'ın takdirinin bir parçası olarak meydana gelir. Yani dua sonucunda bir değişikliğin olmasını Rabbimiz ezelde dilemişse bu değişiklik vakti geldiğinde ortaya çıkar, dilememişse çıkmaz.[22]

19 Tirmizî, Daavât, 1.
20 Ra'd, 13/28; A'lâ, 87/15.
21 İbn Hanbel, III, 17.
22 Selahattin Parladır, "Dua", *DİA*, c. 9, s. 530-535; https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/772/dua-kader-iliskisi-nedir--duanin-eceli-degistirdigi--belalari-uzaklastirdigi-sozu-ne-anlama-gelmektedir-

Tevekkül ile kader arasında nasıl bir ilişki vardır?

Tevekkül, maddi ve manevi sebeplerin hepsine başvurduktan ve yapacak başka bir şey kalmadıktan sonra, Allah'a dayanıp güvenmek, gerisini Allah'a havale etmektir.

Hayatımızda karşılaştığımız tüm olaylar sebep sonuç ilişkisi içinde devam eder. Üniversite sınavlarına çalışmadan istediğimiz sonucu alamayız. Tohum ekmeden ürün elde edemeyiz. İşe gitmeden rızkımızı kazanamayız. Aklımız ve irademizle üzerimize düşen sorumluluğu fark eder, çalışır, çabalar, sonucu ise Allah'tan bekleriz. Gerçek tevekkül budur. Tüm tedbirimizi aldıktan sonra karşılaştığımız sonuç ise kaderimizdir. Tevekkül, kader inancımızın tabii sonucudur.

"Kaderimizde ne varsa onu yaşarız." düşüncesiyle tedbiri ve gayreti elden bırakmak, yapmamız gereken işleri Allah'a havale etmek tevekkül değil, tembellik ve miskinliktir. Dinimizin tevekkül anlayışı bu değildir. Doğru tevekkül inancı, bizi yanlış kader inancından korur.

İstediklerimizi elde etmek için sadece çalışmak yeterli midir?

İnsanoğlunun hayatta istediklerini elde etmesi için hem çalışması hem de Allah'a teslim olması gerekir. Rabbimizin dünyada kurduğu sistem, insanın kazanmak için çalışmasını gerektirir. Ancak insan, bu çalışmasının karşılığında Allah'ın kendisine nasip ettiği kadarını elde edebilecektir. İnsanın nasibinden daha fazlasını kazanması söz konusu olmamakta ancak Allah, nasibini insanın çalışmasına da bağlamaktadır. Bu konuda verilebilecek en güzel örnek rızıktır.

Rızkı yaratmak ve takdir etmek tamamen Allah'a aittir. Ancak rızkın helal yollara başvurularak kazanılması ise kulun sorumluluğundadır. Kul çalışırken, Allah'ın kendisine ne kadar rızık takdir ettiğini bilemez, sadece kendisine düşen sorumluluğu yerine getirmiş olur. Evlenme, iş bulma, sınava hazırlanma vb. hayatın diğer alanlarında da bu böyledir. Bizler, Allah'ın bize verdiği imkânları kullanarak kazanmak üzere irademizi ortaya koyarız, Allah da bizim için takdir ettiği kadarını lütfeder. Tabi bu arada, sözlü olarak yapılacak duaları da ihmal etmemek gerekir.

İhmal ile kader ilişkisi nasıldır? Trafik kazası, deprem vb. olayların kaderle ilişkisini nasıl açıklarız?

İnsanın özgür iradesiyle yapmak istediği fiilleri Allah yaratır. Yaratanın Allah olması, yapılan kötü ve yanlış işlerin O'na havale edileceği anlamına gelmez. Bu, kader inancını istismar etmek olur. Ayrıca kadere güvenip çalışmayı bırakmak, gerekli tedbirleri almamak, ihmalkâr davranmak, İslam'ın kader anlayışı ile bağdaşmaz. İnsan kaderi bahane ederek sorumluluktan kurtulamaz. Rabbimiz her şeyi birtakım sebeplere bağlamıştır. İnsan bu sebepleri yerine getirirse Allah da o sebeplerin sonucunu yaratır. Allah'ın sorumluluk yüklediği alanlarda kulun özgür iradesi vardır. Bundan dolayı insan yapıp ettiklerinden hesaba çekileceğini bilmelidir.[23]

Rabbimiz, *"Yeryüzünde vuku bulan veya başınıza gelen hiçbir musibet yoktur ki, biz onu yaratmadan önce bir kitapta yazılı olmasın. Kuşkusuz bu Allah'a göre kolaydır."*[24] *buyuru-*

---

23 https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/28/-allah-boyle-yazmis--ben-ne-yapayim---demek-dogru-mudur-.

24 Hadîd, 57/22.

yor. Geçmişte olan ve gelecekte olacak her şey Allah'ın ezelî ilminde vardır. İnsan kaderini bilmediği için her çeşit bela ve musibete karşı tedbirli olmalıdır. Çünkü o iradesine ve tercihine bırakılan davranışlarla sorumlu tutulacağını bilir. Başına bir musibet geldiğinde, kendisinin bundaki payını düşünür ve gelecekteki davranışlarını ona göre belirler. İsyan etmeden, kulluğunun gerektirdiği şekilde davranır ve Rabbine tam bir teslimiyet gösterir.

Bela ve musibetleri genel olarak üç grupta toplamak mümkündür:

Birincisi, doğal afetler ve engelli doğmak gibi insan iradesinin söz konusu olmadığı bela ve musibetlerdir. Kulun bunlarla ilgili bir sorumluluğu yoktur. Kadere inandığı, Allah'ın imtihan ettiğini bildiği, başına gelenlere sabrettiği için büyük mükâfatlara ulaşacaktır.

İkincisi, yarı yarıya hatalı olunan trafik kazası gibi insan iradesinin kısmen bulunduğu fiillerdir. Kişi kusuru miktarınca bunlardan sorumludur.

Üçüncüsü, doğrudan insan iradesinin bulunduğu bela ve musibetlerdir. Kırmızı ışıkta geçmek, alkollü araç kullanmak, iş güvenliğini sağlamadan işçi çalıştırmak, depreme karşı dayanıksız bina yapmak, sağlığını tehlikeye atmak gibi hususlarda cana ve mala gelecek zararlardan sebep olan kişiler sorumlu tutulur.[25]

....

25 https://kurul.diyanet.gov.tr/Cevap-Ara/27/bela-ve-musibetler-kader-midir-

Evlilik kader midir?

Cenab-ı Hakk her şeyi bildiği gibi insanın kiminle evleneceğini de bilir. Bu yönüyle evlilik, elbette kaderdir. Ancak Allah Teâlâ'nın bu bilgisinin insan üzerinde zorlayıcı bir etkisi yoktur. Allah, insana eş seçimi konusunda sınırlı da olsa bir tercih imkânı verir. Bu açıdan evlilik, insanın iradesiyle bağlantılıdır ve iradesinin olduğu yerde insanın sorumluluğu da vardır. Dolayısıyla insanın evlilik konusunda da yanlış yaptığı tercihlerin sorumluluğunu "Bu benim kaderimmiş, ne yapayım." diyerek Allah'a yükleme hakkı yoktur.

Genlerimizdeki bozukluk yüzünden hasta olmamız kader midir?

Kader, terim olarak, Rabbimizin ezelden ebede kadar olmuş, olmakta ve olacak bütün şeylerin zaman ve yerini, özellik ve niteliklerini, ilmiyle bilmesi, belirlemesi, takdir etmesidir. Eğer bu soruyu Rabbimizin bu şekilde uygun görüp yaratması açısından soruyor isek, evet, insanın genetik bir rahatsızlıkla doğması kaderdir, yani Allah'ın takdir ve düzenidir.

Fakat soruda yer aldığı şekliyle genetik bozukluğun/hastalıkların kader olması, bizim sorumluluğumuzu ya da tedbir ve tedavi arayışımızı ortadan kaldırmaz. Birkaç örnek vermek gerekirse, genetik hastalıkların pek çoğunda akraba evliliği önemli bir etkendir. Diğer yandan kimi kalıtsal hastalıklarda gebelik sürecinde yapılan bazı testler erken tanı, teşhis ve kısmi tedavi için çok önemlidir. Bunlara ilave olarak sigara ve alkol gibi maddelerin tüketimi de genetik hastalıkların ortaya çıkmasında doğrudan etkilidir. Bütün bunları göz önünde bulundurduğumuzda bize düşen, elimizden gelen

tedbirleri almak, gerekli tedavi süreçlerini takip etmek ve en nihayet kaderimize, Rabbimizin takdirine teslim olmaktır. Aksi durumda sorumluluk bize ait olacaktır.

Engelli doğmak haksızlık mıdır?

İslam inancına göre, dünya hayatı, ebedî hayatın kazanılacağı ya da kaybedileceği "kısa, geçici ve sınırlı" bir hayattır. Tüm vahiyler asıl ve gerçek hayatımızın dünyadaki imtihanlarımızın sonuçlarına göre ahirette belirleneceğini bize hatırlatır ve peygamberler de insanlara bu gerçeği tebliğ eder.

Dünyaya gönderiliş amacı imtihan olan insanın kendisi için belirlenmiş olan sınav alanını seçme hakkı yoktur. Tıpkı bir öğrencinin sınava girmeden önce sınav sorularını kendisinin belirleme hakkı olmadığı gibi. "*Andolsun ki sizi biraz korku ve açlıkla, mallardan ve canlardan eksiltme ile sınayacağız, sabredenleri müjdele.*" ayeti[26] ile bizler, bu dünyada imtihana tabi olduğumuz konuların birbirinden farklı olduğunu öğreniriz. Bu imtihan çeşitlerinden biri de engelliliktir. Yaşamı sadece bu dünya hayatından ibaret görmeyen, dünyayı ahiretin tarlası olarak kabul eden bir kişi, engelinden dolayı acı çekse, sıkıntı yaşasa da karşılığını gerçek, ebedî bir hayatta alacağını bildiği için bunun bir haksızlık olduğunu düşünmez, bir imtihan olduğunu kabul eder. Ayrıca haksızlık, "ödenmeyen bir hak" varsa söz konusu olur. Sağlıklı olarak dünyaya gelmemiz için ödediğimiz bir karşılık olsaydı, engelli doğmak o zaman haksızlık olabilirdi.

Allah'a inanıp güvenen biri için engelli doğmak, hem engelli, hem de engelli yakını için bir imtihan türüdür. Allah'a ve O'nun sonsuz merhametine inanan kişi, engelli olmanın

26 Bakara, 2/155.

bu dünyadaki imtihanı olduğunu fark eder, isyan etmez, doğru duygu ve davranışlar sergiler, engellilik durumuna odaklanmayıp sahip olduğu başka yeteneklerinin farkına varırsa haksızlık ya da şer olarak gördüğü bu durumu hayra ve fırsata dönüştürebilir. Ayrıca hayatımızda karşılaştığımız engeller, sabrettiğimiz takdirde sevap kazanmamıza, günahlarımızın bağışlanmasına, manevi derecelerimizin artmasına vesile olduğu için bir kazançtır.

Tıp bir gün ölümsüzlüğü bulabilir mi?

Kur'an'da Rabbimiz "*Her canlı ölümü tadacaktır.*"[27] buyurmaktadır. Ölümsüzlük, ilk insan ile şeytanın arasında geçen diyalogda, şeytanın, Hz. Âdem'e vesvese olarak sunduğu bir tekliftir.[28] Tarihin başlangıcından bu yana, insanlık dünyada daha uzun süre var olabilmek/kalabilmek adına arayışlarını sürdürmüştür. Mısır medeniyeti ile haberdar olduğumuz mumyalama ve günümüzdeki bilimsel ve teknolojik gelişmeler bu arayışın yansımalarına verilebilecek en yaygın örneklerdir. Ancak bilindiği üzere şimdiye kadar bu hedefe ulaşılamamıştır. Bundan sonra da mümkün olmayacaktır. Çünkü dünyanın kendisi sonlu (fâni) iken bu sonlu düzende sınırlı bir zaman diliminde var olan insanın ölümsüzlüğü bulması ve bunu yaşaması aklen tutarsız ve imkânsızdır. Ancak dünyadan sonraki ahiret hayatımız sonsuz bir hayattır, işte orada ölümsüz olacağız.

27 Âl-i İmrân, 3/185.
28 A'râf, 7/20.

Muska, büyü gibi şeylerin kadere etkisi var mıdır?

Kader, "Cenab-ı Hakk'ın bütün nesne ve olayları ezelî ilmiyle bilip belirlemesi" demektir. Muska, büyü vb. şeylerin veya başka hiçbir şeyin Allah'ın ilmini değiştirebilmesi ya da etkileyebilmesi mümkün değildir. Dinimizde her ne sebeple olursa olsun bu tür şeylere başvurmak kesin olarak yasaklanmıştır.

İslam'da uğur, uğursuzluk veya şans var mıdır?

İslam'ın ortaya çıktığı dönemde, cahiliye Arapları arasında uğursuzluk inancı önemli bir yer tutmaktaydı. Çeşitli varlıklar, eşyalar, hayvanlar, zaman dilimleri o dönem insanınca uğursuz kabul ediliyor ve bu inançlar toplumun hemen her kesimi tarafından benimseniyordu. Dolayısıyla uğursuz sayılan şey karşısında derin endişelere ve vesveseye kapılan bir toplum mevcuttu. İslam, geldiği toplumda yerleşik bulunan bu uğursuzluk inancını boş bir kuruntu, aslı olmayan bir hurafe olarak tasvir etmiş, insanları bu tür düşüncelerden uzaklaştırmaya çalışmıştır. Peygamberimiz (s.a.s.) hiçbir şeyde uğursuzluğun bulunmadığını,[29] uğursuzluğa inanmanın şirk olduğunu[30] ifade etmiştir. Cahiliye Araplarınca uğursuz sayılan nesneler hakkında "*Eşyada uğursuzluk yoktur, safer ayında uğursuzluk yoktur, baykuşun ötmesinde uğursuzluk yoktur.*"[31] buyurarak bu tür inançların batıl olduğunu vurgulamıştır.

Şans ve şanssızlık kavramı İslam'ın kader inancı ile bağdaş-

29 Buhârî, Tıb, 19.
30 Ebû Dâvûd, Tıb, 24.
31 Müslim, Selâm, 102.

maz. Kişinin şans diye nitelediği şey Allah'ın onun hakkındaki takdirinden başka bir şey değildir. "*De ki 'Allah bize ne yazmışsa başımıza ancak o gelir. O bizim mevlamızdır.' Müminler yalnız Allah'a güvenip dayansınlar.*"[32]

Kişi şans veya şanssızlık olarak gördüğü şeyde Allah'ın gücünü ve dilemesini göremez, işte o zaman o şeyleri şans zanneder. Yusuf peygamberin kardeşleri tarafından kuyuya atılması, kuyudan çıkarılıp Mısır'da köle diye satılması bir şanssızlık mıdır? Onu Mısır'ın önemli adamlarından birinin satın alıp büyütmesi, daha sonra Mısır'da önemli bir mevkiye gelmesi bir şans mıdır?

"*Allah, emrini yerine getirmeye kadirdir.*"[33] Kardeşleri Hz. Yusuf'u kıskanmışlardı. Ancak yaptıkları şeyler, Allah'ın Yusuf peygamber hakkındaki takdirine engel olamadı. Yusuf peygamber de kardeşlerinin karşısına güçlü bir vezir olarak çıkınca "*Doğrusu Allah bize lütufta bulundu.*"[34] sözüyle Allah'a olan bağlılığını ve imanını, O'nun hükmüne rızasını dile getirdi. Yûsuf suresi dikkatlice okunduğunda olayların ardında şans veya şanssızlık olmadığı, bizzat yüce Rabbimizin gücü ve dilemesinin bulunduğu anlaşılır.

Ecel nedir? Ömür yaptıklarımızla uzayıp kısalır mı?

Ecel, "Allah tarafından her canlı için önceden takdir edilen hayat süresi ve bu sürenin sonu olan ölüm vakti" anlamına gelmektedir.[35] İnsanları yaratan ve rızık veren Allah olduğu gibi, ölüm zamanını (ecelini) belirleyerek canlarını alan da

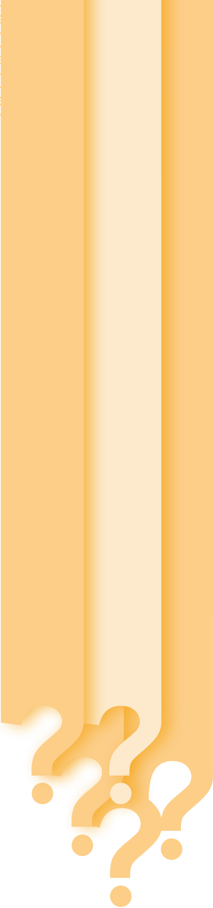
32 Tevbe, 9/51.
33 Yûsuf, 12/21.
34 Yûsuf, 12/90.
35 Cihat Tunç, "Ecel", *DİA,* c. 10, s. 380-382.

O'dur. Her bir insanın ve toplumun bir eceli vardır ve bu ecel ne vaktinden önce gelir ne de geciktirilir. Allah- Teâlâ bu konuda Kur'an-ı Kerim'de şöyle buyurur: *"Allah, eceli gelince hiç kimsenin ölümünü ertelemez. Allah yapıp ettiklerinizden tamamen haberdardır."*[36] *"Her ümmetin bir eceli vardır. Ecelleri gelince ne bir an geri kalırlar ne de bir an ileri gidebilirler."*[37]

Yukarıda zikrettiğimiz ayetler, ecelin değişmeyeceğini açıkça ifade eder. O hâlde sadaka vermek ve akrabalık bağlarını gözetmek gibi bazı ibadet ve güzel davranışların ömrü uzatacağına dair hadis-i şerifler ne anlama gelir? Ömrün uzaması, bereketli ve kaliteli bir hayat yaşamak şeklinde anlaşılabilir. Diğer taraftan Allah, bu kullarının yapacağı davranışları önceden bildiği için, onların ömrünü fazla takdir edebilir. Neticede Allah'ın takdir ettiği ömrün süresini değiştirmek mümkün değildir.[38]

36 Münâfikūn, 63/11.
37 A'râf, 7/34. Ayrıca bkz. Yûnus, 10/49.
38 Fatih Kurt, "Ehl-i Sünnete Göre Ecel", *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2019, cilt: VIII, sayı: 15, s. 116-131.

DİNDEN ÇIKARAN SÖZLER

Söylediğimiz sözler dinden çıkmamıza sebep olabilir mi?

İslam dininin asli unsurlarından olan inanç esaslarından (Allah'a, meleklere, kitaplara, peygamberlere, ahiret gününe, kader ve kazaya iman) birini dahi reddetmek, Allah'a ortak koşmak, O'nu baba olmak gibi şanına yakışmayan sıfatlarla vasıflandırmak, Allah'ın cimri olduğunu söylemek, O'ndan başkasına dua ederek isteklerde bulunmak, Allah'ın sıfat ve isimleriyle alay etmek, peygamberleri ilah mertebesine çıkarmak ya da tam tersine onlarla alay etmek, meleklerle alay etmek -toplumumuzda özellikle Azrail (a.s.) ile ilgili alaycı ifadeler sıklıkla dillerde dolaşmaktadır- ya da onları ayıplayıp küçük görmek, Kur'an-ı Kerim'in bir ayetini dahi inkâr etmek, alaya almak ya da ayetin apaçık olan hükmünü reddetmek, reenkarnasyona inanmak ahireti inkâr anlamına geldiği için kişiyi İslam dairesinden çıkarır.[1] Bunlara ilave olarak farz ya da haram oluşu kesin delillerle bilinen hususlardan birini, birkaçını ya da tamamını reddetmek veya hafife almak, önemsememek, beğenmemek ya da farzlarla/haramlarla alay etmek kişiyi dinden çıkarır. Bu anlama gelecek sözleri dinden çıkmak amacı ile olmasa da **kalben inanarak bilinçli bir şekilde** söyleyen kişi İslam dairesinden çıkar.

Kişiyi dinden çıkarabilecek sözlere örnek olarak şunları verebilmemiz mümkündür: *"Seni Allah'tan daha çok seviyorum", "Allah gelse seni elimden alamaz.", "Bu zamanda namaz mı kılınır, hangi devirde yaşıyoruz.", "Namaz bir egzersizdir, bizim*

1 Ahmet Saim Kılavuz, *İman Küfür Sınırı*, s. 106-130.

namaza ihtiyacımız yok", "Allah bizim yapıp ettiklerimize karışamaz", "Benim şeyhim peygamberden daha üstündür" vb.

İman, kalp ile ilgili bir husus olmakla birlikte, imanın ifade edilmesinde ve insanın mümin olarak kabul edilmesinde dilin önemli bir sorumluluğu vardır. Kalp iman ettikten sonra dil istediğini söyleyemez. Sözlerimiz, kalbimizdeki imana aykırı olamaz. Yukarıda zikrettiğimiz ve benzeri imana zarar verebilecek söz ve davranışlardan uzak durma konusunda Müslümanlar hassas olmak zorundadır. Özellikle de İslam'ın kutsal kabul ettiği unsurların alaycı bir şekilde konuşmalarda yer alması müsamaha ile karşılanabilecek bir husus değildir. Kişinin imanına zarar veren sözleri söylemesinden sonra hemen tövbe ederek Kelime-i Şehadet getirmesi gerekmektedir.

Müslüman birine ağız alışkanlığıyla "Allahsız, kitapsız" diyen birinin durumu nedir?

Peygamber Efendimizin (s.a.s.) Müslümanların birbirlerini kâfirlikle itham etmeleri ile ilgili sözlerinden bazıları şöyledir:

"Kim bir insanı kâfir diye çağırırsa yahut öyle olmadığı hâlde 'ey Allah düşmanı' derse, söylediği söz kendisine döner."[2]

"Mümine lânet etmek onu öldürmek gibidir. Bir mümini küfür ile itham eden onu öldürmüş gibi olur."[3]

"Bir insan Müslüman kardeşine 'ey kâfir' diye hitap ettiği

2 Müslim, Îmân, 112.
3 Buhârî, Eymân, 7; Tirmizî, Îmân, 16.

zaman, ikisinden biri bu sözü üzerine almış olur. Şayet söylediği gibi ise küfür onda kalır, değilse söyleyene döner."[4]

Peygamber Efendimizin (s.a.s.) bu uyarılarına dikkat edildiğinde, Müslüman olarak tanınan birine Müslüman olmadığını ima etmek bile yanlıştır. Sanal ya da gerçek ortamda bir Müslümana "Allahsız", "kitapsız" vb. demek, ona söylenebilecek en ağır sözlerden biridir. Bu nedenle Müslümanların bu ve buna benzer kelimeleri dillerinden tamamen uzaklaştırmaları gerekir. Genel kural bu olmakla birlikte, dil alışkanlığı, dil sürçmesi, sözünün nereye gittiğinin farkında olmama, dalgınlık vb. bir nedenle ve karşısındakinin kâfir olduğunu kastetmeksizin "Allahsız" demek kişiyi İslam dairesinden çıkarmaz. Ancak, bu tür sözleri kullanmamaya, alışkanlık hâline getirmemeye dikkat etmek gerekir.

Mısır mitolojisindeki bir varlığı anlatırken "mısır tanrısı" demek şirk midir?

Şirk, "kâinatı yaratan ve idare eden en yüce varlığın ulûhiyyetine ortak tanıma" anlamına gelmektedir.[5] İslam dini Allah'ın zatında, sıfatlarında ve fiillerinde bir olduğu esasına dayandığından, Allah'a ait olan hiçbir sıfat ve fiil başka varlıklara yakıştırılamaz. Bu nedenle inanan bir insanın, putperest inançlarla bağlantılı mısır tanrısı, gök tanrısı, yer tanrısı, güzellik tanrıçası gibi ifadeleri kullanması doğru değildir. Temel ilke bu olmakla birlikte, çok tanrılı bir dinin tanrı olarak nitelediği varlıkları anlatırken, örneğin "Mısır tanrısı" ifadesiyle "eski Mısır'da tanrı olarak kabul edilen" anlamı kastedildiği takdirde bu şirk kapsamında

4 Müslim, Îmân, 111.
5 Mustafa Sinanoğlu, "Şirk", *DİA*, c. 39, s.193-198.

değerlendirilemez. Çünkü şirk, kişinin bilinçli ve kasıtlı bir tercihidir. Söz konusu anlatımda ise şirk bilinç ve kastı yoktur. Ancak yukarıda da ifade ettiğimiz gibi, inanan insanların bu ve benzeri ifadeleri sakınca görmeden kullanmaları, zaman içerisinde tevhid inancındaki hassasiyeti azaltabilir veya yanlış anlamalara neden olabilir. Bu nedenle, bu ve benzeri ifadelerin kullanılması doğru değildir.

Allah'ın sıfatı olan yaratıcılığı başkası için kullansak örneğin, bir insan için "çok yaratıcı" desek imanımız zedelenir mi?

Her şeyi yaratan, yoktan var eden Allah'tır. Bunu bilerek sadece eşyaya yeniden şekil verme, onu keşfetme manasında "yaratıcı" kelimesini söylemek kişiyi dinden çıkarmaz. Kur'an'da, *"...Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah çok yücedir."*[6] buyrulur. Arapçada halk/yaratma kelimesi, bir şeyi yapma, üretme anlamında eskiden insanlar için de kullanılırdı. Fakat zamanla bu kavram sadece Allah için kullanılmış ve O'ndan başkasına "yaratıcı" demek kulluk edebine aykırı görülmüştür.[7]

Kur'an'daki bazı hükümlerin geçmişte kaldığını söyleyerek hafife alan kişinin inancı zedelenir mi?

Kur'an'da Yahudilerin kendi kitaplarını değiştirmeleri, hükümlerini uygulamamaları sıklıkla ele alınır. Yahudiler Tevrat'ta olan bazı hükümleri uygulamaz bazı hükümleri ise uygularlardı. Bu hususu bize aktaran Kur'an, onların bu

6 Mü'minûn, 23/14.
7 *Kur'an Yolu*, c. 4, s. 13-15.

tutumunu şöyle eleştiriyor: "*Yoksa siz kitabın (Tevrat'ın) bir kısmına inanıp bir kısmını inkâr mı ediyorsunuz? Artık sizden bunu yapanın cezası, dünya hayatında rezil olmaktan başka bir şey değildir. Kıyamet gününde ise onlar azabın en şiddetlisine uğratılırlar. Çünkü Allah, yaptıklarınızdan habersiz değildir*."[8]

Sadece bu ayet dahi sorumuza yeterli cevap olabilir. Zira iman parçalanmaz bir bütündür. Yani iman edilecek hususların tamamına iman edilmelidir. Tek bir hususu reddetmek kişiyi iman dairesinin dışına çıkarır. Kişinin Kur'an'da bulunan bazı hükümleri, geçmişte kaldığını söyleyerek hafife alması, günümüzde uygulanabilirliğinin imkânsız olduğunu söylemesi ve bunları terk etmesi ayette eleştirilen tutumla birebir örtüşmektedir. Dolayısıyla iman edilmesi zorunlu olan bir hususun ufak bir parçasının inkârı dahi o hususta imanın gerçekleşmediğini gösterir.[9]

Kitaba iman, ona tutunmak onun rehberliğinde hayat yolculuğuna devam etmek onun hükümlerini eksiksiz uygulamakla ve eksiksiz yerine getirmekle mümkün olmaktadır. Peygamberimiz "*Kur'an'ın haramlarını helal sayan, ona iman etmemiştir.*"[10] buyurarak bu gerçeği ifade etmiştir.[11]

İçeriği İslam inancı ile bağdaşmayan şarkıları dinlemek inancımıza zarar verir mi?

Allah'ın kendine kul olma şerefiyle onurlandırdığı mümine, O'na kullukta hassas davranması ve özen göstermesi

....

8 Bakara, 2/85.
9 Ahmet Davutoğlu, "İman Bir Bütündür", *Yüksek İslam Enstitüsü Dergisi*, İstanbul, 1964, sayı: 2, s. 6.
10 Tirmizî, Fezâilü'l-Kur'ân, 20.
11 *Hadislerle İslam*, c. 1, s. 548.

yakışır. Dolayısıyla küfür ve isyan ifadeleri içeren şarkıları dinlemeye izin verilmemiştir.

Dinî kaynaklarımızdan Kur'an ve sünnette müzikle ilgili ayrıntılı ve özel hükümler yoktur. Müzikle meşgul olmanın ve müzik dinlemenin kesin olarak günah olduğunu gösteren deliller bulunmamaktadır. İslam dini bu konuda genel ilke ve amaçları belirlemekle yetinmiştir. Buna göre İslam esaslarına aykırı, insanı Allah'a karşı gelmeye çağıran, günaha yönlendiren, isyan ve karşı gelme kültürü oluşturmayı hedefleyen, cinsel arzuları tahrik eden ifade ve tanımlamalar içeren, haram işlemeye teşvik eden müzikleri yapmak ve dinlemek günahtır. İçerisinde geçen Allah'a isyan, kadere küfür ve sövme, günah ve haram fiilleri onaylamadan şarkıları yalnızca dinleyen kimse günahkâr olur ve tövbe etmesi gerekir.[12]

12 https://kurul.diyanet.gov.tr. /Cevap ara/-müziğin dindeki yeri-